

NYUCA //// *bestiárium*

CSEPREGI JÁNOS // // // DÁNIEL ANDRÁS // // // KOLLÁR ÁRPÁD

NYUCA

– *bestiárium* –

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

© Csepregi János, Dániel András, Kollár Árpád, Nagy Norbert, 2021

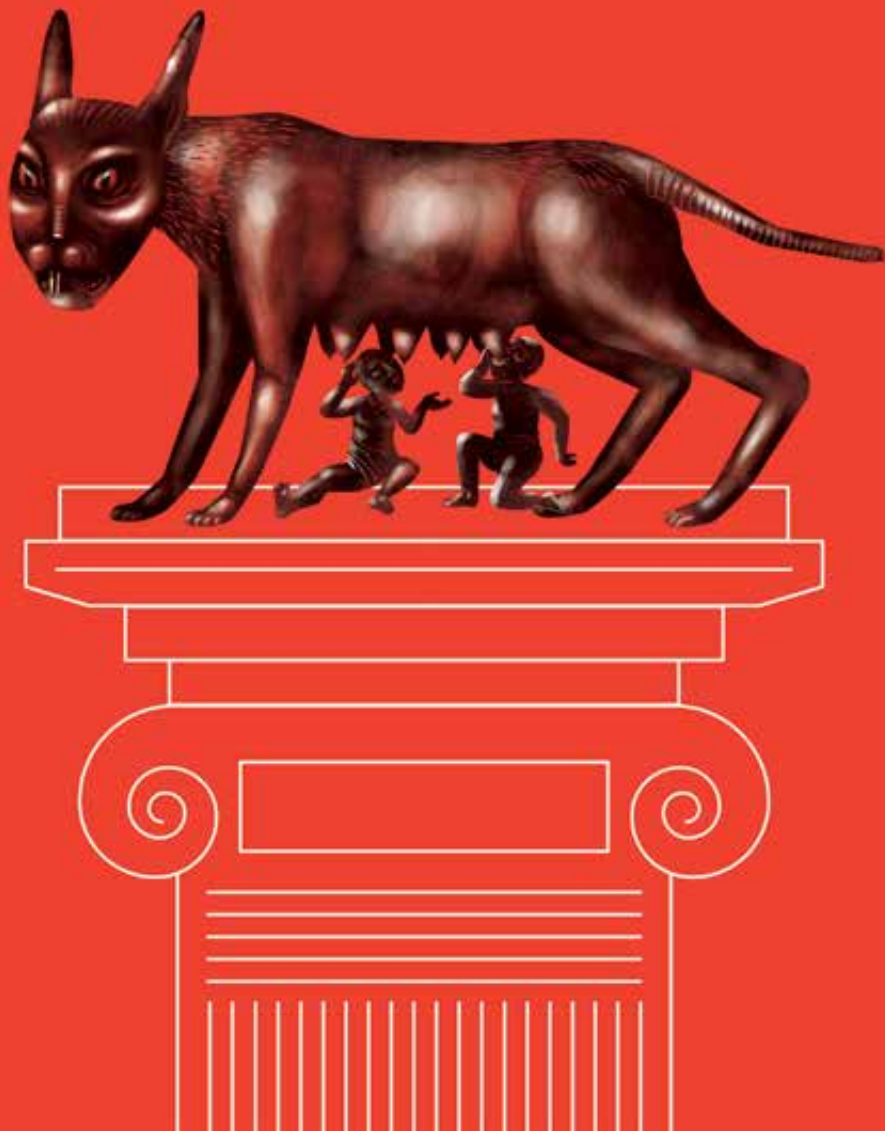
© Scolar Kiadó, 2021

Illusztrációk © Nagy Norbert, 2021

Minden jog fenntartva.

A mű egyetlen részlete sem használható fel és nem sokszorosítható a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül.

SCOLAR

„Jó ezeknek a kezében lenni! Vagy csak az ő keze volt ennyire jó? Iszonyatos volt ez a betegség, amellet csupa gyönyör, a láznál különben sincs boldogtobb. Mert olyan az ember, mint az égő ház, hogy lángol és lobog ijedelmes lobogással, mikor is egyszerre lezuhan.“

Füst Milán: A feleségem története

„BL: Az agy fölépítésében és funkcióiban nagyon komplex, és vannak részei, amelyeknek a működéséről ma még szinte semmit se tudunk, de bizonyára sok jelenséget megérthetünk, ha ezeknek a tanulmányozásához megtaláljuk a megfelelő eszközöket.

PA: És mit szölsz ahhoz, ha elmondom, hogy az eljövendő eseményeket megérezem? Le is írom előre, hogy ne lehessen kétségbe vonni. Több tanúval tudom igazolni. Hát mi a csuda ez?“

Polcz Elaine – Bitó László: Az utolsó mérföld

„Most, hogy Marcus jobban belegondolt, Sam mondott neki más dolgokat is, amikről kiderült, hogy nem igazak: hogy Michael Jackson és Janet Jackson egy és ugyanaz a személy, meg hogy Mr. Harrison, a franciatanáruk a Beatles tagja volt.“

Nick Hornby: Egy fiúról

BEVEZETÉS

AVAGY MI TÖRTÉNT A TÖBBIEKKEL?

I.

Csáth Géza sírját kerestük a barátommal a Bajai úti temetőben. Verset akart írni róla, és azt hitte, hogy én tudom, hol van a jelöletlen márványtömb. Nem tudtam. Ha tehetem, kerülöm a temetőket, sosem voltam a sírnál, csak találgattam, merre lehet. Valahol a régi részben (a papokéban), ahol sokkal több az öreg tuja, mint az újban. A tujákat majdnem annyira utálok, mint a temetőket. Az öntözőrendszerrel aláhuzagolt kertvárosi gyepsávok (sport, taposóálló, árnyéktűrő) tujasorfalát különösen.

Tizenöt évvel ezelőtt én is írtam Csáth sírjáról egy rossz verset (*A csiszológép, a smirgli*), de fénykép alapján.

Dr. Brenner holttestét disznóparéjjal borított szekéren hozták be a városba a szerb–magyar demarkációs vonalról. Sírját a hetvenes években eladták, a csontokat lesüllyesztették, a márványt lecsiszolták. Kellett a hely az új feliratnak: a Brenner család helyére a Serec család nevét (OBITELJSKA GROBNICA SEREC) vésték föl a fehér obeliszkre.

Versre csábít ez a történet, rossz versre.

Úgy hittem, nem lesz nehéz megtalálni, ott kell lennie valahol a Kosztolányi család fekete obeliszkje környékén, a Paganini József honvéd tüzérszázados sírja és Rekeczky Ottilia amatőr festő sírja által határolt parcellában.

Giuseppe Paganini a kaponyai csatában esett el 1849. március 5-én, miközben a Zombor felől érkező császárpárti szerb felkelőktől védte az akkor még többségében bunyevác Szabadkát. Giuseppe az ördög hegedőse, Niccolò Paganini unokatestvéréként születésénél fogva tudhatott valamit a tűz természetéről. Ha a zombori úton elhajtok a kaponyai csata cement színű emlékműve (obeliszk) mellett, mindig hosszan dudálok a genovai tüzérszázados tiszteletére.

Rekeczky Ottilia amatőr festő (Otimama) apai nagyanyám volt. Tőle örökölhettem közepesen intenzív pornófüggőségemet, ami leginkább Mia Pinki, az erősen tetovált félvér (japán–francia) modell munkásságának tanulmányozásában merül ki. Otimama szürkülő olajképei között nőttem föl. Érzékeny gyerek voltam, egyszer az egyiket napokon át figyeltem mozdulatlanul. Néztem, hogyan kapaszkodnak (menekülnek?) kifelé egy rapancsos vázából (üstből?) azok a lények, amik a festő szándéka szerint valószínűleg elmaszatolt rózsák lehettek. Időről időre újabb halálra vált figurákat fedeztem föl a képen, úgyhogy Hieronymus Bosch munkássága később nem tudott nagy hatást gyakorolni rám.

Anyám szerint nagyanyám fő műve mégis az a bacchanáliát ábrázoló freskó volt, amit a (rekvirált zsidó fatelep helyén álló) szülői ház nappalijának mennyezetére festett. Egy erdei tisztáson lobog a bogács, körülötte az álló faszú szatírok és a meztelen nimfák pontosan azt művelik, amit egy amatőr szabadkai festőnő szerint egy bacchanálián a szatírok és a nimfák művelni szoktak. Miután megfestette fő művét, Otimama kihasználta a háború utáni konjunktúrát, és hétéves apámat a meredő farkú szatírokra hagyva Mindenbe települt. Könyvelői képesítése és festészeti tapasztalata arra rendeltette, hogy egy kamionos büfé üzemeltetőjeként enyhítsen a Német Szövetségi Köztársaságban fellépő munkaerőhiányon.

Itt a hozzá tizenhat évesen kiszökött anyai nagynéném szerint nem csak dönerrel szolgált a török kamionosoknak. Otimama volt az első ember, akit haldokolni láttam. A kis szobába vackolta be magát, mert a nagy szoba, aminek mennyezetén már nyoma sem volt a freskónak, jócskán tele volt selyempapírba csomagolt szeméttel tömött banánládákkal.

Dióbarna bőrének tejszaga volt, sparheltre kifutott tejszaga.

A barátommal végül nem találtuk meg a fehér obeliszket sem a nagyanyám sírja és Paganini József sírja által határolt parcellában, sem a papi rész más parcellájában, így keveredtünk át az új részre, ahol sokkal kevesebb öreg tuja nő. Mint minden teremtmény, én is félek a haláltól. Nem gondolok rá, csak napjában egyszer, elalvás előtt. Ilyenkor rutinszerűen végigmegyek a gyász stádiumain. Istenben nem hiszek, mégis megnyugtat, ha az ágyban két-három percig intenzíven mocskolhatom, amiért embernek teremtett. Elgyászolom magam, majd álomtalan álomba süppedek, és nem gondolok a halálra másnap estig.

Mint minden egészséges, zsigeri lény, én is utálok temetőbe járni.

Ha már itt vagyok, gondoltam, a Dr. Brenneré helyett megmutatom a barátomnak apám sírját. Aztán a másik apámét is. Régen jártam erre, de tudtam, hogy nem sokkal a ravatalozó után, a pumpás kútnál kell balra fordulni. Apám sírja balra a második lesz: a vályúban kövirózsa, a fejrésznél kőpárna, nincs fénykép, idézet rajta, mint a szomszéd sírokon. Tuja sincs mellette. A lábrésztől pontosan rálátni a városháza tornyára, ami Csáth szerint óriás-tyúkként kotlik a város apró házain. Innen, a távolból úgy tűnik, mintha a városháza pontosan a kéttornyú nagytemplom mellett állna, mintha a kettő egyetlen háromtornyú épületet alkotna. Ezt még apám mutatta meg nekem, pontosan innen. Erre gondolok

mindig, amikor anyu kihoz ide, hogy apuval beszélgessek. Imádkozni is kellene, mégis az jut eszembe közben, hogy *kriptában csörognek a halottak, egymás tyúkszemére taposnak*. Sajnos mindig ez jut eszembe, miután kibeszélggettük magunkat apuval.

De most nem találtam meg a sírt – a pontot, ahonnan a három torony töve egybeolvad.

Hússzor, harmincszor is elmentem a kútig. Onnan vissza a ravatalozóhoz, majd vissza a kúthoz, majd megint a ravatalozóhoz. Aztán minden lehetséges csapáson balra fordultam a kút és a ravatalozó között. Aztán kétségbeesetten jobbra is, pedig tudtam, hogy hiába. Nem értettem. Zavart voltam és bénult, mint amikor lidérc nyomja mellkasod, és képtelen vagy fölébredni. Aztán egyszer csak továbbvitt a lábam, és nem fordultam le a kútnál. Tíz méterre tőle volt egy másik kút (az igazi), amitől balra ott volt az apám.

Mi értelme ennek? Miért tettek a régi kút elé egy másikat?

És mi köze mindennek a Nyucához?

Apám sírjánál jöttem rá, hogy van egy év az életemben, amivel nem tudok elszámolni. Úgy tudtam, úgy hittem eddig, hogy apám '87-ben halt meg, amikor hétéves (iskolás) voltam. Sok-sok év után most vettem észre, hogy a sír kőpárnájára az „1951–1986” évszámokat vésték.

Mi történt az alatt az egy év alatt?

Emlékszem a délelőtre, amikor anyu, mama (Bözsimama), tata és a keresztapám megjött csupa feketében. Akkor már hetek óta a Nenánál voltam. Bözsimama kendőt kötött, halványzöld volt a szeme, mint amikor körömkefével sokáig dörzsölnek egy foltot, mégis marad a szövetben valami; keresztapámnak pedig nikotinszagú volt a bőre, amikor hozzábújtam (KING SIZE FILTER 57).

Zoki, az unokatestvérem későn kelt aznap. Mondtam neki, hogy meghalt az apám, és hogy ő nem tudhatja, milyen az, ha meghal az apád. Különlegesnek éreztem magam, nagyon különlegesnek.

Ekkor mesélt nekem először a Nyucáról.

A Gugáról mesélt már korábban is, ha nem tudtam elaludni. A Guga bemászik az ablakon, elviszi a gyerekeket, és kikötözi őket az erdőben egy fához. Őt is elvitte már a Guga, napokig aszalódott egy tisztáson, a bőre rászáradt a csontjaira, mégis el tudott menekülni, mert tudott kungfuzni. Nem kell a Gugától félni, elég, ha tudsz néhány rúgást! Én azért félttem, és álmatlanul figyeltem az utcalámpa roló résein átütő fényét.

A Nyuca, az más.

Attól a naptól fogva csak azokról a nyucákról mesélt nekem, amiket a palicsi állatkertben látott a gorilla ketrecétől balra. Három csúnya, csupasz kisnyuca, még ki sem nyílt a szemük.

Mesélt, miközben eurokrémes palacsintát ettünk, mesélt, miközben Bruce Lee filmet néztünk a moziban, mesélt, miközben galambokat etettünk a tatánál, mesélt, miközben kungfuztunk a garázsban, mesélt akkor is, amikor mélyen aludtunk a lazán leeresztett redőnyök mögött. Csak mesélt és mesélt és mesélt, és észrevétlen átmesélt engem egy másik évbe, és mire óvodásból iskolás lettem, már nem éreztem magam különlegesnek, csak egy kisfiúnak, aki elsírja magát a vidrás filmekben, és bármikor gondolkodás nélkül megvereti magát, de már nem gondol minden percben a halálra.

Apám sírjánál döbbsentem rá, hogy ezzel az egy évvel nem tudok elszámolni az életemből. Elfelejtettem az egészet a Nyucával együtt, mintha csak álmodtam volna.

A váratlan felismerés után szerettem volna elrohanni Zokihoz, hogy megkérdezzem, tényleg ez történt-e velünk, de hirtelen nem tudtam, merre induljak.

II.

Mintha egy rossz álomból próbálnék szabadulni, mondom, átpréselem magam két ház között egy keskeny résen, kabátomra szürke nyomot húz a vakolat. Egy macska is alig férne itt át, egy nyuca meg végképp nem. Azok többnyire nagyobbak a rendes macskáknál. Lehet, hogy bejátszanak valahogy az óriásnyúlgenek, az óriás belgákéi talán. Nem vagyok nyúlszakértő, de mintha volna ilyen. Törmelékhalmonokon bukdácsolok oldalazva, így jutok el a két házat elválasztó nyiladék végéig. Ahogy kilépek az utcára, mellbe lök a szél. Erővel kell eltolnom magam a faltól. Üres szemetesek és elsza- badult napernyők kergetik egymást az úttesten. Félek, elcsap valamelyik. Az utca néptelen. *Jägerstraße*. Bele kéne nézmem a könyv- be, talán rájönnek, mire vadászom itt, mit keresek. A csapos rám se néz, koszos poharakat mosogat. Szemben velem a falon neonnyúl. A jobb füle kontakthibás, hol kialszik, hol felgyullad megint.

/////

Hárman állunk a lassan süllyedő nagytemplom előtt. Egyikünk, a környék szülötte, a híres repedést mutatja, amiről már annak idején Kosztolányi is írt. *Nyuca*, mondja hirtelen, látszólag minden összefüggés nélkül. Nyúlmacska. Hogy a palicsi állatkertben látott illet egy rokona, még a nyolcvanas évek elején. Két kölyöknyuca, a *csimpánz* gorilla ketrecétől balra. Vagy jobbra, nem emlékszem. Hogy ezt mesélték neki. Nem tudja, miért éppen most jut eszébe, de már akarta mondani nekünk. És hogy ezzel lenne valami do- log. Portölcserék kerülgetik egymást a járdán. Lessük, melyikük- ből lesz tornádó, mint az *Ózban*. *Trg Žrtava Fašizma*, olvasom egy utcatáblán. Esni fog.

/////

Valamivel odébb, a Dorfstraße sarkán nagy testű állat figyel egy nyitott kertkapuból. Félek, rám támad, ha arra megyek. Nyil- ván *nyuca* kutya, de távolról inkább elrontott, maradékok- ból összerakott bábnak tetszik, félúton egy rajzfilmmnyúl és egy foltos szőrű óriásmacska közt. Két hátsó lába rövid, a mell- sők meg mintha fordítva lennének a helyükre csavarozva. Ő is küzd a széllel, terpeszben áll, egészen hülye pózban. Mint aki indulna, de nem tud. Foltos szőre lobog. Rám bámul, pofáját szél feszíti vigyorba. *Tüpfelhyäne*, mondja a csapos a mosogató fölé ha- jolva, mintha értene.

/////

Már órák óta várakozunk Röszkénél a kocsiban, amikor a kesz- tyűtartóból előkerül a fénykép. Mintha csak véletlenül. Egy állat kissé bemozdult alakja látható rajta. Erősen megnyúlt hátsó láb, hosszúkás fül, valahol a macska- és a nyúl- fül között. Nemrég kap- ta a fotót egy Palicson élő költőtől, meséli társunk (az autó tulaj- donosa). Hogy ez volna az az állat, amiről beszélt, amit (eleinte csak gyerekes hóbertből) évek óta keres. És hogy a költő szerint ezzel már egyáltalán nincsen egyedül. Hüvelykujjával az ég felé bök, ami éppúgy jelentheti a Jóistent, mint valamiféle *haróságokat*. Akár valami rossz krimiben. Nem tudjuk eldönteni, hogy viccel-e. A fényképen alkonyat van, esetleg kora reggel. Az állat egy dög fölé hajol, zsigereket rángat ki a hasüregből. Mögötte jókora fa: oszlopszerű törzs, ernyőként szétágazó szürke lombkorona. Mint- ha kartonból lenne kivágva, vagy ügyetlen kézzel illesztette volna a háttérbe valaki.

////

Indulnom kéne, folytatom, de amerre mennék, a Lehener Park felé, ott az a kutya, vagy mi. A másik irányban semmi dolgom, arra a *Messezentrum* van, meg az autópálya. A szél szinte nekiprésel a kerítésnek. Pedig ideje mennem, reggel óta bolyongok ebben az idegen kertvárosban, mint akinek mindenképp itt kell megtalálnia valamit. De hogy mit, ugye. Lenyúlok a pult mellé a hátizsákért, előveszem belőle a viharvert könyvet. *Filofax*. Gyalázatosan néz ki, összegyűrt lapjait alig-alig tartja egybe a két elkoszolódott, NYU-CA feliratú borítótábla.

////

Írtam a szabadkai könyvtárnak és a muzslyai kontaktszemélynek is, suttogja valamelyikünk egy nyugdíjas preparátorra várva a Rin Tin Tin nevű kocsmá teraszán. Ez az egyetlen, azóta értelmét vesztett mondat marad meg bennem erről az estéről. Meg még ez: boli me kurac, mondja egy törzsvendég, és a betonra köp. Bent a tévében Crvena Zvezda – FK Vojvodina, 2:1. A preparátor, miután végre megjön, még percekig babrál az ormótlan macskabőr műbőrtáska zárjával, húzza az időt. Amikor kirángatja belőle az áruházi nejlonszatyorba tekert testet, felröhögünk. Mint egy kötözött sonka, olyan.

////

Kinyitom a könyvet. Aláhúzások, firkák, nyilak, számozott bejegyzések járhatatlan erdeje. Mikor írtuk ezeket? Melyiket ki? Lassan lapozok. Budapest, Aberdeen, Isztambul, Salzburg, Szöul.

Másfél éven át egy kirakhatatlan puzzle darabkáit küldözgetjük egymásnak bámulatra méltó szorgalommal. Egy idő után átálunk a postai levelezésre, mert úgy romantikusabb mert az internet már nem elég biztonságos. Feltört e-mail fiókok, meghackelt titkos Facebook-csoport. *Egyedül a papír a tuti, a digitális archiválás nem biztonságos*, írja egyikünk (a legóvatosabb) Szegedről, majd néhány hét múlva váratlanul Dzsakartából jelentkezik. Kapkodó jegyzetekkel, újságkivágásokkal, kitépett könyvlapokkal telitömött borítékok érkeznek tőle. Mégis a bélyegek a legszebbek: „Queen Heo”, „Indian Fashion”, „V. Venkatasubba Reddiar”. Másikunk leáztatott Somersby-címkék hátoldalára írt enigmatikus versekbe rejti felfedezéseit. Én majdnem két héten át figyelem egy debreceni vendégszállás ablakából a szemközti kisállat-kozmetika bejáratát. *Das macht keinen Sinn*, pillant bele a könyvbe a csapos. Az orra hosszúkas, az álla kicsi, van benne valami macskaszzerű. A neonyúl füle viccesen kacsintgat a feje mögül.

////

Csak próbaképpen, néhány hét alatt ügyesen beépülünk a San Franciscó-i Házikedvenc Klub, egy állati szerepjátékcsoport tagjai közé. Eseményeket szerveznek, ahol mindenki biztonságban kiélheti kedvteléseit. Kontaktunknak, Suzanne Shelbynek is megvan a saját állatszemeélyisége, Sweety, a póniló. Shelby azt mondja, sok nehézséggel kell szembenéznie az életben, de Sweety ezeken mindig átsegíti, mert erős és nagyon jószívű. A csoport rendezvényein mindig vannak ügyességi versenyek, félévente pocok- meg rókavadászat, ami egyfajta fogócska. Richard, a nyúlmacska-impersoná-

tor arról panaszkodik cseten, hogy a családja nem nagyon érti meg őt a szerepjátékkal kapcsolatban, és nem is szoktak róla beszélni, de másoknak sem árulja el, mert fél, hogy félreértik vagy nem értik meg egyáltalán. Őszintén együttérzünk vele, és sietve kilépünk a csoportból.

////

Végül, mondom, úgy döntök, hogy a Lehener Park felé indulok el, lesz, ami lesz. Az állat mozdulatlanul figyel. Amikor odaérek hozzá, meg se moccan, mintha kitömték volna. Még a varrás hegeit is látni vélem a durva szőrszálak között. Rezzentlen tekintettel nézi a semmit. Elmegyek mellette. Nekidőlök a szélnek, olyan nehézkesen haladok előre, mintha hegyet másznék. Próbálok felidézni, milyen nyomot követve jutottam ide. Egy metrómegállóra emlékszem, de ebben a városban sosem volt metró. A hátizsák húzza a vállam. Azt remélem, hogy néhány utcával arrébb, az emeletes házak között majd enyhül kicsit a szél.

////

Az asztalon egy lerágott hibátlan csontváz. Nem lehet tévedés, a bordák, a lábak, a fogsor: egy nyuca. Persze hamisítvány, de annak tökéletes. Egy turkálóban találták, a pénztárgépnek támasztva, mondja barátunk barátja. *Rengeteg itt a turkáló*, bólogat egyikünk. Meg a gyógyszertár, mondom, minden utcában legalább kettő. Mintha az ittenieknek gyógyszerekkel kéne csillapítaniuk a megállíthatatlan, beteges ruhavedlést. Aztán felváltva szavakat sorolunk, mintha szókirakóst játszanánk: jég, csont, repedés, hártya,

por, gerezna, karc, tűfog, rozsdá, pézsma, zsír, drót, csiriz, nyirok. Így telik a délután.

////

Kimegy az udvarra, írja egyikünk alig olvasható betűkkel. Oda-fent se hold, se csillagok, eleinte inkább csak sejti, mint látja kétoldalt a természetes, nyíratlan bukszusokat, a vadon nőtt ginkót és szemben, a gondozatlan rózsaaágyáson túl a fákat. Négy fa, nem tudja, mifélek, nem ért hozzá. Áll a betonjárda szélén, és érzi, hogy az újra ott van. Annyiszor elképzelte már, hogy egész pontosan tudja, a kert helyét elfoglaló tömbszerű sötét melyik pontjára szegezze tekintetét. Azt is tudja, hogy nézik, írja. Bár az alak jobbára kivehetetlen, érzi, hogy figyeli őt, ugrásra készen várja, hogy megszólítsa. ~~Nu pagagy!~~ *Itt vagy megint*, mondja neki suttogva, noha nem kell tartania tőle, hogy a kerítésen túl, a néptelen utcán bárki meghallaná.

////

A nyitott könyvet leejtem az asztalra. Egy nagy köteg kihűlt nyom. Ennyi maradt, mondom, meg a kényszeres jegyzetelés. Pedig már semmire se jó. *Nichts*, mondja a csapos, pedig tényleg nem érti, amit mondok.

////

Csak a legnagyobb titokban találkozunk, egy év alatt összesen nyolc alkalommal, sorrendben: a marosvásárhelyi, úgynevezett

orosz piac egyik állateledelt, patkánymérget és kisvadcsapdákat árusító bódéjában, a békéscsabai Veszély Kanyar kamionparkoló melletti motel hátsó bejáratánál, a losonci állattemetőben, a debreceni Zsibongó kínai büféjénél, a munkácsi Szent Miklós kolostor Latorca folyó felőli falánál, a csáktornyai Zrinski Parkban, Balasagyarmaton, a Madách Imre Filmszínház mögötti fáknál, végül utoljára (a legnagyobb titokban) Karlóca közelében, egy Airbnb-n bérelt hegyi nyaralóban.

////

Hiába járom le a lábam, egész nap csak egyetlen dolgot találok. Azt is itt, mutatom a csaposnak, és a homlokomra bökök. Egy kerítésnek támaszkodva pihenek, amikor ~~nem először~~ hirtelen felbukkan egy régi kép. Adyiligeti telek, ötéves koromban nagyanyámmal töltöttünk ott néhány napot. Lepukkant faház egy elvadult kertben, gazzal benőtt drótkerítés, aminek túoldalán egy délután megpillantom az állatot. Akár egy szobor, mozdulatlanul ül, és úgy bámul, mint aki régóta vár rám. Négykézláb odamászom, és nekinyomom az arcom a rozsdás kerítésdrótnak. Így nézzük egymást. Aztán ő váratlanul felugrik, valami villan, és én vérző szájjal, bögve rohanok be a házba. Mutatom a szám bal alsó sarkában a heget. Régebben lehet, hogy tudtam volna mit kezdeni egy ilyen emlékkal.

////

Odébb, folytatom, a többszintes házak tövében valóban csendesedik a szél. Szokatlan gyorsasággal alkonyodik. Mintha a fényt meg a szelet együtt ~~falma fel~~ szívna magába az este. Mire elérem a parkot, az orromig se látok. Mint abban a hegyi nyaralóban, ahol mi hárman utoljára látjuk egymást. Addig egyikünk se gondolta, hogy lehet valami *ennyire* sötét. A teraszról csak hallani lehet az odalent lassan lélegző erdőt, látni nem. Fekete krém a levegő, behatol a pórusainkon, körbefolyja a gondolatainkat. Megeszi a térerőt is. A telefonok kijelzőjének sarkában E betű: *Elcsesztétek*. Abban a sötétben veszítjük el végleg azt, ami igazából soha meg sem volt. Vagy mit tudom én, az elejétől átverés az egész. Esetleg csak mi vagyunk naivak vagy figyelmetlenek.

////

Megpróbálok előretapogatózni arra, amerre a hídhöz vezető utcát sejtem. ~~Állam~~ Áramszünet lehet, ami nálunk nemegyszer előfordul, de errefelé azért fura. Esetleg hirtelen megvakultam. A kezemet kinyújtom, nehogy nekimenjek valaminek. Fogalmam sincs, hogy jó irányban megyek-e. Aztán végre fényt látok, egy ajtó mögül szűrődik ki. Talán generátort használnak, gondolom, és benyitok. Ez már tuti nem álom, mert most itt ülök, ez nem lehet kérdés. Megvárom, amíg megint lesz közvilágítás, vagy hogy hívják, mondom, aztán megyek is. Felnézek. A csapos nincs sehol, csak a neonnyúl diszkózik a fülével a szemközti falon. Váltás lehet, vagy záróra. Vagy-vagy. Igen vagy nem. Vagy ébren vagyok, vagy alszom. Vagy van nyuca, vagy nincs. Kettő egyszerre nem

lehetséges. Most valaki körbejár odakint, sorban eloltja a fényeket. Mégis záróra lesz. Csak egy vörös őrfény marad égve az ajtó felett. Lenyúlok a hátizsákért, hogy ha kell, a kezem ügyében legyen. Végül inkább hagyom a helyén. A neonnyúl füle egy utolsót villan, aztán az is kialszik. Majdnem teljes a sötét. Nem látom, amit írok.

Akkor most majd csak ülök, és...

III.

Beszélgetünk, ami azt jelenti, hogy kezdedben a könyv, ez a *bizonyos* könyv. Talán csak megtetszett a borító, amikor a hagyatéék közt kutattál. Az öreg valóban rengeteg mindent felhalmozott. Vagy egyszerűen csak viccesnek találtad a címet, ami elégnek bizonyult ahhoz, hogy felkeltse az érdeklődésedet. Esetleg valaki ajánlotta ezt a témát? Vagy valaki határozottan nem ajánlotta, de te csak azért is? Vagy hallottál rólunk és a mi kis „kalandunkról” valamit? Még mindig suttognak róla? Még ennyi év után is? A kalandról, ami tragédiába torkollt? Erről van szó? Ne rázd a fejed, hiszen minden ezzel volt tele. De azzal már nem, hogy kik (és miért) jártak a nyomunkban, kik követték minden lépésünket, kik voltak azok, akik azon a végzetes estén megjelentek az erdei ház közelében.

Igen, ez itt egy könyv „a beteges rögeszménkről”. Hogy nyucákról szól-e? Igen. Nagyrészt. Hogy van-e benne örület? Csak annyira, mint mindenben, ami túlmutat a kézzelfogható világ határain. Hogy van-e benne történet? Akad. Sok történet és sokak története, de van benne még nagyon sok minden más is. Talán rólad is! Vagy dolgokról, amikről jobb lenne, ha nem hallanál, nem tudnál meg többet. Dolgokról, amik véglegesen megváltoztathatják az életed. Nem úgy, ahogy a szo-

lárium vagy egy új cipő, esetleg azok a tabletták, amiket a szekrényben rejtegetsz – igen, anyádék is tudnak róla –, de másképp annál inkább.

Te biztosan sok sorozatot nézel. Vagy filmeket. Vagy legalább olvasol. (Különbén nem beszélgetnénk most itt.) Ha igen, okkal gondolhatod, mindez csak nevetséges magyarázkodás, terelés, hazugság. Az egészből egyetlen szó sem igaz. Bizonyos szempontból igazad is van. Kétségtelenül. Ha másképp lenne, volna magyarázat. Logikus, ép ésszel felfogható. Ez pedig itt biztosan nem az. De tudod, mit? Nyugodtan kérdezz meg másokat is! Járd végig a legkülönbözőbb tudományágak legelkötelezettebb kutatóit a dark webtől Ausztrália legeldugottabb zugáig, vesztegess el te is éveket, évtizedeket az életedből, vásárolj uzsorakölcsönökből kétes információkat alvilági figuráktól Laoszban, szoríts vizeletszagú sikátorok málló falaihoz fogatlan orgazdákat, amikor a beígért fossziliák helyett ócska, III. századi macskamúmiákat próbálnak rád sózni, de más válaszokat úgysem kapsz. Mert más válaszok nincsenek. Sem itt, sem másutt. Sem senki másnál.

Hogy akkor a többiekkel mi van? Hogy léteznek-e, léteztek-e egyáltalán? Már nem tudom biztosan. Pedig éjszakánként gyakran hallom a sírásukat, a nyöszörgésüket és azt a jellegzetes sikoltást. Azt mondják, ez csak kíséretűnet vagy mellékhatás. De nem hiszek nekik. Remélem, élnek még. Remélem, nekik legalább sikerült.

Őszinte leszek: nem gondoltam, hogy ez lesz. Egyáltalán nem. De miért is gondoltam volna? Ki az, aki ilyesmire fel tud készülni? Jó előre. Vagy legalább még időben. Napok óta csak nézek ki az ablakon. Bámulok az erdő felé, de a fákból már semmi nem látzik. Bámulok, és várom, hogy vége legyen. Mossa el a napokat, a hónapokat, az éveket ez a rohadt eső. Hogy eltűnjön végre minden. Hogy ne halljam többé azt az átkozott hangot, ami leginkább

halott dédanyám sikolyára emlékeztet, amit akkor hallatott, amikor levágták a kötélről. Élettelen volt, de mégsem néma. Különös, ahogyan az a fa is. A *nyuca fája*, ahogyan a kertben álló öreg körtét hívta. Emlékszem, akárhányszor elment mellette, megsimogatta a törzsét, téli éjszakákon pedig ételt hagyott a lábánál. A vadmacskáknak, mondta, de a környéken már rég nem voltak.

Bármit megtennék, hogy ne kísértsenek tovább azok a képek, a képek arról a démonról, arról a csodáról, ahányszor csak lehunyom a szemem.

De legalább a szobára nem lehet panaszom. Világos, csendes és kellően tágas, hogy ne zavarjon annyira, hogy az ajtó belülről nem nyitható. Ételt is kapok. Naponta háromszor. Nem minden ízlik, de amit nem akarok, azt nem kell megennem. Mindig ezt mondják, de néha csak belém diktálják, hiába tiltakozom. Egész nap egyetlen dolgot csinállok: várok. A balesett során belélegzett afrikai eredetű, sugárzó homok lassan úgyis betonná szilárdul a tüdőmben, kitölti testem oxigénfelvételért felelős alkatrészeinek kisebb-nagyobb barlangjait – inverz szobor a belső szerveimről. Az én betegségemnek nem tesz jót ez a klíma. Az én nyálkáim ezt csinálják, ha homokkal lépnek reakcióba. A gyógyszer meg drága lenne, nekem nem is adnak belőle, amíg nem beszélek. Ezt nem én mondom, hanem az orvos. De már ez sem érdekel. Egy darabig azt hitték, ha eleget kérdezgetnek, előkerülnek még dolgok, de már egyre ritkábban nyit rám valaki, és injekciókat sem kapok. Mintha belenyugodtak volna.

Komolyan, nem gondoltam, hogy ez lesz. A hullára (vagy inkább tetemre?) pedig végképp nem számított egyikünk sem. Azt hiszem, túl közel jutottunk a titok megfejtéséhez. Nevetségesen hangzik, de igaz: az egész csak játéknak indult. Kutatás hobbi-

ból, történetek, anekdoták gyűjtése szerelemből. Kellemes napok békés, lassan pusztuló könyvtárak elfeledett dokumentumai között. Ravatalok mellett elstutogott szavak szorgalmas jegyzetelése a világ legkülönfélébb tájain. Beszélgetések, hatalmas csendek és persze az a furcsa bor, ami mindenütt feltűnt a szertartások során.

Különös, hogy épp a nyuca volt a közös bennünk. Hogy az ablakszárnyak közé zárt fiút már gyerekkorától gyötörték azok a látomások. Az állandóan balhékba keveredő másikat pedig valamiféle beteges küldetéstudat hajtotta. Azt mondta: tartozás, amit le kell rónia. Leróni. Basszus, micsoda modorosság. De neki jól állt. És hogy velem mi van? Én dédanyámtól a körtefa alatt hallottam az első történeteket a nyucáról, aki gyakran meglátogatta, és dédapám hangján szólalt meg, miután már nem érkezett több levél a Donhoz vezényelt munkaszolgálatostól. Hiba volt megölniük a nyucát. Mert azzal kezdődött minden. Emlékszem a vadászpuska hangjára és a sikolyra. Pont ugyanolyan volt, mint az a hang, ami alig néhány hónappal később dédanyám torkából tört elő. És tisztán emlékszem arra is, amikor megpillantottam azt az egyszerre démoni és csodálatos lényt, aki dédanyám halála után éjszakánként az én ablakomba ült.

A másik kettővel a Höringer Straßén álló régi házban találkoztam először. Mondhatnánk szerencsés véletlennek, de se a szerencsében, se a véletlenben nem hiszek. Akkor fogadtuk meg, összegyűjtünk mindent, amit csak lehet. Bár ne tettük volna. Ebben a könyvben mindent megtalálsz, amit tudnod kell, így a te történeted talán másképp ér majd véget. Ahogy az öregek mondják mifelénk: *Kihullik a nyucafog, de nő helyette másik!* Vigyázz magadra!

Talán tényleg én vagyok az. Egy a háromból. A háromból, akiknek egyike sem tudott választ adni rá: milyen körülmények között

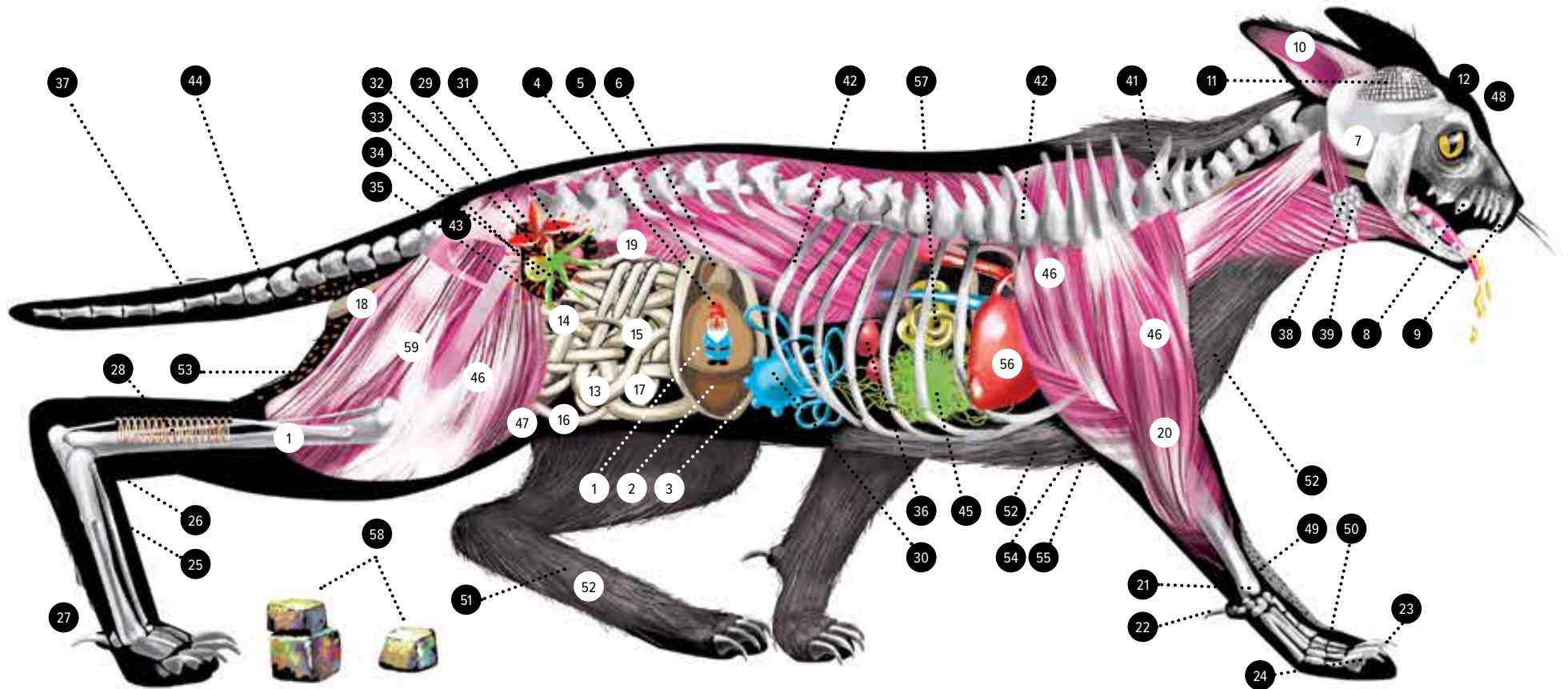
és honnan került oda az a sok vér? Nyucáé, emberé vagy valami másé. Egészen másé. Pedig sokféleképpen kérdezték, előbb barátságos hangon, szelíden, majd üvöltve, fenyegetőzve, aztán jöttek a tűk, a fecskendők, a vezetékek, végül a krómacél kaparó. A többire csak néha, csak foszlányokban emlékszem. A többiekről semmit nem tudok. Csak a fémen csillanó fény számít, ahogy egyik keze a szerszámmal a szememhez közelít, míg a másikkal a fejemet simogatja. És a dal, amit halkán dúdol, amit gyerekkoromban annyit énekelt dédanyám. *Vén nyuca fészket rak lép mélyén...* Vagy csak álmodtam az egészet? Vagy csak valaki más álmodott engem? Ki zárt be ide? És kibe zártak be?

Már évek óta nem ült az ablakomba, de én még várok rá. Másít ügyse tehetek. Másba már ügyse kapaszkodhatok.

(Három különböző kézírással írt, névtelen kézirat a Scolar Kiadó postafiókjából, a 2020-as sajnálatos eseményt megelőző hónapokból.)

A NYUCA FELÉPÍTÉSE

GYOMOR

- 1 Gyomor gyomra
- 2 Gyomor gyomrának a gyomra
- 3 Frottír trippa
(megj.: törülköző helyett)
- 4 Az a bizonyos guggoló törpe
- 5 Lakodalmas nyucapacal-alapanyag
- 6 Aszfaltemészítő bugyor

MUTÁCIÓK

- 7 Fej
- 8 Módosult szemfogak a metszőfogak helyén
- 9 Módosult metszőfogak a szemfogak helyén
- 10 Fülfeleség
- 11 Diszkgömbagy
- 12 Csipogó fejhang
(megj.: ezt nem lehet lerajzolni)

BELEK

- 13 Visszacsapó vakbél
- 14 Pótvakbél

MELLSŐ LÁBAK

- 20 Lapított nyülközépcsont
- 21 Módosult bokáporc
- 22 Elcsőkevényesedett (ellőszősödött) al-dunai vajúrkarom
- 23 Bal karom a fasiszta Északi nyucák ellen
- 24 Jobb karom a kommunista Déli nyucák ellen

HÁTSÓ LÁBAK

- 25 Man-szigeti oldalsípcsont
- 26 Fantomfájdalomláb
- 27 „Macskaköröm”
(megj.: ez nem vicces)

- 15 Álpótvakbél
- 16 Vegán vastagbélzsák
- 17 Lunáris béltraktus
- 18 Szoláris béltraktus
- 19 Adidasbél
(megj.: avagy a hírhedt Vugdragović-féle hármasbél)*

ÉRTELMELEN SZERVEK

- 28 Rugók
- 29 ÉRTELMELEN SZERVEK
Azok az értelmetlen szervek, melyek értelmesek is lehetnének, ha nem egy nyucában lennének
- 30 Káposztabudósító mirigy
- 31 Egy helyesírási hiba miatt létező szerv

ISMERETLEN SZERVEK

- 32 Felfedezésre váró szervek
- 33 Elfeledett szervek
- 34 Elhallgatott szervek
- 35 Letiltott szervek

VÍRUSTARTÓ ZACSKÓK

- 37 JELLEGTELEN FAROK
JELLEGTELEN ÁBRÁZOLÁSA

NYŰLNYIROK

- 38 NYŰLNYIROK
(megj.: vagy nyucanyál)

- 39 Még több nyúlgyirok
- 40 Itt nincsen nyúlgyirok
(megj.: nyucanyál sincs)

VÁZ

- 41 Szent Kougáta szerencsehozó csont
- 42 Minden más, ami nem rohad el gyorsan
(megj.: nem azonos a mumifikálódott sokminden féleséggel)
- 43 Gerincprotézis
- 44 Nagyszlovénia-formájú csigolyasér
- 45 ILYEN CSAK AZ ÖSNYUCÁNAK VOLT

ITT ÉS ITT KELL JÓL MEGTŰZDELNI FOKHAGYMÁVAL ÉS SZALONNÁVAL

A SARAH HARTWELL-FÉLE SZAPORÍTÓ SZERVEK

A DISZKALKULIA GÉNJE

FEDŐRÉTEG

- 49 Nyúzaskor kékes bőr
- 50 Álbőr vagy semmi
- 51 A tettyei kesztyű halovány nyucaprémje
- 52 Sosem kékes szőr

PARAZITÁK

- 53 Paraziták
(megj.: fénybagócslárvá-fertőzés)
- 54 Mumifikálódott sokmindenfésülés
- 55 Töppedt ikerszarkómák
(megj.: felszívódott Enyec és Nyenyec)

BORZASZTÓAN SOK PATAKVÉR

EZ ITT MIND NAGYON GUSZTUSTALAN

- 58 KOCKA ALAKÚ ŪRŪLÉK SZERTESZÉT
(megj.: szívárványszín)

VÁNCSA SZELET

* A családi vállalkozásként induló Adidas manufaktúra a XIII. századtól nyucabélből készítette a cipőfűzőket. A maga idejében is prémium minőséget képviselő termékek hamar a kor nemességének és egyházi előljáróinak kedvenc és nélkülözhetetlen ruházati kiegészítőivé váltak. A nyucabél egyik traktusa három csíkból áll, így valószínűsíthető, hogy a ma is világhírűek örvendő márká ikonikus ismertetőjegye a nyuca belének gyökerezik.

NYUCA A SZÓTÁRBAN

Nyuca melléknév és főnév; -át, -ája (*kissé rég, nyj v. irod*)

I. melléknév

1. (*táj*) A dél-alföldi tanyavilágban egyaránt a nemváltó vagy mindkét nemmel azonosuló férfiak és nők jelzője.

//// „Pipás Pista volt mind közül a legnyucább nyuca Átokházán, ő aztán nem cicázott senkivel.” (*Móra Ferenc, 1933.*)

2. (*biol is*) Hím és női ivarszervek együttes jelenlétét mutató, kétnemű élőlény jelzője.

II. főnév

1. (*biol is*) A nyúl és a macska kereszteződéséből származó hibrid. Életképes utódokat csak kivételes esetben tud nemzeni. Mindenevő, növényi és állati eredetű táplálékot egyaránt fogyaszt, de előnyben részesíti a mozgó zsákmányt. A dögre rá se szagol. A rendszertan, de a nyelv sem tesz különbséget azon nyucák között, amelyek anyanyúl és kandúr, vagy fordítva, nőtény macska és baknyúl ivadécai. A nyúl anyától származó nyucák ötször olyan gyakoriak, mint a macska anyától származók. Nem tűri a fogságot, állatkertben néhány hét alatt elpusztul.

//// „Egy kisradanováci gazda hozta be a kisnyucákat a palicsi állatkertbe. Szerencsésnek mondhatják magukat azok a látogatók,

akik ebben a két hétben megfordultak a gorilla ketrecénél. Ők láthatták a kis kopasz szopós nyucákat.” (*Magyar Szó, 1986.*)

2. (*pop*) Az interneten terjedő, puha szőrű, hosszú fülű, rövid farkú, tappancsos, enyhén cirmos, kerek szemű mém. A japán eredetű figura a kiskamaszok körében kivételesen népszerű, több követője van, mint Hello Kittynek.

//// „Cuki nyuci, vár anyuci.” (*Mia Pinky vlogger, 2019.*)

3. (*irod*) Dániel András *A nyúlformájú macska* című képeskönyvének szereplője egy nyuca, akit mind a nyulak, mind a macskák kiközösítenek, végül egy vadon élő nyucacsapatban talál menedéket.

//// „Szasztok, nyucák!” (*Dániel András, 2018.*)

Szóösszetételekben:

1. *nyucapogácsa, nyucahere, nyucaszéke, nyucatenyésztő, nyucagödre, nyucaszél, nyucarágta, nyucafüggő, nyucaszombat, nyucaháj, nyucahype, nyucacuki etc.*

2. *anyanyuca, házinyuca, vadnyuca, vérnyuca, szörnyuca, aranynyuca, kannyuca etc.*

Származékok:

nyucog, nyucákol, nyucákok, elnyucul, nyucagány, nyucálkodik, elnyucátlanodik, nyucagol etc.

(*A Magyar Nyelv Nagyszótára*)

Nyuca (táj)

Az Alföldön a különleges képességekkel bíró, kuruzslással, babonás gyógyítással, jóslással, kártyavetéssel foglalkozó személyt ne-

vezték nyucának. A nyuca a sámánok kései leszármazottja, a közösség olyan tagja, aki kapcsolatot tud teremteni a közösség és a túlvilág között. Magát különféle módon, tudatosan transzba tudja helyezni. A nagy boszorkányperek idején a nyucákat is a boszorkányok közé sorolták és megégették.

//// Nyuca nyucával nyucul! (*közmondás*)

//// „Rózsa Dániel az Dorno ördöggel czimboráltt, akó pénzé magyar esőt az töröknek elkótyavetyéllte, baknyulja boszorkány szombatján njucaat fiallott.” (*A nagy szögedi boszorkánypör jegyzőkönyve, 1728.*)

(*Magyar Néprajzi Lexikon*)

Nyucus (*biz*)

A velünk nagyon szoros kapcsolatban lévő, szeretett személy megszólításaként használjuk. Főleg birtokos személyraggal szerepel: *nyucusom, nyucuskám.*

(*Magyar Szlengszótár*)

Elnyucátlanodik

Az „elnyucátlanodik” egy-egy folyamat befejezettségének, lezárulásának ill. állapotváltozásnak v. állapot elérésének kifejezésére szolgáló szavak csoportjába tartozik. Azon völegények állapotát jelöli, akiket a menyasszony önhibájukból hagyott faképnél az esküvő előtt. A múlt században a Homokhátságon a módosabb gazdák lakodalmán éjfélkor nyucapacalt tálaltak fel az ifjú párnak,

a násznép viszont ekkor is egyszerű becsinált macska- vagy nyúl-pacallevest kanalizott. A nyucapacal alapanyagát a vőlegénynek a lánykikérés során kellett a leendő anyósnaak átadni. A nyucáért egészen a ludasi pusztáig kellett menni, ott mérte feketén a Makkhetes csárdában Veszélka Imre. Az út nem volt veszélytelen. Az a legény, aki a lakodalmas nyuca próbáját nem állta ki, méltatlannak bizonyult a házasságra. Menyasszonya faképnél hagyta, a település férfijai kiközösítették. A kocsmába többet nem tehetette be a lábát, ha mégis betette, halnyelű bicskával belét ontották. (Ezt nevezik nyucametszésnek.) A csendőrök szemet hunytak az efféle becsületbeli gyilkosságok felett. A testet a temetőárokban hantolták el, az áldozatokat a korabeli bűnügyi statisztikában eltűnt személyekként tartották nyilván.

//// „Árva szívemet, a nyuca es húzza, / Mögkeserűtt számba nyucának a húsa, / Enyucátlanodtam, juttam árszásgra, / nyucabűr nem lapul mátkám dörékára.” (*Tápai népdal*)

(*A Magyar Nyelv Nagyszótára*)

Nyucagány (*tört*)

Nyakba akasztható vagy köthető, a hátat borító, prémes nyuca-bőrből készült felsőruha. A honfoglaló magyaroknál felségjelvény, a méltóság jele volt. Kizárólag foltos nyuca bőrből készülhetett. Szabott és szabatlan formában is viselték. Az előbbit a bőr leg-szebb, háti részéből hasították, utóbbi megőrizte a bőr természetes formáját; a mellső lábak nyakkötőül, a hátsók derékkötőül szolgáltak, a farokdísz szabadon lifegett.

//// „Tí nyucagányos apák, hadat űző szittyá vezérek, / Hős eleink, mi csekély nektek keveredni csatába, / Ott új honnotokért küzködni, s elesni vitézűl.” (*Vörösmarty Mihály, 1825.*)

(*A Magyar Nyelv Nagyszótára*)

Nyucaszék

A karácsonyhoz kapcsolódó egyik legismertebb népszokásunk a nyucaszék készítése. Bán Aladár vonatkozó kutatásai szerint (ld. *A sámánizmus fogalma és jelenségei [Tanulmány]. – Ethnographia, 1908.*) ez egy pogánykori szokás keresztény átvétele. A szamojéd népek körében még a XIX. század végén is élő hagyomány szerint a téli napforduló (december 21.) előtt 13 nappal kezdtek faragni a -et, amit az un. *nyucalátás* szertartásához használtak. Ennek során a közösség legidősebb férfija december 21-e éjszakáján felállt a -re, hogy meglássa a törzset segítő nyucaszellemet (*nyucnoko*), és az érdes csüdfű (*Astragalus asper Wulf*) elégetett és kancatejjel kevert gyökerét áldozza neki. A - különleges formái ismertetőjegye a két, nyúlfülszerűen felfelé meredő támla és a macskafarokszerű támaszték, valójában ötödik láb.

(*Magyar Néprajzi Lexikon*)

Nyucaszent

Nyucaszent, avagy szent Kougáta (*Kouγάτα*) vértanú (*Szürakuszai, i. sz. II. sz. – 303. dec. 13.*) gazdag szicíliai görög kereskedőcsalád-

ba született. Apja erővel férjhez akarta adni 11 éves korában Lepus Maximus Caesius helytartóhoz, de Kougáta nem volt hajlandó Junónak áldozni a menyegzőn. E szavakkal vallotta meg hitét: „*Egy áldozat van, ami tetszik az egy Istennek!*” A hozományról lemaradt pogány vőlegény irtózatos haragra gerjedt, letépte Kougáta menyegzői ruháját, és anyaszült meztelenül a vérnyucák barlangjába vetette. Az Úr kegyelméből azonban a nyucák befogadták a lányt. Nyucaszórból nemezelt pokróccal fedték testét, egeret, madarat, gyökeret, lapulevet hoztak neki. Télen elhullott nyucák húsával táplálták. A nép Kougáta barlangjához zarándokolt, ő prédikált nekik, meggyógyította a betegeket. Tanítványainak nyuca csontjából faragott csodatévő szobrocskákat ajándékozott. Az emberek már életében szentként tisztelték, és Nyucaszent névvel illették. Kougáta tizenhárom éves korában halt meg macskapestisben, el nem porladó tetemét a szirakúzi Szent Kougáta székesegyházban őrzik. Múmiáját minden év december 13-án nyucacsontból készült trónuson hordozzák körbe: aki csak megérinti őt, csodás gyógyulásban reménykedhet.

(*Magyar Katolikus Lexikon*)

Nyucahere

A vadhere, hivatalos nevén fehér somkóró (*Melilotus albus Med.*) egy ritka változatának Baranya megyéből ismert tájnyelvi elnevezése (ld. még: nyucafü).

(*Magyar Néprajzi Lexikon*)

(fig. 1. *Trifolium Cunicatus*)

Nyucafű

A mácsonyavirágúak (*Dipsacales*) rendjébe és a loncfélék (*Caprifoliaceae*) családjába tartozó nemzetség. A nyucafű nyirkos talajt kedvelő, 0,5–1 méter magasra növekvő lágyszárú, évelő növény. Élőhelye elsősorban Európa és Nyugat-Ázsia, de szórványosan a dél-amerikai kontinensen is megtalálható. Május–júniusban virágzik, hímnős, fehér vagy rózsaszín virágokat bont bogas virágzatban. Gyöktörzsének átható illata izgató hatással van a nyucákra, melyek a növényhez dörgölözve „kábulatba” esnek, illetve szívesen fogyasztják a gyökerét. Egyes nyucák kifejezetten „függővé” válnak tőle. Az illat hatása alatt lévő állatok olykor eksztatikus „táncba” kezdenek, ami magyarázatul szolgálhat az e fajjal kapcsolatos mágikus hiedelmekre. A nyucafűvet a köznyelv gyakran összekeveri a nyucahere nevű növényvel (ld. még: nyucahere).

(*Természettudományi Lexikon*)

Nyucanyál (népies)

Némely pézsmabodzafélék szárának repedésein kiszivárgó opálos, folyékony anyag, melynek erős bódító hatása van. A középkorban evéssel v. füstöléssel élvezve kábítószerként használták, a régi paraszti világban erős hígításban álmatlanság, búskomorság gyógyítására alkalmazták.

(*Magyar Néprajzi Lexikon*)

Manyuc

Háromszéken a nép képzeletében élő, a macskafélék közé tartozó, valószínűleg a vérnyúl és a hiúz párzásából származó, félelmes, vérengző vadállat.

//// „Vigye el a manyuc!” (*enyhe káromkodásként*)

//// „Ámbár a székely nem szokott megijedni a medvétől és az oroszlántól, mégis egy manyuc neki sem kellemetes szomszéd.” (*Jókai Mór, 1888*)

//// Aki nyucát cucál, manyuccal hál! (*ívói közmondás*)

(*Bünnagy Székely Szótár*)

Indiai gyásznyuca

Az *indiai gyásznyuca* olyan mitikus lény, mely a halál előtt jelenik meg és fejhargon csipog. A világ legtöbb kultúrájában gonosznak tartják, a hindu mitológiában viszont ő vezeti át a halálba az élőket. Az *indiai gyásznyuca* nem tévesztendő össze az *európai gyásznyucával*. Ez utóbbi olyan személyt jelöl, aki gyakran idős hölgynek öltözve, az első sorból kíséri figyelemmel a szertartást. A gyönyörűségtől, amit a búcsú fájdalma okoz, olyan hangokat hallat, mint ha siratná az elhunytat.

(*Mitológiai Kislexikon*)

Északi nyuca

A Kárpátokból déli irányba kirajzó nyucafaj, mely időtlen idők óta elkeseredett küzdelmet folytat az ősi alföldi szállásterületeiket jogtalanul megszálló kommunista déli nyucákkal.

(Társadalmi Lexikon, 1933.)

Déli nyuca

A Dinári-hegységből északi irányba kirajzó nyucafaj, mely időtlen idők óta elkeseredett küzdelmet folytat az ősi alföldi szállásterületeiket jogtalanul megszálló fasiszta északi nyucákkal.

(Társadalmi Lexikon, 1952.)

Revíziós nyuca

Az Alföldre északi- és déli irányból visszaszoruló nyucafaj, mely időtlen idők óta elkeseredett küzdelmet folytat az ősi szállásterületeiket jogtalanul megszálló északi és déli nyucákkal.

(Társadalmi Lexikon, 1991.)

Afronyuca

Az európai és ázsiai kontinens nyucafajainál kevésbé ismert a mára erősen megfogyatkozott afrikai, más néven egyenlítői nyuca. A legújabb kutatások szerint az i. e. I. évezred elején egy jelentősebb

populációjuk vándorolt Afrika belsejéből észak felé, a közép-ázsiai sztyeppékre, így ez a faj tekinthető a közép-ázsiai vagy sztyepppei nyucák ősenek. Az afrikai nyucák elsősorban a kontinens középső részét lakják, legismertebb lakóhelyük a mai Kongói Demokratikus Köztársaság, ezen belül is a szavannás Katanga-fennsík. Az itt élő nyúlmacskák északi fajtársaiknál nagyobb termetűek, de vékonyabb testalkatúak, koponyájuk kevésbé nyújtott, ám hátsó lábuk erősebb, és többnyire a fülük is hosszabb. Természetüket tekintve szelídebbek, kevésbé rejtőzködők, mint más kontinenseken élő rokonaik. Ezért is válhattak könnyű prédájává a vadászó törzseknek. Érdekes, hogy intenzív vadászatuk ellenére nem ellenségesek az emberrel. Az idők során nem egy európai utazó írt afrikai nyucákkal kapcsolatos tapasztalatairól. Közülük többen is megemlékeznek sérült vagy bajba jutott embereknek segítséget nyújtó nyúlmacskákról. Talán a legismertebb a német származású kalandor, Wildköpfen-Hinterlander gróf esete, akit a múlt század elején egy, a kongói kormányzó zsoldosaival vívott tűzpárbaj után nyucák bújtattak és gyógyítottak ki sérüléseiből. Az esetet Cholnoky Viktor is feldolgozta egyik elbeszélésében.

(Állatok Nagy Enciklopédiája)

Az ég és a föld nyucái

Az ég és a föld összes nyucái sokfélék lehetnek ugyan, de nem lehetnek mindenfélék. A nyucák tehát ilyenek és csakis ilyenek lehetnek:

1. Nyucák, akikre még nem gondolt senki
2. Keleti nyucák
3. Akiknek macska volt az anyjuk, de éppúgy félnek a macskától, mint önmaguktól
4. Baljós szőrehullatók
5. Akiknek tolakodó fahéjillatuk van
6. Sértődékenyek
7. Akik kimaradnak a feljegyzésekből
8. Nyucák
9. Párnának is használják őket
10. Mindazok, akik aládában laknak
11. Akik csak felfelé tudnak fára mászni
12. Barbárok földjéről valók
13. Hiányos fogazatúak
14. Könnyen taknyosodók
15. Nyucák, akik csak a mások fejében létező nyucák fejében léteznek

(Elfeledett Kínai Lexikon)

NYUCA SZÁMOKBAN

Legyen szó teológiáról vagy irodalomtörténetről, néprajzról vagy nyelvészetről, a tudományos közbeszédben 1964 óta nincs vita (ld. még: *Worklopf, Évezredek a nyuca fogságában*), hogy a nyuca alakja több mint négyezer éve elidegeníthetetlen része az egyetemes emberi kultúrának. Néhol (és némelykor) az emberi élet befolyásolásában örömét lelő, magasabb rendű szellemlényként tartották számon: „Tarka trónodról, ravasz istenasszony / mért küldesz nekem szerelemkirálynő / bút és bajt mindég, te örök leánya / fényes egeknek?” – írta Szapphó Aphroditéhez címzett költeményében. Másutt (és máskor) hús-vér démonként, vagy épp a természet vagy az istenek gonosz tréfájaként, a közelgő járvány hírnökeként tekintettek rá: „Ahol nyuca fészke kuporodik, ott dögvész járja a mezőket!” – hogy csak egy bukovinai mondást említsünk.

A nyuca tudományos vizsgálata eddig szinte kizárólag a humán területre korlátozódott, épp ezért lehet érdekes adalék, hogy a nyucával kapcsolatos első feljegyzések az i. e. XXVII. századból származnak. A szövegek ősforrása Imhotep, aki az egyiptomi Óbirodalom III. dinasztiájának jeles fáraóját, Dzsószert szolgálta tanácsosként. Görögös átiratban fennmaradt nevének jelentése: „aki békében érkezik” vagy „akinek békéje a nyucától származik.” Az ókori polihisztor nemcsak Ré héliopoliszi főpapja volt, de a világ első ismert mérnökének, építészének és orvosának is tartják. Mivel idén van születésének 4785. évfordulója (mely a „nagy nyucaszám” néven volt ismeretes az ókori világban), tiszteletére, némileg talán

szokatlan módon, ebben a fejezetben a reáltudományágak irányából, empirikus módon közelítünk a nyuca felé.

Nézzük a nyucát számokban!

Mennyire gyors a nyuca?

Mivel az SI-mértékegységrendszer bevezetése előtt a sebesség mérésének legelterjedtebb módja a standard méretű piros alma 45 fokos dőlésszögű, 17.026 alma hosszúságú köves lejtőn való gurulási végsebessége volt (azaz az almagyorsulás kritikus pontjának elérését megelőző legnagyobb sebesség, hiszen azt átlépve az alma egyszerűen elég a súrlódástól), így mi is ennél maradnánk kísérletünk során.

A középtermetű, klasszikus fajtajegyekkel rendelkező nyuca sebessége – köszönhetően ugrólábas mancsainak, melyek segítségével futva ugrik, vagyis ugrás során a levegőben töltött időt futással hosszabbítja meg – nagyjából 94,7 alma/lejtőaljra tehető, ami a morúziai körtelő 78,4-es eredményéhez vagy a debrői kakukk-leopárd 98,46-os értékéhez viszonyítva egyáltalán nem elhanyagolható. Sőt!

Természetesen könnyen előfordulhat, hogy egy szürke, esős, kedvtelen napon akár 85 alma is gyorsabban gurulna le a lejtőn egyetlen nyucánál, de az egyéni sebességek összeadása a legtöbb alma szervezett együttműködési képességét jócskán meghaladja.

Különösen igaz mindez, ha más fajtaból vagy különböző fákra származnak.

Mennyire kitartó a nyuca?

Először is: miféle kitartásra gondolunk? Kitartani hosszútávfutásban? Kitartani vadászat közben? Ha utóbbiról van szó, akkor az sem mellékes, hogy a nyuca vadászik vagy a nyucát vadásszák.

Ha a nyuca kitartását vizsgáljuk, meglepő eredményt kapunk. Ez az érték ugyanis 5,126 szabványos, levegővel felfújott születésnapieggömbével egyenlő. De csak abban az esetben, ha a lufit felfújó személy nyálában nem található semmiféle műanyagbontó enzim. Ellenkező esetben ugyanis ez az érték mindössze 2,067.

Hány nyuca tud megírni egy gyengébb Michael Jackson slágert?

Állítólag az összes gyengébb slágert ők írták, sőt a jobbak közül is többet. Arról már nem is beszélve, hogy Jacko különleges táncmozdulatai egytől egyig különböző klasszikus nyucatáncok elemeiből állnak össze. Valójában sokan gyanítják, hogy maga a popikon is nyuca volt. Esetleg több nyuca.

Mennyire selymes a nyuca?

Ha hihetünk a baranyai nyucakesztyűről szóló korabeli beszámolóknak, akkor az átlagos ujjbegyérzékenységgű ember számára is összehasonlíthatatlanul selymesebb a nyucaprém tapintása, mint bármi másé a világon. A kiindulópontunk tehát az, hogy a nyuca nemcsak a macskánál és a nyúlnál, de a nutriánál és a selyemhőrcsögnél, sőt a nőstény gyapjas sünnél is selymesebb. Vannak, akik

megkockáztatják, hogy a finomra főtt, cukrozott kappanháj vagy a faragott székre kent borzszír sem veheti fel vele a versenyt.

Luca napján például az év- és napszak kondenzációs nullponton mért napfény selymességének 11,98-szorosa a nyucáé.

Hány alvással töltött óra ér fel egyetlen nyucával töltött órával?

A kérdés beugratós, így az okos megfejtő kérdésre kérdéssel felel: „Na de milyen nyucáról van szó, az álmos, hallgatag tibetiről vagy esetleg a bős, óriás karmú sztyepei nyucáról?”

Ha a kérdező nem kellően felkészült, már ez az egyszerű eldöntendő kérdés is könnyen zavarba hozhatja, pedig nyucából nem csak kétféle van. Szóval, ha valaki ilyet kérdez tőlünk, rá se bagózzunk! Fogalma sincs arról, hogy mit beszél.

Hány diszkógömbnél okosabb egy nyuca?

A humán tudományok képviselői sokáig azt feltételezték, a nyuca végtelenül okos lény. A helyzet azonban ennél sokkal bonyolultabb, mivel a nyuca sokak szerint annál is okosabb.

A jól működő diszkógömbök képességeivel kapcsolatban általában nincs vita arról, hogy a feladatuk ellátásához szükséges értelmi képességekkel minden esetben rendelkeznek. Márpedig az ő feladatuk az egyenletes sebességgel történő forgás saját tengelyük körül, valamint a forgás során történő fényvisszaverés. Nos, mára kiderült, ebből a szempontból a nyucák maradnak alul.

Kísérletünk során egy fajtatiszta, dél-oszétiai káposztasavanyító büdi nyucát napsárga, lagúnakék és neonzöld fénynyalábokkal

bombázva arra a paradigmaváltó eredményre jutottunk, hogy bármely diszkógömb okosabb bármely nyucánál. A nyucák forgása saját tengelyük körül gyakran nem volt egyenletes, a tudatos fényvisszaverés terén pedig különösen botrányosan szerepeltek. Ebből az következik, hogy a nyucák mégsem végtelenül okosak, vagy az, hogy a diszkógömbök még annál is okosabbak.

Mekkora örömet tud kiváltani a nyuca?

Tizenhetes skálán tizenkettőt. Vagy tizenháromat, attól függően, épp milyen napja van.

Mennyire jó harcos a nyuca?

Aki ismeri a *Gyalog galopp* című nyucológiai dokumentumfilmet, tudja a választ. Aki nem, annak ideje pótolni!

Melyik városból mennyit ér egy nyuca?

Ha valaki városban akarja mérni a nyuca értékét, legyen roppant óvatos, mert beleharaphat a fejébe egy pótcickány, lévén az ettől a kérdéstől mindig rettentően feldühödik.

Szóval: ha Bécsre, Krakkóra vagy éppen Salgótarjánra váltanál nyucát, a művelet előtt feltétlenül ellenőrizd az alábbiakat:

1. Ül-e cickány a válladon?
2. Ha igen, akkor milyen cickány ül a válladon?
3. Ha nem, akkor ugrál-e a szomszéd szobában a kanapén egy pótcickány?

4. Ha nem ugrál, akkor nem azért nem ugrál-e, mert elbújt, amikor meghallotta lépteid zaját?
5. Nem rejtőzik-e a nagypapa tévé mellé állított urnája mögött mindjárt több is belőle?

Tehát légy óvatos, mert pótcickány haraphat beléd, húzhatja meg a hajadat, pöckölheti meg a füledet, vagy épp csiklandozhat meg. Nem vicc.

Hány gőzgombócot ér egy nyuca?

Kicsiből harmincnégyet. Közepesből huszonháromat. Nagyból pontosan tizenhetet. A gombócok értékét a *Système International d'Unités* határozza meg. Figyelem! A kapott eredményt az al- és feltét, illetőleg a töltelék nagyban befolyásolhatja.

Hány nyucakoponya kell a niši Koponyatorony pontos reprodukálásához?

62 312. De miért akarná bárki reprodukálni azt az emlékművet? És miért pont nyucakoponyából? Furcsák az emberek.

(Kivonat a Massachusetts Institute Of Technology kísérleti matematikus doktoranduszainak vonatkozó tanulmányából, Nature folyóirat, 2020. december)

NYUCA A HISTÓRIÁBAN

Sokan kérdezik tőlem, hol lehet nyucát venni, mert olvasták és félreértették két cikkemet. Szerintük azt állítom, tényleg léteznek félig macska, félig nyúl lények, hogy tenyésztsem őket, vagy ismerek olyan tenyésztőt, akitől beszerezhetnék néhány nyucát.

Valójában ezt írtam: „Genetikai deformációnak számít: a 'szárnyas macska', melynek vállán lebernyeg található; a nyúlszerű hátsó lábakkal rendelkező nyuca, mely egy man-szigeti macska elkorcsosulása; a kengurumacska, melynek rövid lábáért valószínűleg a Munchkin-gén felelős.” Más defektusok plusz lábat, farkat vagy törpenövést eredményeznek. Ezeket a nem kívánatos jegyeket általában különféle egészségügyi problémák okozzák. *A torztenyésztés etikája* című cikkemben ezt írtam: „A természet néha genetikai hibákat vét. A nyuca egy genetikai baleset, mely általában, de nem kizárólag a man-szigeti macskák szaporításakor fordul elő; ilyen esetekben az állat hátsója jobban hasonlít egy nyúléra, mint egy macskáéra.” Olvasom a magazinokban feltett kérdéseket: „A nyuca vajon mi?”; „Hol kapható nyuca?”; „A nyuca mire való?”; „Miért titkolják a nyucát?”; „Kinek áll érdekében a nyuca?”; „Miért nem ad a kormány zöld utat a nyucának?” Valaki, valahol most is éppen azon töpreng, milyen jó üzlet lenne nyucát tenyésztteni...

Mindkét esetben leszögeztem, hogy ezek a kreatúrák, melyeket néhány ember nyucának hív: genetikai kanyarok vagy deformitások. Minden híreszteléssel ellentétben ez a tudományos valóság.

Való igaz, jellemeztem a nyúllábszerű hátsó lábakat. De azt nem írtam, nem írhattam le, hogy gazdáik keresztezésből származnának. Nem, nem és nem! Ezek a macskák genetikai vagy születési defektussal élnek. A már hivatkozott, *A torztenyésztés etikája* című cikkemben kifejtettem, hogy vannak, akik pénzt akarnak keresni ebből a típusú deformitásból, de azt nem mondtam, hogy bárki pénzt tudna keresni vele, és azt sem állítottam, hogy helyeslem ezeket a kísérleteket.

Igaz, ez idáig az ellenkezőjét sem írtam le!

Nem hallgathatok tovább. Véget vetek a tudományos mellébeszélésnek: közreadom azt az általam összeállított krónikát, mely a jövőben irányt mutat minden nyucológusnak.

Nyilvánvaló, hogy az emberiség törtérijának nagy pillanataiban a nyuca mindig is ott volt, döntse el hát mindenki maga, hogy a nyuca lehetséges-e!

////

896 – A krónikák szerint egy vad lovasnomád nép az arannyucát követve (más források szerint követelve) talál új hazát magának.

1300-as évek – Számos XIV. századi kódexben láthatók ember nagyságú, vérszomjas csigák, amik macskanyúlra emlékeztető fél-szeretek hátán lovagolva támadnak kereszteslovagokra. Az emberi ellenfél általában teljes harci díszben, halálra vált arccal várja az állatok támadását.

1525 – Francisco Pizarro González 1528 tavaszán Panamából Sevillebe hajózik, hogy a további hódításokhoz megszerezze Károly spanyol király és német-római császár támogatását. A királyi leltár szerint Pizzaro néhány indiánt, lámát, ezen kívül ruhákat,

ezüstöt és aranyat visz ajándékba. A tételek között szerepel egy nyúlmacska néven lajstromba vett állat is. A király megígéri, hogy támogatni fogja az expedíciót. Pizarrót feljogosítja Peru meghódítására, és az újonnan felfedezendő tengerpart kormányzójává nevezi ki.

1643 – A piarista rend alapítóját, a spanyolországi Peralta de la Sal faluból származó José de Calasanz Gastónt, akit később Kalazanci Szent József néven avattak szentté Rómában, négy társával együtt a Szent Inkvizíció (Szent Officium) elé hurcolják utódja, Stefano Cherubini áskálódásának köszönhetően. A vatikáni jegyzőkönyvek szerint X. Ince pápa azért váltja le Kalazanciust és fokozza le a piarista rendet fogadalmak nélküli kongregációvá, mert a tanítórend tagjai a befogadott utcagyerekeket nyúlmacskákkal etették. A periratok hosszan tárgyalják, hogy sem a nyúl, sem a macska fogyasztása nem számít tévelygésnek, ugyanakkor a sátán oltárán áldoz az, aki magához veszi átmeneti kreatúrák testét.

1756 – Giacomo Girolamo Casanovát letartóztatja a velencei állam titkosrendészete. A valódi indok – amelyről a kalandor személyes beszámolóiban és nagy sikerű önéletírásában is hallgat – nem más, mint hogy alvilági kapcsolatait latba vetve egy nyúlmacskát szerzett Girolamo Foscarri érsek *La Cagna* néven hírhedtté vált, feslett életet élő unokahúgának, aki (a rossznyelvek szerint parázna célből) torzszülött és bizarr kinézetű állatok egész seregét tartotta palotája pincéjében. A városállamban tiltott állatnak számító nyúlmacska Velencébe csempészése indokolhatta, hogy Casanovát gyakorlatilag vádemelés nélkül zárták be a Dózse-palota hírhedt Ólombörtönébe, ahonnan csak tizenöt hónap elteltével tudott kalandos körülmények között megszökni.

1876 – Karl Wilhelm Flachköpfig bécsi anatómus publikálja *Spezifische Anatomie einiger Hybriden* című tanulmányát, melyben nem kevesebbet állít, mint hogy a nyúlmacska csontozatának és belső szerveinek felépítése, bár látszólag sok hasonlóságot mutat egyfelől a macska, másfelől a nyúl anatómiájával, mégis több szempontból eltér ezektől, és olyan sajátosságokat mutat, melyek alapján a nyuca (*Katzinchen*) önálló fajnak tekinthető.

1889 – A *Detroit Free Press* közöl egy fényképet egy nyucáról. A helyi állatorvos ezt áprilisi tréfának véli, jöllehet augusztus közepe van.

1896 – A budapesti Ezredéves Országos Kiállítás mezőgazdasági pavilonjában a május 2-i megnyitó után egy erdei tisztást mintázó, nagy méretű diaporáma előterében néhány napig látható két kölyök és három kifejlett nyúlmacska. A ritka példányokat báró Antalffy Móríc bocsátotta a kiállítók rendelkezésére, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy az általa nemcsak önálló, de egyenesen törzsökös magyar fajnak tartott nyuca tenyésztését ilyen módon is népszerűsítse. A nagy feltűnést keltő állatokat végül a Katolikus Anyák Egylete és több egyházhoz közeli sajtóorgánum felháborodott tiltakozására eltávolítják a pavilonból.

1916 – A Cabaret Voltaire dadaista kabaré egyik első előadásán a költő Tristan Tzara egy, az egyházi liturgiát minden lehetséges módon nevetségessé tevő szertartás keretében „feleségül vesz” egy menyasszonyi ruhába öltöztetett nyucát. A különös párt a kabaré alapítója, a vörös talárba öltözött, bikaszarvat viselő Hugo Ball adja össze. A ceremóniát a dadaisták alkalmi zenekara kíséri a „menyasszony” származásához illő fülsértő macskazenével. A polgárpukaszító előadásnak szomorú incidens vet véget. A felháborodottan

tiltakozó közönség soraiból valaki egy söröskorsót hajít a fehér fátyollal feldíszített nyúlmacskához, mire a szegény állat ott helyben kileheli a lelkét. A tragikus közjátékot követően a Spiegelgasse 1. szám alatti kabarében verekedés tör ki a művészek és a közönség között. A botránynak csak a zürichi rendőrség érkezése vet véget. Néhány nappal később a dadaista művészek „hőshöz illő” temetést tartanak a nyucának. A Richard Hülsenbeck és Hans Arp vitte koporsót néhány fős, nyucamaszkot viselő csoport kíséri a zürichi temetőhöz. Miután a temetőőr nem engedi be őket a kapun, a művészek egy városkörnyéki mezőn helyezik örök nyugalomra a dadaizmus mártírjává lett nyúlmacskát.

1918 – Dušan Lazarević (Душан Лазаревић) szerb költő egy éberren megélt látomás hatására verset ír, melyben egy váratlanul felbukkanó, hófehér szőrű hegyi nyuca álomszerű alakjával szimbolizálja, egyben jósolja meg az örökké tartó világbéke közeli eljövételét: „*Sötétlő éjben fáklyaként lobbant, / fénylőbben, mint a ragyogó ég. / Elmúltak búim, kínjaim sorban, / helyükre egy jött, maga a vég.*” (Тад моја вила преда ме грану, лепше је овај не виде вид; из црног мрака дивна ми свану, ко песма славља у зорин свит.)

1926 – A charleston-divattal szinte egy időben tör ki Párizsban a *Cabbit-dance*-, vagyis nyucatáncőrület. A divat a Folies Bergére színpadán születik, ahol a francia fővárost az idő tájt lázban tartó fekete bőrű szépség, Josephine Baker ad elő vadítóan erotikus táncot egy szál nyúlszőr ágyékkötőben, fején macskafület idéző fejdísszel. A „Fekete Vénusz” egy dalt is lemezre énekel *Je suis ton chapin sauvage* címmel, aminek sikere csúcsra járítja a nyucatánc-ébolyt. Minden lány *macskafrizurát* csináltat a fodrászával, a divattervező Coco Chanel pedig piacra dobja a rafináltan kihívó

nyucaruhát, ami Ernest Hemingway szerint nem más, mint „aljas támadás a kiszolgáltatott férfierzékek ellen”.

1939 – Gisele Reitschl, 21 éves gyors- és gépíró, a Bund Deutscher Mädel nevű náci nőszervezet tagja beadvánnyal fordul az NSDAP Bad Staffelstein-i pártirodájához, melyben javasolja, hogy az ország nemzeti jelképeként használt sast cseréljék le egy nyúlmacskára. Indoklásában egy kilencéves korában látott álmára hivatkozik, melyben Asgardot, a germán istenek lakhelyét egy óriási, ezüst szőrű nyuca őrizte. A beadványra soha nem érkezik válasz, amit az ifjú hölgy a párt soraiba beférkőzött zsidók mesterkedésével magyaráz.

1949 – Jiří Hanzelka és Miroslav Zikmund csehszlovák világjáróknak nagy nehézségek árán sikerül két kölyöknyucát szerezniük az amazóniai esőerdők mélyén élő egyik fejedelemszülőstől. Az állatokat később a panamai titkosrendőrség elkobozza az utazóktól, akik így a ritka példányok nélkül kénytelenek visszatérni hazájukba.

1950-es évek – Dr. Maurice Burton dél-amerikai zoológus doktori értekezésében részletes leírást ad egy nyúlszerű macskáról, melyet H. E. Petersen pretoriai tenyésztő adott el D. Pattersonnak. Burton témavezetője, Prof. J. W. Groenwald állásfoglalása szerint egy sziámi és egy man-szigeti macska keresztezéséből származó egyedről van szó. A dolgot opponensei megjegyzik, hogy Dr. Burton korábban még soha nem látott man-szigeti macskát.

1960-as évek – Az Arizonában honos, úgynevezett *farkatlan macska* a '60-as években divatba jön Amerikában. Jól mutatja a fajta népszerűségét, hogy a floridai macskaszépségversenyt három egymást követő évben is egy-egy farkatlan példány nyeri. Talán nem függetlenül ettől, a szomszédos Új-Mexikóban váratlanul

felbukkan, és megállíthatatlanul terjedni kezd a nyuca legendája. Az új-mexikóiak büszkén vallják, hogy a farkatlan gének ebben az államban alakultak ki.

1970-es évek – A pennsylvaniai Harry Goodwin úgy dönt, hogy man-szigeti macskája valójában egy nyuca. Az állatorvosa megerősíti eme véleményében, pszichiáttere viszont kényszergyógykezeltésre utalja.

1987 – A Jugoszláviai *Magyar Szó* beszámol egy galambászról, aki egyhetes nyucakölyköket ajándékozott a Palicsi Állatkertnek. Zoran Vugdragović a cikkben elmondja, hogy a környékbéli kandúrok gyakran bemásznak a tanyáján tartott fajtisza óriás belga nyulakhoz. Számos torzszülött almot ásott már el, mire eszébe jutott, hogy akár az állatkertnek is adományozhatná őket. A lap egy fényképet is közöl a büszke gazdáról, aki a gorilla ketrece mellett pózol: tenyerében három csupasz nyucakölyök, a háttérben a majom egykedvűen hintázik egy traktorgumiban.

1996 – Terebin Edgeworth állítólag egy Porto Ricó-i piacon lát egy nyúlmacskahibridet, amit egy helyi nő tenyésztett ki nyútból és macskából, étkezési célra.

2005 – A New York-i Manuel Ortiz a Primer Impacto Showban azt állítja, hogy gyerekkorában nyucákat látott Dominikában. Az oklahomai Cyril Post újságírója egy hétre rá gyanús port tartalmazó levelet küld Ortiznak.

2018 – Egy Georgia nevű nő nyucákat hirdet meg az interneten, darabonként 1000 dollárért. Az egyik vevő panasszal él a fogyasztóvédelemnél, mert szerinte a pénzéért farkatlan macskát kapott.

2021 – Három magyar író bestiáriumot jelentet meg *Nyuca* címmel, melyben állításuk szerint mindent összegyűjtöttek, ami csak a

nyucával kapcsolatos: legendákat, recepteket, verseket, novellákat, tudományos cikkeket, feljegyzéseket, fényképeket, illusztrációkat. A könyvet a kiadó örületes példányszámban, hatalmas hírverés kíséretében dobja piacra. A *Bestiáriumot* hatalmas közöny fogadja az olvasók részéről, az eladósodott kiadó vezetője kilátástalan helyzetében öngyilkosságba menekül: egy sztrecsnadrággal fölakasztja magát egy rakétaformájú játszótéri mászókára.

(Sarah Hartwell: A nyucamítosz megtestesülésének rövid története)

NYUCA A MÍTOSZOKBAN

Hosszú-hosszú évezredek óta várjuk. Nemzedékek adták át egymásnak a Remény lángját, hogy egyszer, épp, amikor a legsötétebb éj száll le ránk, eljő a Kinyilatkoztatás, mely színről színre megmutatja nekünk a Nyucát az Ő valójában. És elközelgett az Idők teljessége. Testet öltöttek a jövendölések! Miként meg vagyon írva: „És lesznek jelek a napban, holdban és csillagokban...” (Nyuciás 21:25); „És akkor meglátják az embernek Nyucát eljöni a felhőben, hatalommal és nagy dicsőséggel” (Nyuciás 21:27). Jövel, Nyuca, biz’ hamar jövel!

(Jövendölés az apokrif Bertalan evangéliumából)

////

Az elveszett törzs

Miután a világ egy hóbagoly tojásából kikelt, együtt élt bőségben a nagy folyó mentén három testvér, Nyenyec, Enyec és Nyuca. A folyó adott nekik halat, az erdő prémet, és mézet a mező. Sátraik sosem fogytak ki gyermekeik kacagásából.

Mindig együtt voltak ők hárman. Együtt nyúzták a rénszarvas bőrét, együtt üzték a nyestet a nyírfára, fejszéküket együtt vágták a fa húsába.

Nyenyec, a legidősebb, medvét faragott, annak áldozta fiatal rénszarvas agancsát. Enyec, a középső, farkast faragott, nyest irháját vitte neki. Nyuca, a legkisebb, nyucát faragott, nyírfakérget, rigó-tollat tett a lábához.

– Bolond vagy, testvér – szólta a két idősebb –, a hiúznak áldozz inkább. A nyuca megrágja a fák kérgét, lenyeli a madarak tollát. Nem tiszta állat, nem méltó hozzánk. Van elég gombánk, rénszarvasunk is bőven, de faragott nyucáddal megrontod a szerencsénket.

– Bolondok vagytok, testvéreim – szólta a legfiatalabb. A nyuca ritkább vendég a hónál is, bőséget hoz nekünk, és áldást. Ki lehet nagyobb, mint aki egyszerre harap és rág, mint aki egyszerre szökell és kúszik?

Nem szólta semmit erre az a kettő, de egymás közt gonosz tervet szóttek. Az erdőbe mentek, és vissza se jöttek, amíg a hold háromszor meg nem telt.

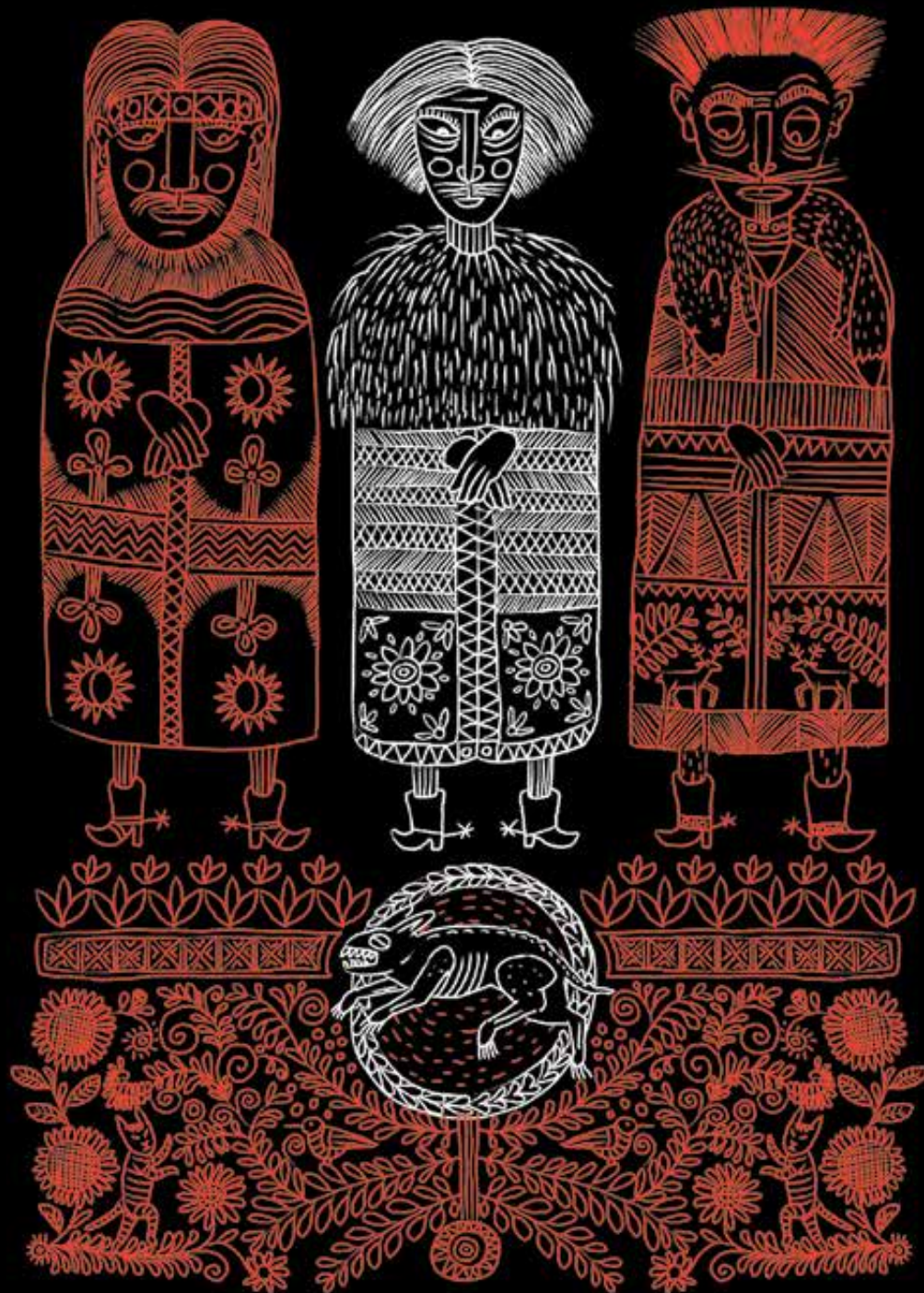
Nyenyec és Enyec ezután lakomára hívta Nyucát.

– Vedd, testvér, ezt a pecsenyét, porhanyós és rágós, ilyet még nem ehettél. Ritka jó falatot, ezüst nyércet fogtunk, a húsát mind neked sütöttük.

Ette Nyuca a húst. Ette, nem sejtette szegény, hogy két gonosz bátyja nyucát tett a nyársra. A nyuca húsa sós, a nyuca húsa édes, de mérgezik annak, aki neki áldoz. A gyomrát kirágja, a vérét megiszsa, a lelkét lehúzza.

– Jaj, mit tettetek velem, testvéreim? Nem térhet vissza többé sátramba a testem. A lelkem sem térhet meg őseinkhez a folyón túlra. A rossz szellemekhez vonszol a nyuca a lóp fenekére, de boszszúból magammal viszem a fényt is a mélybe.

Sírtak Nyuca gyermekei, mikor látták, mit tett az a kettő. Sírt a Nap is velük együtt. A tenger mögé szállt, hogy ne lássa a gyilko-

sok arcát, és Nyuca nemzetsége követte őt a megfagyott tengeren át oda, hol egy szál nyírfa tartja az ég alját.

Sós jég indult meg akkor a folyón fölfelé, és annak partján többé emberfiának nem volt maradása.

Nyenyec és Enyec nemzetsége azóta vándorol folyótól folyóig a végtelen tundrán. Az örök télben elveszett testvéreik után kutatnak a rénszarvas csapásán. Sámánjaik azt regélik, ha egyszer rájuk találnak, az ezüst nyucával együtt visszatér közéjük az az áldott fény is.

(Szamojéd eredetmítosz)

Az Éjszakai és a Nappali Nyucáról

Az Éjszakai és a Nappali Nyuca őrzi a Holdat és a Napot, amiért is nagy tisztelet övezi őket az Ég alatt. Miként a Hegyek és Vizek könyve is írja, a nyucák az eget a földdel összekötő Kunlun hegyen születnek, az Éjszakai Nyuca a hegy északi felén lévő Fekete Barlangban, míg a Nappali Nyuca a déli oldalon található Fehér Barlangban.

Az ég felé igyekvő Napot minden hajnalban a Nappali Nyuca dörzsöli fényesre a szőrével. Nem véletlen, hogy a tűz istenének társa ő. A Holdat, melyet hajnalonta az égi kocsis, Vang-su elrejt a Nap és a Hold hegye lábánál, alkonyatkor az Éjszakai Nyuca ássa ki a föld alól és nyalogatja tisztára. Nem más ő, mint a fehér szőrű Nyúlmacska, mely fehér jádemoszában készíti a Hold porából a halhatatlanság varázsszerét.

Ezért emelnek, ahogy az áldott emlékezetű Csang Csan meséli, Kuanghszi tartományban hegyi oltárokat a nyucáknak, hova a téli napforduló idején térnek meg egyórás pihenőjükre a szent álla-

tok. Ezt az órát a Világ Álmának nevezzük. Ilyenkor mindenképp kerülend a kerti munkát, a kocsihajtást, a kereskedést, bárminemű hangszer használatát, a rizshántást, a paráználkodást, ne vágj le emlősállatot, és eszedbe ne jusson elsötétített szobában gyertyát vagy mécsest gyújtani.

Az Éjszakai és a Nappali Nyuca soha nem találkozik, útjuk még véletlenül sem keresztezi egymást. Azon a napon, amikor ez mégis megtörténne, a világot a Mennyei Tűz égetné hamuvá.

Az Idők Végén, lejárván Égi megbízatásuk, az Éjszakai Nyuca és a Nappali Nyuca találkoznak a Zsijüesan hegy tetején, párosodnak, és nászukból egy új égitest születik, mely Örök Fénnyel árasztja el a világot.

(A Föld és az Ég könyve – IV. századi kínai kézirat)

A nád suhogása

Szaladin a tizenhatodik szultán volt ezen a néven a sorban. Mint minden szultánnak, neki is számtalan neve volt még – oly sok, akár a tenyérről lepergő homokszem. De mind közül a Szaladin volt a legrettentőbb. Olyan volt, akár az oroszán üvöltése. Ez a név kötötte őt szultán apjához, szultán nagyapjához, szultán dédapjához és megannyi szultán ükapjához. Ez kötötte a trónhoz, ez kötötte őt gúzsba.

Kalligráfusai számtalan nevét fölrajzolták kegyetlen és igazságos törvényei fölé. Egyet azonban soha, sehova. Az olyan volt, akár a nád suhogása. A szülőanyja adta neki, akit egy frissen meghódított országból hoztak apja háremébe. Nem volt az a lány se szép, se jó. Bőre mocsárillatú volt, akár az a távoli ország, a haja pedig

oly fakó és ropogós, akár a száraz nád. Ki tudja, mit láttak benne a szultáni hárem beszerzői.

Szaladin – a tizenhatodik szultán ezen a néven – nem született szultánnak. A Szaladin nevet is csak adták neki, mert a szultánok összes fia megkapta ezt is időtlen idők óta, de számtalan bátyja és nagybátyja miatt senki sem tartotta számon, hányadik örökös is lenne ő a sorban.

Mikor apja, a tizenötödik Szaladin szeméből kipörögtek a csilámló homokszemek, Szaladin bátyjai és Szaladin nagybátyjai rögtön egymás húsába martak. Mindahány szultán akart lenni, de egy se lett, mert addig gyilkolták, gyömösölték egymást, míg a birodalom ki nem fogyott a Szaladinokból. A vezíreknek ekkor eszükbe jutott a legutolsó ágyas gyermeke, akivel eddig senki se számolt. Jó lesz új szultánnak, gondolták. Olyan hajlékony, akár a zsenge nádszál, és olyan törekeny, akár a száraz nádszál. Úgy hajlik majd, ahogy a szél kívánja, amit a vezírek fújnak, s ha hajolni netalán mégsem hajolna, könnyen megtörik markukban.

De egyiknek se jutott eszébe, milyen éles a nád zöld levele, és milyen hegyesre törik üreges szára, ha kiszárad.

Szaladin, a tizenhatodik ezen a néven, olyan akart lenni, akár az oroszán üvöltése. Hiszen minden szultán olyan akar lenni. Végzett apja vezíreivel és a sajátjait tette a helyükbe, de azok sem lehettek a sajátjai, hiszen azelőtt pikkelyes arcú anyján kívül nem ismert senkit. Az új vezíreknek is fejét vette hát, majd mind az utánuk jövőknek.

Minden oroszán hódítani született. Szaladin is hizlalni akarta birodalmát, de csak apasztani tudta. Hol lázadás harapott belőle, hol árulás tizedelte, hol közöny sorvasztotta. A szultán ujjbegye reggelente véres lett, amikor belemártotta a mosdótálba.

Mégsem bírta el hát a súlyt, amit saját neve tett a vállára.

Szaladin, aki nem született szultánnak, egykor olyan akart lenni, akár az oroszán üvöltése, de olyan volt mégis, akár a nád suhogása. A palotából száműzött minden tükröt, minden fényes tálát, mert nem bírta elviselni saját könnyű tekintetét. Bezárkózott ágyasai közé, és több fiúgyermeket nemzett, mint előtte bármelyik Szaladin. Leányt egyet sem. Ha majd meghal, gondolta, ezek több vért ontanak egymást közt, mint apjának és nagyapjának és minden ükapjának gyermekei.

Háremén kívül mással nem törődött, birodalma mégis megmaradt. Összefűzte azt a megszokás, az érdek és a félelem fonata. A lázadásokat leverték a helytartók, akik immár saját szakállukra szedték a sarcot, az árulókat leleplezték a hivatalnokok, akik más-hoz úgysem értettek, a közönyösökbe pedig befészkelte magát az ismeretlen félelem. Mert csupán rettegni lehet egy olyan szultánt, akit nem láthatunk, aki talán már nem is létezik.

A hárem beszerzői egyszer egy furcsa kis nőt hoztak Szaladinnak egy távoli tartományból, ahol minden viskónak nádfedele van. Hiába gyűlöltém hát anyámat, amiért a szeretetével gyengévé tett, most mégis egy nádhajú nőt veszek magamhoz – gondolta keserűen.

Szaladin ekkor már hét éve egy szemhunyasnyit sem aludt, nehogy álmában meggyilkolják. Rettegett mindentől és mindenkitől, mert csak rettegni lehet azoktól, akiket nem láthatunk, akik talán már nem is léteznek. Szent derviseket hozatott a palotába, hogy ők aludjanak a virrasztó szultán helyett. Ám a dervisek álmukban egy szökkenő árnyat láttak, ami nem volt se ilyen, se olyan, mert mindenféle volt. A szent emberek nem láttak még ehhez fogható teremtményt, szemüket többé nem merték lehunyjni.

– A nyuca üzent érted – mondta Szaladinnak nádhajú ágyasa, kinek bőre megrepedt, akár a nyári iszap. – Indíts embereket érte palotád mind a nyolc kapuján át, de azok soha ne keresztezzék egymás útját. Hét közülük legyen szent, akár a legártatlanabb gondolat, egy pedig alantas, akár te magad. A hét elbukik, hogy az egy célba érjen. Az dél felé hagyja el a várost, mert minden rossz lefelé csorog az emberben. Csak azután forduljon napnyugatnak a nagy folyó felé, ami tengertől tengerig kúszik.

Hét évbe telt, míg az az egy megkerülte a hét szent küldönc tetemét, átkelt a folyón Simon földjére, és a végtelen nádtenger szigetéről elhozta a szultánnak a nyucát.

– A nyuca hangot nem ad, egy életen át néma. Csak akkor sír föl lányhangon, ha közelít a vég – mondta ágyasa, és hajának fészkéből siklók kúsztak elő. – A nyuca lesz a te szemed éjjel, ha lehunyor a magadét, és te leszel az ő szeme nappal, ha lehunyja az övét. Nyugton alhatsz és nyugton járhatsz a napvilágon, a nyuca fölfedi előtted a gyilkost. Ha bármelyikőtök megpillantja, fölsír, mielőtt az végezhetne veled.

A szultán ölbe vette a nyucát. Maga elé parancsolta a palota népét, maga elé parancsolta a város népét, maga elé parancsolta a birodalom népét. Jöttek azok maguktól is, vonzotta őket a sosem látott szultán látványa, akár napnyugtakor a folyó tükre a kérészt.

Ám akárhány arc vonult is el a szultán megfáradt tekintete előtt, a nyuca mindahányszor néma maradt.

„Ez lenne hát a szultán, akitől annyira féltünk?” – gondolták meglepetten az emberek.

„Ezek lennének hát az emberek, akiktől annyira félttem?” – gondolta meglepetten a szultán. És hét év álomtalan álomba zuhant.

Szakadt a hó, erre ébredt. Vidám volt és könnyű, akár a nád

zászlaja a szélben. Soha nem látott még havat. Kartográfusai szerint csak birodalmának legtávolabbi zugaiban és legmagasabb hegyeinek csúcsán havazott olykor. A szokatlan hidegben a palota ablakára fagyott a lehelete.

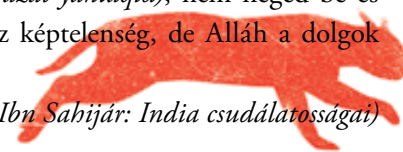
Szaladin, aki a tizenhatodik szultán volt ezen a néven a sorban, meglátta magát az ablak fakó jegében. Vagy valakit, aki lehetett volna. Ebben a percben a szoba mélyén fölsírt egy lánygyermek.

(Vámbéry Ármin: Kurdisztáni varázsmesék, Franklin-Társulat, Budapest, 1891.)

////

Muhammad al-Umáni mesélte nekem, hogy az egyik Wāk-wāk-szigeten él egy különös állat, melyet nyúlmacskának hívnak, és félelemmel vegyes tisztelet övez a helyiek körében. Ez az állat a szemtanúk leírása szerint egyfelől a nyúlra, másfelől a macskára hajaz, oly módon, mintha e két állat különféle testrészeiből volna találomra összefércelve. Rejtőzködő természet; leginkább az éjszakai órákban tűnik fel a házak környékén ólálkodva. A szigetlakók erősen félik ezt az állatot, mivel hiedelmük szerint éppúgy képes szerencsét, mint rontást hozni az emberre. Ahogy mondják, a nyúlmacska nem vesz magához semmilyen megszokott eledelt, hanem holdfényrel táplálkozik. Váltogatja nemét, hol nőstény, hol hím lesz. A hímnek két hímvesszeje, a nősténynek két hüvely van. A harapása gyógyíthatatlan (*lá yazál yantaqid*), nem heged be és nem múlik el soha. Szerintem ez képtelenség, de Alláh a dolgok legjobb tudója.

(Buzurg Ibn Sahijár: India csudálatosságai)

NYUCA A LEGENDÁKBAN

Ha igazságos Mátyás királyunk, Magyarország és Horvátország ura alig négyszáz esztendeje álruhában járt a Szepességben alattvalói között, hogy megtudja, mifélek azok a cipszerek, kiket mindközönségesen szászoknak mondanak, akkor példáján okulva bizony bölcs dolog volna feltenni magunknak a kérdést, vajon a nép közé vegyülő igazságos Mátyás király alakja nem volt-e maga is puszta maskara, mit egy becsvágyó nyuca öltött magára, hogy aztán újabb álruhába bújva kedvére járhasson-kelhessen országának vidékein a szorgos jobbágyok, derék polgárok, lángelkű vitézek, változó hajlandóságú nemesek és mindenféle tisztviselők között. Mert a nyucákról három dolog biztosan elmondható: imádnak járni-kelni, mindenük a maskarákban rejtőzködés, és módfelett jó stratégiák, kik birodalmak egész sorát igazgatták sikeresen az elmúlt századok során, és nem jönnek zavarba akkor sem, ha netán egy huncut poprádi leány lerántja róluk a nyucabőrt.

*(Scarron [Mikszáth Kálmán]: Maskarás históriák –
Pesti Hírlap 1882. április 17.)*

A nagyszebeni üvegfúvó esete az aranycsinálással

Henning Brand von Pissenschloss szebeni rózsakeresztes üvegfúvó és alkimista mester kitartóan kereste az örök élet elixírjét. Mivel folyton anyagi gondok gyötörték, az örök élet mellett a bölcsek követ és az aranycsinálás titkát is lázasan kutatta. Mit sem ér az örök élet lyukas gatyában! – gondolta negyvenedik telét betöltvén, és üvegfúvókáit szép sorban műhelye küszöbéhez koccolta. Ettől fogva csakis a csillogó aranyfátyol lebegett a szeme előtt.

Brand mester a sörivők aranyszínű vizeletében látta meg az arany színtiszta forrását, ezért sok-sok ezer hordónyt párologtatott el belőle alkimista műhelyében. A mágikus művelet során millió alapanyagot kavart a folyadékhoz, talán nincs is olyan szerves vagy szervetlen dolog az univerzumban, amit ki ne próbált volna. Az sem tántorította el, hogy házában folyton szúrós hűgyszag terjengett, mely masszívan beitta magát a ruhákba, falakba, még tulajdon bőrébe is.

Hosszú évek szívós munkája végül csodás gyümölcsöt hozott. Az izzó üst alján egyszer csak megmozdult az elpárolgott vizelet üledékének esszenciája. Henning Brand von Pissenschloss ezen a napon, ha nem is aranyat, annál még többet, annál még csudálatsabbat talált: a rózsakeresztesek Szent Grálját, a *rosenkreutz nyucát!*

Nem, nem álom, nem káprázat, nem látomás volt az üstből kiszökkenő, aranyszőrű lény, ami egyből elosont a kamra irányába. A mester onnan tudta, hogy a foszforeszkáló rosenkreutz nyuca a maga testi mivoltában megtestesült előtte, hogy az állat nyomban kizabálta az éléskamrát, még a savanyúkáposztás-hordót is kiürítette! Eretni nem sokáig tudta a falánk bestiát, gatyája sem volt még soha ennyire lyukas, ezért úgy döntött, busás haszonnal to-

vábadja a tündökletes aranynyucát magának a brassói Rózsakeresztes Nagymesternek.

Hiába kapott húsz faluval is felérő vagyont érte, Brand mester nem sokáig élvezhette a hűgyszagban pácolódó munkás évtizedek jól megérdemelt jutalmát. A rosenkreutz nyuca az alkímia leglabilisabb képződményének bizonyult. Minekutána fölzabálta a Nagymester törcsvári birtokán az összes baromfit, pockot, madarat, valamint lelegelte az összes füvet, vetemény, búzakaralást, nyomban szerte is foszlott, akár a délibáb.

A Nagymester háborgott. Gyilkos átkokat és még gyilkosabb behajtókat küldött szegény Henning Brand von Pissenschloss nyakára, aki csak ammóniafelhőbe burkolódva tudott elmenekülni üldözői elől. A leckét alaposan megtanulta: élete végéig került a csillogó dolgokat és a nyilvános vizeldéket.

(Hieronymus Ostermayer: Erdélyi szász alkímiai menyezők)

////

A káposztasavanyító nyuca legendája

A káposztasavanyító nyuca legendája egy Budapesthez közeli településhez kötődik, ami savanyúságairól híres napjainkban is. Ebben a városkában egészen az 1537-es *Szagos Tanácskozásig* úgy gondolták, az itt élő idős embereknek egy kizárólag rájuk jellemző, szokatlan szerzett betegségtől és/vagy örökölt szervi elváltozástól van „kissé ecetes szaguk”. Számos feljegyzés került elő világi és egyházi levéltárakból, melyek egybehangzóan mutatnak rá, a szokatlan illataromák a molylepkék vármegyészintű távoltartására is

alkalmasaknak bizonyultak. (lásd még: *Bogumil fráter feljegyzése az 1323-as molyvészről etc.*) Voltak, akik gyomorfájdító szelekre gyanakodtak, mások zoknidagasztó lábszagozt sejtettek a háttérben, egy dologban azonban az összes tudós, orvos és kuruzsló egyetértett, mégpedig abban, hogy *azok ottan bűzölögnek*. A helyiek kerülték saját öregeiket, a környező települések lakói pedig az egész városkát.

Ezekben az időkben és épp az említett problémák miatt vált igen népszerűvé a környéken néhány szagokkal, pontosabban azok semlegesítésével kapcsolatos találmány is, például a csiganyálas bűzcsipesz, a szárított varjúszemmel töltött szagpipa vagy épp a nyeles zsebkendő.

Természetesen az öregek joggal mérgelődtek, bosszankodtak, csikorgatták fogukat – ha volt még mit csikorgatni –, hisz micsoda dolog lebüdzni, leborzozni vagy épp lesavanyújóskáznivalakit a kora miatt! A település fiataljai sem repestek a boldogságtól, hisz őket pontosan ugyanígy büdizték, borzozták, savanyújóskázták más települések lakói. Mindenki rettegve számolgatta, hány születésnapja van még hátra addig, amíg maga is büdivé válik, hisz úgy tűnt, a dolog elkerülhetetlen. És mindig a negyvennégygyel van kapcsolatban. Azzal a negyvennégygyel, aminek betöltése a nyugdíjas kort jelentette földművesnek és mesterembernek, katonának és tanítónak, papnak, polgárnak, vándorkomédiásnak egyaránt, aki ott született.

Mindenki kerülte őket. A gyáliak gyalult töknek, az üllőiek örömvölgynek csúfolták szeretett városkájukat. Így aztán végül úgy döntöttek: *elég!* Nagyot dobbantottak a település előljárói, de akkorát, hogy beleremegett a csiganyálas bűzcsipesz, a szárított varjúszemmel töltött szagpipában nagyot pislantottak a var-

júszemek, a nyeles zsebkendő szára pedig egészen beleborzongott. *Ne tovább!*

Akkoriban az orvostudomány még nem volt túlzottan fejlett – boncolni is csak a temetőből lopott hullákat lehetett –, így korántsem volt biztos, hogy szándék ide vagy oda, megtalálják a bűz okát, ha egyáltalán tényleg gázok és gőzök állnak annak háttérben, nem pedig boszorkány rontása vagy épp kakason lovagló sündisznófiú gonosz varázslata. Így aztán szagtalan – és szigorúan negyvennégy évesnél fiatalabb – leányokat és legényeket küldtek a környező falvakba, városokba, hogy vigyék hírért: annak a tudós-nak, varázslónak, boszorkánynak, buzgó papnak vagy épp autó- és szekérszerelőnek, aki megfejtí a savanyú szag titkát, olyan jutalomban lesz része, amilyenben még senkinek! Mert övé lesz a világhír, a világdicsőség, valamint egy ezüst bűzcsipesz, arany szagpipa vagy gyémántszerű nyeles zsebkendő! Vagy választhatja a függöny mögött rejlő, aranytól díszes, ezüsttől ragyogó ládikót.

Jöttek is a furcsánál furcsább, tudósnál tudósabb, boszorkánynál boszorkányosabb, ördögnél ördögösebb népek, hátha melléjük szegődik a szerencse, és sikerül kikutatniuk a szag okát, megelni ellenszerét. És akkor vihetik rögvést a garantált nyereményt, vagy próbára tehetik szerencséjüket azzal a ládával, amiről csak az alispán meg a Jóisten tudja, mit tartalmaz. Így vette kezdetét kerek egy esztendővel később, 1537-ben a *Szagos Tanácskozás*.

Érkezett a faluba ekkortájt egy éles eszű, fondorlatos elméjű kádárinas, aki alig két esztendősen egyszer akkorát tüszentett, hogy elvesztette a szaglását. A fiú hamar kapott is munkát egy öreg – ekkor már a negyvennyolcadikat taposó – hordókészítőtől, aki hosszú évek óta nem talált – érthető okokból – segédet maga mellé. A kisinast nem érdekelték se a szagok – ezeket, ugye, nem is

érezte –, se a nyerevények. Őt csak a hordók érdekelték. Szerette a kicsiket meg a nagyokat, a kerek, a szögletes, a duplán bordázott és szimplán eresztékezett hordókat, és olyan szavakat ismert, mint amilyen a forgásszimmetria, az akonanyílás vagy a csaplyuk. És persze jól tudta, a legjobb boroshordók csak tölgyből, szelídgesztenyéből, eper- vagy akácából készülhetnek. Mindazt, amit tudott, a szekszárdi hordókészítő szerzetesektől hallotta, akik magukhoz vették, mikor árván maradt. Egészen inaskoráig pedig maga is egy hordóban lakott, ez volt ugyanis az egyetlen, ami megboldogult szülei után rámaradt. Így aztán boldog volt, mikor felfogadta újdonsült mestere, kinek hordói messze földön híresek voltak, és az járta róla, hogy kisujjában van a szakma minden titka.

Ennek a remek kádárinasnak máson se járt az esze, mint hogy megépítse a világ legszebb és legnagyobb hordóját. Olyan hordót, ami bármire jó lehet. Felfoghatja az esővizet, tárolhatnak benne gabonát, de akár ellakhat benne egy egész falura való ember, ha úgy hozná a szükség. Sokan furcsállották ezt az elképzelést. A fiút némelyek különcnek, mások meg éppenséggel bolondnak tartották. – Büdösök közt megzúpult az agya! – nevettek össze a háta mögött. – Nyeles szagpipával fejbe verhették kiskorában? – találgattak mások. De az öregek biztatták és buzdították, barátságosan kiabálták neki reggelente, hogy *Hajrá!*, és szeretettel lapogatták, amikor egy-egy fárasztó nap végén befejezte a munkát. Öreg mestere sem zsörtölődött, hiszen a nagy tervezetés mellett az ifjú szépen ellátta mindennapi feladatait, és mivel az építkezéshez csupán a maradék faanyagot kívánta felhasználni, az öreg csak legyintett rá, hogy mit kezd a szabadidejével. Gyakran még tanácsokkal is ellátta, vagy boldogan eregette a füstöt varjuszemekkel töltött szagpipájából, miközben tanítványa serénykedését figyelte. Boldogan

nézte, de szomorúan is. Mert arra gondolt, bár neki is volna egy ilyen derék fia vagy épp unokája! Különösen, hogy mivel már négy esztendeje betöltötte a negyvennégyet, a fiún és a többi öregén kívül nem állt vele szóba senki. Még a hordókat is levélben rendelték tőle. És a fizetségét is postagalambok lábára kötözve kapta.

Telt-múlt az idő, napot nap, hetet újabb hét követett, folyt a *Szagos Tanácskozás*, a hordó pedig közben nődögélt. Igen, nődögélt. Az éles eszű, fondorlatos elméjű kádárinas ugyanis nem építette, hanem növesztette. Fával etette, vízzel itatta, az pedig szépen gyarapodott. Először csak a kicsi hordókat érte utol, aztán a közepesekkel is felvette a versenyt, a végén pedig már a legnagyobb hordók is csókolommal köszöntek volna neki, ha a hordók köszönének egymásnak.

Aztán egy nyári hajnalon, mikor a kádármester békaszőrpöt kortyolgatva kinézett az ablakán, elkerekedett szemmel látta: a hordó már a templom tornyánál is magasabb! Azon nyomban elfelejtett mindent, amit arra a reggelre tervezett – hogy kimossa a hószentgyörgyét, megstoppolja a csíkos zokniját, elénekelje kedvenc zenekara, a Szagos hörigekek legfőbb dalait –, csak lenyelte a szőrpöt, és már indult is, hogy közelebről is megnézzze a világhír előtt álló világbajnok hordót! Odament, hogy megbámulja, megcsodálja, leessen tőle az álla, mert az a hordó csuda egy hordó volt! Formás? Formás! Pompás? Pompás! Daliás? Daliás! Mestermunka? Mestermunka! Legnagyobb? Sőt! A mester kedve szárnyalt. Szíve hevesen dobogott. Úgy érezte, nem élt hiába. És mást sem akart, mint gratulálni tanítványának, mert a duplabordázás pazar volt, a szimpla ereszték fenomenális, a forgásszimmetriának párja nem akadt, az akonanyílásból jobb se kellett, a csaplyuk pedig maga volt az álom! És, hogy miből készült? Tölgyből meg szelídgesztenyéből, eper- és akácából!

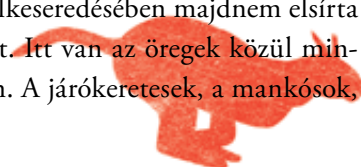
El is indult, hogy megkeresse az ifjú inast, de sehol nem találta. Nézte az öregek közt. Semmi. Kutatta a falu fiatalabb lakói közt. Semmi. Benézett a *Szagos Tanácskozás* ülésére, nem lelte. Se padlásan, se pincében, se istállóban, se szénaboglyák között. Így aztán, amikor már egy álló napja hiába kutatta, úgy döntött, hoz egy létrát, felmászik a templomtoronyra, hátha onnan körbenézve megtalálhatja a fiút. A torony ablakaiból meresztette a szemét, de hiába. Se erre, se arra. Vajon hová tűnhetett? Csak nem egy puli ragadta el? Csak nem egy répacukorhajtású úrhajó repítette messzire? Ahogy ezen tanakodott, egyszer csak mintha valami döngő, dübögő, kongó, bongó, kopogó, kipegő hangot, valami földöntúli hahót hallott volna. Nem tudta, honnan jöhet. Az öregek közül? A fiatalok felől? A tanácskozók irányából? Vagy a saját korgó gyomrából? Esetleg az égből? Netán a föld mélyéből?

– Vagy esetleg a hordó gyomrából? – kapott végül fejéhez az öreg. És azzal a hosszú létrát, amin a toronyba felmászott, gyorsan felhúzta, és odafektette a hordó pereme és a toronyablak párkánya közé. Szerencséje volt, mert éppen csak elért odáig. Gyorsan átmászott a hordó peremére, és kit pillantott meg odalent? Ki volt a döngő, dübögő, kongó, bongó, kopogó, kipegő hangokért, a földöntúli hahóért felelős? Bizony, nem más, mint a kisinas! Ej, örült ám a mester, hogy meglelte, még táncolt is volna boldogságában, ha nincs olyan fene magasán, és nem annyira borzalmasan ingatag a keresztbe fektetett létra. Arra gondolt, leereszt a fiúnak egy kötelet. De olyan hosszú kötel nem volt a faluban. Esetleg odatámaszt egy létrát? De olyan hosszú létra nem volt a faluban. Hogy lyukat üt a hordóra, ajtót vág rá, kifúrja, akár a sajtot? De jól tudta, inas ezt nem engedné, hisz akkor oda a világbajnok hordó!

Az öreg nem tehetett mást, lemászott a templomtoronyból, és elszaladt segítségért. De a fiatalok csak legyintettek: – Nem segítünk annak, aki büdösökkel cimborál! – mondták egyesek. – Ha odakerült, hát maradjon is ott! – okoskodtak mások. Az öreg a *Szagos Tanács*sal sem járt jobban. Hiába kérlelte a résztvevőket. Hiába könyörgött, esdekelt, senki a füle botját sem mozdította. Csak osztották tovább az észet, magyarázták a sületlenségeiket, de segíteni egyikük sem akart. Más választása nem lévén, végül az öregekhez fordult a kádármester. Az öregek pedig, amint meghallották, hogy bajba került valaki, pláne, hogy az a valaki épp a kedves, figyelmes, mindig barátságos kádárinas, már fel is sorakoztak, hogy szolgálatra jelentkezzenek.

Az öreg mester elkezdte kiválogatni a mentőalakult tagjait. Először mehettek, akiknek egyenes volt a háta, erős a lába, erős a keze. Felmásztak a toronyba, át a hordóra, és egymás kezét fogva ereszkedni kezdtek lefelé. De a hordó negyedéig se jutottak. Utánuk jöttek azok, akik kicsit sántikáltak, de azért még egyikük se nézett ki ötvennél többnek. Ők is ereszkedni kezdtek, de hiába csimpszkodott egymásba immár a két különítmény, a felénél mélyebbre a legalsó se jutott. Így aztán jöttek a bottal járók, aztán a mankóval bicegők, és érkeztek végül a járókeretesek is. De hiába fogódzkodtak össze, egymás kezét, lábát tartva, hiába ugrált szegény inas, még mindig kellett volna jó egy méter, hogy ki tudják szabadítani.

Az öreg mester borzasztóan érezte magát. Az nem lehet, hogy ne sikerüljön! Az meg pláne nem, hogy ilyen kevésen múljon. Mérgében ordítani tudott volna. Elkeseredésében majdnem elsírta magát. Aztán gondolkodni kezdett. Itt van az öregek közül mindenki? A nők? Igen. A férfiak? Igen. A járókeretesek, a mankósok,

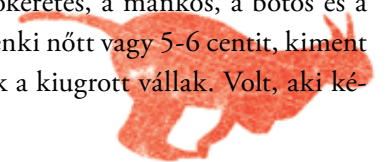

a botosok, a csak kicsit bicegők, az egyenesen, sőt peckesen lépkedők? Igen. De hohó! Valaki hiányzik, méghozzá épp az a hallgató, az a legöregebb, az a mélynövésű, aki már akkor hallgatagon ücsörgött, amikor ő kisgyerek volt. Akinek az arcát mindig kalap árnyékolja. Akinek a szavát sem hallotta soha. Talán néma? De süketnek biztosan nem süket! Mert ahányszor csak mesélt valaki, mindig hegyezte a fülét. Így aztán a mester hatalmasat kurjantott, mennydörgésszerűt ordított, repülőgépet megszégyenítőt rikkantott, hogy:

– Hé, te kalapos vénember! Hé, te történeteket hallgató, fület hegyező aggastyán, nagyon szépen kérek, gyere már ide, mert ez itt egy mentőakció, nélküled pedig tutira nem lesz happy end! Segíts már, hogy ezt a szegény gyereket kimenekíthessük a világbajnok hordóból!

A kalaposnak, aki addig egy szalmafészekben szundikált, egy szóval se kellett több. Mint akit puskából lőttek ki, úgy iramodott a templom felé. Futott? Szinte ugrált! Aztán a fokokat ötösével szedve ugrált fel a létrán, majd át a hordó peremére, és már ereszkedett is lefelé. És képzeljétek, ahogy ott lógott, éppen el tudta kapni a mancsát a kisinas! Ám amikor az inas az öreg képébe nézett, majdnem vissza is esett a hordó fenekére. Mert egy nyúlképű macska vagy macskaképű nyúl nézett vissza rá. És a nyúlképű macska vagy macskaképű nyúl így szólt: – Mássz már fel, mert megalszik a tej a szádban, te legény!

Felmászott a legény, aztán felmáasztak sorban mind. A legény után a nyuca, utána sorban a járókeretes, a mankós, a botos és a többi vénség. A sok lógástól mindenki nőtt vagy 5-6 centit, kiment a görcs a lábukból, helyre kerültek a kiugrott vállak. Volt, aki később jógaoktatónak állt közülük.

Este aztán nagy, de diétás lakomát csaptak, ugyanis pont azokban a napokban volt a káposzta betakarítása. Reszelték, aprították, darabolták. Volt ott mindenféle. De hiába, bors, cukor vagy épp só, ahogy az asztalra került, menten megsavanyodott. Nem értette a dolgot senki. És akkor fejéhez kapott az inas! Hiszen milyen sok mesét hallott a szekszárdi hordókészítő szerzetesektől zsenge gyermekkorában a nyucáról, aki titokzatos öregnek álcázza magát, akinek arcát mindig kalap árnyékolja, aki álruhát ölt, mert öregek történeteivel táplálkozik! És hát miféle nyuca az, akinek nincs valamilyen csodálatos képessége? A választ ugyan nem tudom, de ennek a mi nyucánknak volt, annyi szent! Ő volt ugyanis a káposztasavanyító, vagy más néven büdi nyuca, aki képes volt minden friss zöldségből savanyúságot előállítani. Uborka? Nem gond! Cékla? Simán! Gyöngyhagyma? *No problemo!* Káposzta? Naná! A savanyúság pedig szuper egészséges, kérdezték csak meg a kalózkodat, ha találkoztok velük. Viszont az is igaz, hogy a szaga elég kellemetlen. Így hát kiderült, hogy nem az öregek voltak büdösek, hanem a sok-sok zöldség, amit a nyuca mellettük megsavanyított. Viszont fele ilyen sokáig sem éltek volna, nem lettek volna ennyire egészségesek az öregek, ha nem esznek annyi nyuca által savanyított savanyúságot.

Miután mindez kiderült, felozlatták a *Szagos Tanácsot*, és a sok okos-, de nem savanyútojas lehajtott fejjel hazakullogott. A nyuca megkapta a hatalmas hordót, amiben egy savanyítóműhellyel kiegészített nyucapalotát építettek neki. A savanyúságot immár a hordón belül csomagolták, így a falut se ülte meg ködként a káposztaszag. Az öregek és a fiatalok újra összebarátkoztak, a környező települések lakói pedig érdeklődni kezdtek az egészséges savanyúság iránt, fellendítve Vecsés gazdaságát. Az öreg kádár örökbe fogadta árván maradt inasát.

De azt, hogy mi lehetett a titokzatos ládában, amiről csak az alispán meg a Jóisten tudja, mit tartalmazhatott, talán már soha nem tudjuk meg. Hogy mi ebből a tanulság? Azt dönts el te magad!

(*Kirgyola Ferenc 1892-es Vecsési legendáriumból*)

////

A tettyei nyucakesztyű

A Mecsek alján élő öregektől manapság is hallani néha: *drága, mint a nyucabőr kesztyű*. Ha rákérdezzünk a mondás eredetére, csak vonogtatják a vállukat. Biztos nem is sejtik, hogy ez a bizonyos *nyuca* milyen régóta bujkál már a hegyoldalra kapaszkodó, Tettye-patak menti kis utcák házai közt.

Először Szatmáry György pécsi püspök említi egy 1518-ban kelt levelében a *nyútzát*, miszerint „Ijedelmes hírnevet szerze Puturluk es Zidináb lakói között ez pokolbúl szaladott szórfíreg, aki penig nyúlhoz es macskához egyként hasonlatos. Mondják, szukanyúl es bakmacska bűnös nászábul származik ez a ’ kertek alján settenkedő ördög-fattya, de mások hiszik inkább kisírtetnek, oly’ nesz nélkül oson. Meglepni vagy kelepcebe csalni eleddig e fondorlatos állatot nem sikerült.”

Bő száz évvel későbbi, 1642 körül írott visszaemlékezésében a történetíró Ibrahim Pecsevi is beszámol a *nyúlkányról*, amely „szavahihető emberek állítása szerint alkonyattájt fel-feltűnik a Kakasdomb alatti kertekben, de lévén vad természetű es felettébb gyors mozgású, befogni es házhoz szelídíteni ez idáig senki nem bírta. Az járja róla, hogy orcája finom, tagjai pedig erősek es kecsesek,

mint valamely fitündérnek, ám ha megfognák, leginkább feldühödött ifrítkez lesz hasonlatos, és éles fogaival véresre marja a' hozzá közeledőt. Nem tudni hát, hogy igaz-e, amit szintúgy emlegetnek, miszerint gereznája oly finom és selymes, hogy ebben felülmúl minden más állati szőrmét.” A tudós efendi beszámolója után jó időre nyoma vész a nyucának. Ami nem feltétlenül jelenti azt, hogy csakugyan eltűnt volna a Tettye-völgyet az 1400-as évektől benépesítő iparosházak környékéről.

Legközelebb csaknem három évszázadnyi csend után, 1922-ben kapunk ismét hírt róla Reéh György városi tanácsos, megbecsült helytörténész Pécs legendáit felidéző írásainak egyikéből. Amelyben ráadásul végre nyomára bukkanunk a titokzatos nyucabőr kesztyűnek is! E munkájában Reéh leír egy, az 1700-as évek végéről fennmaradt történetet, melynek egyik főszereplője Czindery Vilmos földbirtokos Julianna nevű, vagyonos özvegye. A társaságkedvelő hölgy a főtéren álló (1895-ben lebontott) Czindery házban gyakorta tartott fényűző mulatságokat. Ezeknek 1794 tavaszán-nyarán néhány alkalommal vendége volt a városban időző ifjú német természettudós, gróf Johann Centurius Hoffmannsegg is. A berlini Zoológiai Múzeum későbbi alapítója utóbb (magyarul is megjelent) visszaemlékezéseiben elfelejt említést tenni egy fura incidensről, amelyet Reéh György a következő szavakkal idéz fel:

„Úgy mondják, az ifjú német utazó teljesen belehabarodott az első virágzásán már túl lévő, de még igencsak szemrevaló özvegybe. Az, bár nem volt ellenére a széptevés, inkább tekinté játékszernek az ifjút. Így egy napon, mikor a fiatal gróf ismét szerelmével ostromolta, az özvegy feltételhez kötötte a gyengéd érzelmek visszavonását. Egy pár nyucabőr kesztyű volt az alku tárgya. Amennyiben hoz neki egy ilyet, szenvedélyes óhaja nyomban beteljesül,

ígérte hódolójának. Az ifjú gondolkozás nélkül ráállt az alkura, nem is sejtve, micsoda kálvária kezdetét jelenti ez számára. Hiába járta végig ugyanis a város boltjait, nyucabőr kesztyűt egyikben sem talált. Bárhol érdeklődött is, az emberek csak a vállukat vonogatták, hogy effélének még a hírére sem hallották soha. Végül, egy városszéli ivóból, ahová szomját csillapítandó betért, valaki a Mecsek oldalába, a Kokasváry-hegyre küldte, mondván, ott beszélnek néhanap valamiféle részben nyúl, részben pedig macska szerzetről, aminek létezése mindazonáltal inkább legenda lehet, mint valóság. A következő napokban az ifjú német keresztül-kasul bejárta a Tettye patak völgyét. Eleinte reménytől hajtva, majd mind kedveszegettebben róttta a hegyre kanyargó utcákat, a gabona-, lőpor- és papírmalmok környékét, faggatván vincelléreket és zselléreket, szűkszavú bosnyák aranymíveseket. A nyucáról az ott élők tudtak is, meg nem is. Egyesek babonaságnak mondták, míg mások életükre esküdtek, hogy már nem egyszer látták felbukkanni a környéken. Küldték ide, küldték oda, ezzel telt mind reménytelenebbül az idő. A gróf arca sápadt lett, a szeme karikás, ruháját pedig szürkére festette a földes utcák pora. Kísértéként bolyongott a Puturluk sikátoraitól egészen a Havi-hegy sziklás tetejéig, amerre éppen egy-egy odavetett szó nyomán a feléledő bizakodás űzte.

Végül, mikor már maga is féltetni kezdte a józan esztét, egy öreg házaló akadt az útjába. A vénember égre-földre esküdözött, hogy bárki bármit állít, a nyuca igenis létezik, és híresen finom bőrből egyes különc úrihölgyek nemcsak kesztyűt, de még cipellőt is készíttetnek maguknak. Igaz, nem könnyű munka, és aki ért hozzá, megkéri az árát. Mint mondják, vagy száz esztendeje egy rác tabakos hozta a nyucabőr cserzésének tudományát a Bácska

vidékéről. Bár ez az állat magtalan, akárcsak az öszvér, azért nagy ritkán van rá eset, hogy nyucát ellik egy macska bagzotta nyúl. Hogy a természet szeszélyéből történik-e ilyen, vagy pedig valaki szándékosan, a különösen drága gerezna kedvéért hágatja kandúrral a nyulat, azt ő, a házaló inkább nem firtatná. Több sem kellett Hoffmannsegg grófnak, aki a következő napokban sorra látogatta a hegyoldal tímárműhelyeit. Bár a legtöbb helyről elzavarták, sőt nem egyszer a bottal vagy bikacsökkel reája küldött legények elől is futnia kellett, a makacs keresést végül mégiscsak siker koronázta. Azt mondják, nagy sokára talált a Tettye valamelyik görbe sikátorában egy bőrművest, aki nem nézte bolondnak, és felajánlotta, hogy megfelelő javadalmazás fejében elkészít egy pár nyucabőr kesztyűt a szerelmes ifjú számára. Hogy vajon mekkora summát kért a ritka darabért, azt nem tudni pontosan. De azt beszélük, a gróf ezután sietve visszatért a városba, és pénzzé tette mindenét, amiye csak volt. Még atyjától kapott, addig féltve őrzött arany zsebóráját is zálogba vetette, fényűző szállását egy fogadó szegényes szobájára cserélte, és attól kezdve türelmetlen várakozásban teltek napjai. Ami ezután történt, arról kétféle vélekedés ismert. Az egyik változat szerint egy napon aztán elkészült a kesztyű, amit a meggyötört ifjú át is adott a Czindery ház szemrevaló úrnőjének. Ám a kacér özvegy, aki csak játszott udvarlója szívével, nem állta szavát. Ajándékával együtt nevetve kikoszarozta a gróft, aki ez okból aztán gyógyíthatatlan búskomorságba esett. A másik változat úgy szól, hogy a nyucabőr kesztyűre végül hiába várt a rajongó német, mert az állítólagos tímár igazából nem volt más, mint az ország más vidékein régóta ismert szélhámos, aki már sok hiszékeny embert ültetett fel különféle fondorlatokkal, megszabadítván őket vagyonuk kisebb-nagyobb részétől. Ha így, ha úgy, az biztos:

von Hoffmannsegg gróf egy napon feltűnő hirtelenséggel hagyta el Pécs városát. Élete hátralévő részében pedig a nyucabőr kesztyűvel esett kellemetlen kázust sem szóban, sem írásban nem említette sohasem.”

Akárhogy végződött e különös kaland, a legendás kesztyű és a nyúlmacska emléke – ha csupán egy mondás képében is – a mai napig ott kísért a Mecsek lábánál.

(Friedrich Alajos: Pécsi legendák nyomában, Dunántúli Napló, 1977. április 10.)

A magyar táj nyucái

Hiába írja Krúdy, hogy nyucával álmodni ínséges időket jósol a testi szerelemben, a korhely literátus ezúttal alighanem téved. Jól ismert, hogy a Mátra falvaiban a kikapós lányról úgy mondják: nyuca szökött a szoknyája alá; Somogyban pedig a serdülő hajadonnal kapcsolatban járja a szólás: nehogy a nyuca mátkája legyen. Meglehet, a nép nyelve ezúttal többet tud az önjelölt álomfejtőnél. A hízelgő macska és a szapora nyúl ivadéka régóta ott tanyázik a falusi nép közt. Mindig is kiváltképp az eladósorban lévő lányok szülei rettegtek a nyucát. Torockó környékén azt tartották, a híresen selymes nyucaszőr érintése megigézi a lányokat, egy Tolna megyei hiedelem szerint pedig nyuca képében maga az ördög környékezi meg az ártatlan fehérlépet. „Ránézett a nyuca”, mondták a bűnbe esett leányról. Bár furcsamód a nyucafogat szerelmi rontást űző talizmánként is használták, sőt nem várt gyermekáldás ellen is javallották a terméketlen állat húsából főzött levest, elsősorban mégis a falusi éjszakák titkos csábítója a nyuca, akinek pusztja jelenlétével

bűn és paráznság lopózik a falusi portákra. Nem hiába tekerték ki a gazdák oly nagy kedvvel a szénapadláson talált újszülött nyucák nyakát! A Nyírségben a lányos apák állítólag egyenesen nyucavéren nevelt kakasokkal igyekeztek távol tartani a puha léptű kísértőt. Az anyák inkább hallgattak. Ha nem is mondták, valószínűleg emlékeztek saját hajadonkorukból: nem a hátsó kertből, nem is a foghíjas kerítésen át jó a gonosz. Tudták, hiába minden: magányos éjszakákon a leányok fázós lelke gyanútlanul bújik az álmukba rávaszul beszökő nyúlmacska melegéhez, ártatlanul ölelve a párnát, mint néma kísértőt, míg a combok közé lopva becsúszik a pihetoll finomságú, csiklandó nyucaprém...

(Szemelvény Borszéky Géza kéziratos munkájából)

////

A cívisváros nyucái

Szegény, mint aki gyerekkorát gyufáskatulyában töltötte, és forró bitument is legfeljebb csak vasár- és ünnepnapokon evett! – bár naponta többször is használjuk ezt a Debrecen városához köthető mondásunkat, arra ritkán gondolunk, hogyan is születhetett.

1903-ban a megyei jogú város 94 300 koronát különített el a régi kockakövek bitumennel való kiváltására. A munka nemcsak az adott kor ipari fejlettségét, de a feladat nagyságát tekintve is meglehetősen komolynak bizonyult, hiszen mintegy 160 kilométernyi burkolatról volt szó. Bár a pénz nem hibádzott, ráadásul a híres odesszai útburkoló mérnök, Joshua Horowitz irányította a munkálatokat, a kivitelezés valamiért mégsem haladt.

Horowitz naplójából kiderül, szabotázsra gyanakodott, hisz hiába burkolt le naponta tíz, sőt időnként akár tizenkét méternyi út-felületet is, másnapra valamiért 30-40 százaléknit zsugorodott.

Mint kiderült, a szabotázs hátterében Hansjürgen Hansaplast, a kor másik híres útépítő mérnöke állt, aki egy korábbi, 1897-ben Coloradóban (Amerikai Egyesült Államok) megrendezett útépítő-versenyen veszített Horowitz-cal szemben, amit soha nem tudott feldolgozni. A lelki teher alatt összeroppant, onnantól kizárólag a bosszú élte.

A bajor szakember hat évet töltött azzal, hogy olyan revansot készítsen elő, amivel esküdt ellenségét megsemmisítheti. Az évek során öt kontinensen fordult meg, számtalan módszert próbált ki sikertelenül, míg végül Indiában rátalált az útkaparó nyucákra, ezekre a rendkívül kicsiny termetű, bitumennel táplálkozó jószágokra, akiknek fontos ismertetőjegyük, hogy a bitumen megvonása esetén folyamatosan keserves, csipogó hangot hallatnak, ami leginkább a gyermekek sírására emlékeztet.

Ez a hang okozta végül Hansjürgen Hansaplast vesztét.

Horowitz megsejtette, hogy a probléma hátterében nem a lusta munkaerő vagy a silány alapanyag áll. Hatósági nyomozás indult, az útépítést felfüggesztették, az alapanyagokat elzárták, a raktárak felügyeletével pedig a debreceni 4. honvéd huszárezred katonáit bízták meg.

Nem kellett sok idő hozzá, hogy a táplálékuktól megfosztott, gyufáskatulyában raboskodó nyucák sírni kezdjenek. Az Aranybikában megszálló Hansaplast egy darabig a szobájában felhalmozott bitumennel etette az apró jószágokat, de készletei néhány nap alatt elfogytak. Pótlásukra a huszárok miatt esélye sem volt. Hansaplast négy napig bírta a gyereksírászerű hangot, majd maga jelent meg

Horowitz szállásánál ruháját megszagatva, vöröslő szemmel, megtörten, hogy enni kérjen „éhező gyermekeinek”.

Az éhező, apró nyucák sírása és Hansaplast őszinte bűnbánata megérintette Horowitzot, aki végül személyesen járt közben, hogy egykori vetélytársa ne kerüljön bíróság elé. Az okozott anyagi kárt, 6200 koronát saját vagyonából térítette meg. Az ügy nemcsak a hatóságra, de Debrecen polgárságára is nagy hatást gyakorolt. Végül lemondtak a burkolt utakról, a raktárban őrzött közel 100 tonna bitument pedig Horowitznak és Hansaplastnak ajándékozták, akik Indiában rezervátumot hozzanak létre a veszélyeztetett nyucafajnak.

A ma is gyakran használt, méltán népszerű mondásunk tehát a Debrecenben vendégeskedő nyucák emlékét őrzi.

*(Vitéz Morfeld Arisztid: Nyelvi kincsek birtokában –
Civis Kalendárium, 1939.)*

Múmia egy táska mélyén

A sepsiszentgyörgyi nyucamúmia létezéséről hosszú éveken keresztül senki nem tudott. Illetve aki tudott, az hallgatott róla. Évekig rejtőzött egy lomtárban a Tamási Áron Színház hátsó frontjának második emeletén, ami Farkas bácsinak, a színház mindenesének a birodalma volt. Ő találta a nyucamúmiát még valamikor a kilencvenes évek elején valahol a városon túl, egy elhagyott, Olt-parti ház kamrájában. A múmia igazából sem sokban különbözött azoktól a drótból meg enyves papírból készült mesebeli szörnyektől, amelyek tucatszámra porosodtak a színház díszletraktárában. Az öreg vívódott is, kell-e neki egyáltalán ez a keményre száradt, nyúlfulú,

macskapofájú tetem. Végül csak magával vitte – ha nem is haza (az asszony agyoncsapta volna érte), hanem színházbeli lomtárába.

A nyucamúmia ezután sokáig egy ablakpárkány riasztó dísz volt, majd évekig hányódott mindenféle kellékek, drótok, szerszámok és festékes dobozok között, míg végül egy kacatokkal teli fiók elfeledett lakója lett.

Talán az is maradt volna örökre, ha 1999. október 12-én késő este, a *Szeget szeggel* sikeres premierje után, a színházi büfében egymás mellé nem keveredik Farkas bácsi és a darab egyik főszerepét játszó Hunyadi Levente. A már jócskán kaptos színész, egyéb érdeklődők híján, éppen a söröskorsójának tartott előadást régóta dédelgetett tervéről, egy kitömött állatokkal megvalósítandó bábelőadásról. Amikor ivott, előbb-utóbb mindig ezt hozta szóba – kollégái ebből tudták, hogy Levi úr (ahogy a színházban szólították) *már cseppet sem szomjas*. Farkas bácsinak azonban mindez újdonság volt. Kíváncsian hallgatta hát a kissé kacifántos (és vodkával megszakított) monológot, a végén pedig, a maga csendes módján, még tetszésének is hangot adott. Ez őszintén meglepte az ittas színművészt, aki hozzászokott, hogy formabontó ötletét senki nem veszi komolyan. Még jobban elképedt, amikor az öreg megemlítette neki a lomtárában őrzött ritka állatmúmiát. Mivel Farkas bácsi sem volt már éppen józan, halkán megkockáztatta, hogy talán pont ez a szoborrá aszott tetem lehetne a Levi úr által imént felvázolt előadás főszereplője. A színész természetesen azonnal látni akarta a reménybeli protagonistát. Felvonultak hát Farkas bácsi birodalmába, ahol az öreg rövid keresgélés után megtalálta a mumifikálódott nyucatetemet. Levi úr nem hitt a szemének! Szeksztől ködös agyában hirtelen világosság gyúlt! Úgy érezte, mindaz, ami eddig csak bizonytalan, kontúr nélküli terv volt, most vá-

ratlanul formát ölt. Azonnal el is kérte Farkas bácsitól a különös állati maradványt.

Ettől a naptól kezdve Hunyadi Levente és a nyúlmacskamúmia elválaszthatatlan társak lettek. Egy táskában vitte magával mindenhová, még a próbák alatt sem volt hajlandó megválni tőle. Kollégái ebben csupán a súlyosbodó alkoholizmus újabb, szomorú jelét látták. Talán szemet is hunynak a hóbort felett, ha Levi úr időről időre nem veszi elő táskájából az ijesztő állattetemet. Ez főként akkor volt zavaró, amikor a büfében vagy egy kocsmasztalnál ülve tette ki váratlanul maga elé, majd beszélni kezdett hozzá. Ilyenkor kollégái igyekeztek úgy tenni, mintha észre sem vennék. Tudták, máskülönben századszor is végighallgathatják Levi úr örült ötletét a kitömött állatokkal megrendezendő színdarabról, melynek főszerepét, legújabb tervei szerint, a táskájában őrzött összeaszott állattetem játszaná. Hogy milyen állat, a tekintetben nem volt egyetértés a társulat tagjai között. Volt, aki macskának, volt, aki nyúlnak nézte, ám a legtöbben azon a véleményen voltak, hogy kollégájuk új barátja csakis valami pokolbéli kreatúra porhüvelyé lehet.

A helyzet akkor vált végképp tarthatatlanná, amikor egyik este, a *Szeget szeggel* második felvonásában az álruhás Herceg szerepében színpadra lépő Hunyadi Levente szerzetesi csuhája alól váratlanul partnernője lábai elé esett a nyúlmacskamúmia. Mivel a Júlia szerepét játszó Páskay Alma művésznő azonnal elájult, az előadást félbe kellett szakítani. A színház igazgatója másnap felmondott Levi úrnak, örökre kitiltva a színház egész területéről, beleértve a büfét is.

Az állástalanná lett színész ettől kezdve páriaként tengette életét Sepsiszentgyörgyön. Amikor nem az Erzsébet park fái alól bá-

multa szomorúan a színház épületét, akkor a város kocsmáit járta. Ha valaki óvatlanul szóba állt vele, Levi úr néhány mondat után máris rátért rögeszméjére, mely ekkor már mindenestül hatalmába kerítette. Monológját, melyből egyre nehezebb volt kihámozni a kitömött állatokkal megrendezendő bábelőadás részleteit, általában akkor szakították félbe, amikor a színész táskája mélyéről előkerült a nyucamúmia. A tetem rémisztően vicsorgó, csontvázszerű feje jónéhány, tapasztalt szentgyörgyi iszákosnak okozott nehezen múló traumát. A sorozatos incidensek eredményeképpen Levi urat a színházhoz hasonlóan a város népszerűbb szórakozóhelyeiről is kitiltották.

Ekkoriban történt, hogy a vasútállomás melletti Fehér Ló kocsmában (azon kevés helyek egyikén, ahová a színésznek még bejárása volt) felfigyelt az állatmaradványra a Székely Nemzeti Múzeum egyik munkatársa, Tomori Hunor. A természettudományi osztály preparátor-muzeológusa csak néhány napja érkezett vissza egy pécsi konferenciáról. A háromnapos rendezvényen többek között végighallgatta Dr. Szászy Enikő előadását is, aki egy Pécs környékén máig élő legenda, a tettyei nyucabőr kesztyű kapcsán beszélt a különleges állathibridek múzeumi gyűjtéséről. Mint szávaiból kiderült, Európa-szerte hiány mutatkozik a természetes kereszteződés útján létrejött ritka egyedek gyűjteményi prezentációja terén. Pozitív példaként említette a dublini Természettudományi Múzeumban kiállított, úgynevezett *carlingfordi kecskedelfnt*, melyet évszázadokig az ír mondavilág egyik sajátos alakjaként tartottak számon, míg 1957-ben a lebontásra ítélt carlingfordi sörfözde pincéjéből elő nem került a képzeletbelinek tartott állat nagyon is valóságos, mumifikálódott teteme.

Tomori Hunort, már csak múzeumi munkája miatt is, régóta és szenvedélyesen érdekelte ez a téma. Mindenekelőtt a *nyucának* vagy *nyúlkánynak* nevezett nyúl–macska hibrid, melynek erdélyi előfordulásáról az elmúlt századok olyan jeles szerzői is beszámoltak, mint Kemény János erdélyi fejedelem, Heltai Gáspár, Hidvégi Mikó Ferenc vagy báró Wesselényi István. Mivel már több mint egy évtizede foglalkozott e ritka fajtával, a muzeológus első pillantásra azonosította a Hunyadi Levente táskájából előkerült állatmaradványt. Rögtön tudta, hogy eljött élete nagy pillanata! Késlekedés nélkül rendelt egy üveg Ursust a már amúgy is kapatos színművésznek, azzal odaült az asztalához. Szó szót követett, és rövid idő múlva Tomori Hunor a taxidermikus rémbábszínház egyre szerteágazóbb terveinek kellős közepén találta magát. Míg tettezett érdeklődéssel hallgatta a nehezen követhető előadást, fejében megszületett a terv, hogyan szerezze meg a múmiát a szemlátomást bomlott elméjű színésztől. Csak a megfelelő pillanatra várt, hogy lecsaphasson! Ez akkor érkezett el, amikor Levi úr zavaros magyarázatában a darab főszerepére kiszemelt állattetemhez ért. Ekkor a muzeológus hirtelen félbeszakította a színészt, és vészjósló hangon közölte vele, hogy halálos veszedelem fenyegeti. A tetem, melyet táskájában hord, mondta neki, valójában nem más, mint egy ősi macskadémon lakóhelye, Beliál szolgájáé, aki uralma alá akarja vetni Levi úr lelkét, hogy a pokolra juttassa őt. Cornelius Agrippa és I. Jakab király démonológiájára hivatkozva figyelmeztette a színészt: egy ilyen ártó szellem bármire képes, hogy áldozata elé akadályokat gördítsen, életét tönkretégye, végül öngyilkosságba kergesse. Látva, hogy szavai gyorsan célt érnek, a preparátor Levi úrhoz hajolt, és a tőle telhető legdrámaibb hangon közölte vele, hogy minden eddigi szenvedéséért a nyucamúmiát, vagyis a benne

lakó démont okolhatja. Ha Levi úr nem válik meg tőle a lehető leggyorsabban, az életével játszik! A megdöbbenett színész ellenvetésére, miszerint a tetemet nem a Sátántól, hanem Farkas bácsitól, az idős színházi kellékestől kapta, a muzeológus csak annyit felelt, hogy bárki lehet (akár tudtán kívül is!) egy démon ügynöke. A lecsúszott színművész e hírre remegve kapaszkodott sörösüvegébe. Mielőtt elsírta volna magát, Tomori Hunor felajánlotta neki, hogy átveszi tőle a múmiát, és (vállalva az ezzel járó nem kis veszélyt) a megfelelő praktikák segítségével kiűzi belőle a démont. Levi úrnak, (aki ekkor már régen nem volt józan ítélőképessége birtokában) nem kellett kétszer mondani: azonnal táskástul a muzeológus kezébe nyomta a nyucatetemet. Cserében csak még egy sört (és kísérőként négy cent Transilvanicum likört) kért, hogy megerősítse lelkét e vészterhes pillanatban. Tomori Hunor készséggel teljesítette a színész kívánságát, majd a múmiát rejtő táskával a hóna alatt sietve távozott az italtól.

A nyúlmacska-preparátum felfedezése nemcsak az erdélyi, de a nemzetközi hibridkutatás állóvizében is komoly hullámokat vert. A Székely Nemzeti Múzeum *Nyuca – a valósággá vált legenda* című új kiállítása tízezreket vonzott az addig kihalt, legfeljebb anyaországi turisták és unatkozó iskolai osztályok által látogatott múzeumba. Tomori Hunort soron kívül kinevezték a természettudományi részleg vezetőjévé, utóbb pedig felfedezéséért megkapta a Kovászna, Hargita és Maros Megye Tanácsa által adományozott Orbán Balázs-díjat.

Ami Hunyadi Leventét illeti, a történetek után az ő kálváriája végső stációjához érkezett. A nyucamúmia elvesztése kirántotta a talajt addig is botladozó lába alól. Mintha az összeszáradt tetemmel együtt álmai megvalósulásának utolsó reménye is elillant volna.

na. Naphosszat szélütöttként, magában motyogva járta a várost. Egy alkalommal egy utcai szemetesben turkálva kezébe akadt a *Háromszék* című napilap egy régebbi példánya, mely címlapon, fotóval illusztrálva adott hírt a *Nyuca – a valósággá vált legenda* című kiállítás ünnepélyes megnyitójáról. Levi úr még aznap délután erősen illuminált állapotban megjelent a Székely Nemzeti Múzeum épületében, ahol is artikulálatlanul üvöltözve követelte vissza az állítása szerint tulajdonát képező nyucamúmiát. Az örjöngő színészt a teremőrök együttes erővel sem tudtak eltántorítani szándékától. Végül a mentők vitték be a Dr. Fogolyán Kristóf Megyei Sürgősségi Kórház pszichiátriai osztályára, ahol több héten át tartották megfigyelés alatt. Miután állapota erős nyugtatók hatására sem javult, átszállították a brassói elmeegógyintézetbe, mely intézménynek Hunyadi Levente – a *múmiás művész*, ahogy ápoltársai hívják – több mint másfél évtizede csendes lakója.

A nyúlmacskamúmia két éven keresztül volt látható a Székely Nemzeti Múzeum kiállításán, ráirányítva a nagyközönség figyelmét a nyucák erdélyi folklórból, történelemből és kultúrhistóriában játszott kikerülhetetlen szerepére. A nagy sikerű tárlat bezárása után a hányatott sorsú nyúlmacskamaradvány a múzeum természettudományi gyűjteményébe került. Rossz állapotára való tekintettel egy speciális, az intézmény által kimondottan e célra vásárolt, állandó hőmérsékletet és páratartalmat biztosító, klimatizált üvegszekrénybe helyezték. Azóta ott vár.

(Barabás Hunor: Tárlókban alvó legendák – a Székely Nemzeti Múzeum kiadása, 2017.)

NYUCA A PRÓZAIRODALOMBAN

Az örökéletű gróf

A legérdekesebb ebédársaságot Gergy asszonynál találtam, ahol Saint-Germain gróf, a híres kalandor is megjelent. Ez az ember ahelyett, hogy evett volna, folyton beszélt az asztalnál. Feszült figyelemmel hallgattam szavait, hiszen nála érdekesebben beszélni nemigen tud senki. Minden dologban a különösöt kereste, csodálatot akart kelteni, és ez sikerült is. A hangja határozott volt, mégsem visszatetsző. Ismeretei rendkívül gazdagok, majdnem minden nyelven jól beszél. Ért a zenéhez, a kémiahoz. Külsejével is hatott, az asszonyok nem tudtak neki ellenállni. Mikor óvatosan korát firtattam, a legnagyobb természetességgel azt állította, hamarosan betölti kétezzer-ötszázadik évét. A társaság érthető elképedéssel fogadta a meglepő kijelentést. A hitetlenkedő megjegyzésekre válaszul a gróf elmondta, hogy az ókori Egyiptomban született időszámításunk előtt 720-ban, egy bizonyos Oszorkon nevű fáraó uralkodása idején. Amikor ifjúkorában súlyos betegségbe esett, egy, az udvarban dolgozó nagy hírű orvosdoktor a nyúlmacska bűzmirigyének mirhával kevert kivonatával gyógyította meg. Erről a szerről köztudott, állította a gróf, hogy örök élettel ajándékozta meg az embert. E csodás medicina áldásos hatásának köszönhető, hogy azóta nem fog rajta az idő. Morency márkinő kissé csipkelődő kérdésére, hogy vajon a világ mely tájain, és mivel töltötte ezt az

elképesztően hosszú időt, Saint-Germain gróf nevetve azt felelte, hogy ennek felsorolása minden bizonnyal meghaladná e kellemes ebéd szűkre szabott idejét. Ám, hogy kielégítse a társaság érthető kíváncsiságát, szívesen felidézti fordulatos életének néhány érdekesebb mozzanatát. Miután töltetett magának egy pohár bordelaist, elmondta, hogy az ókori Rómában a II. triumvirátus idején Livius Cuniculus néven Octavianus korzikai helytartójának adószedője volt, majd 110 évvel később a XV. Légió centurio primus princepsként részt vett Jeruzsálem ostromában (bár élete eme eseményére ma már nem igazán büszke). 314-ben írnokként jelen volt a donatistákat törvényen kívül helyező arles-i zsinaton. Ekkor Aurelius Catusnak hívták, és írónki pályafutása sajnálatosan gyors véget ért, miután elcsábította a pápai őrség kapitányának alig serdült leányát, és bőrét mentve menekülni kényszerült a városból. A 970-es években pénzváltó volt az akkoriban újfent kereszténnyé lett Antiókiában, viszont a nagy egyházszakadás idején már Konstantinápolyban élt, hogy száz évvel később Abu Muhammad Al-Qut néven Kairóban legyen költő és hasisárus. 1230-tól a szenvedélyes vadász hírében álló II. Frigyes német-római császár udvarában volt a solymászok és madarászok felügyelője. E minőségében jelentős segítséget nyújtott az uralkodónak *Tractatus de avibus* című értekezésének megírásában. A császár hálából lovagi címet és egy kisebb szicíliai birtokot adományozott neki, valamint összeházasította számtalan ágyasa egyikével. Az ezt követő évekre mint hosszú életének talán legboldogabb időszakára tekint vissza, tette hozzá a gróf.

Itt abba is hagyta volna az emlékezést, ha De Bouteville grófné a maga ellenállhatatlan módján nem esdekelt volna a folytatásért. Saint-Germain gróf meghajolva a Francia Királyság legtündök-

lőbb szempárját birtokló hölgy kérése előtt, felidézte azokat az eseménytelennek semmiképp sem nevezhető éveket, amelyeket Firenzében volt szerencséje eltölteni Lorenzo de' Medici szolgálatában. Elmondta, hogyan sikerült életét kockáztatva megmentenie a herceg életét a rátörő merénylőktől a Pazzi-összeesküvés során. Ebben az időben Luca di Cogniliónak hívták, pont úgy, ahogy száz évvel később, amikor a páratlan tehetségű szobrásznak, Giovanni Lorenzo Bernininek segédkezett VIII. Orbán pápa síremlékének megalkotásában, melyet ma is bárki megcsodálhat, aki látogatást tesz a római Szent Péter-bazilikában.

Mire Saint-Germain gróf idáig ért az elbeszélésben, már csaknem ránk esteledett, és a társaság tagjai minden őszinte kíváncsiságuk ellenére fáradni látszottak. Asztalbontás után félrevontam a gróft, és csodálatomat fejeztem ki lenyűgöző műveltsége, valamint szemképráztató képzelőereje iránt, amelyek nélkül nem lehattunk volna részesei eme roppantmód szórakoztató spektakulumnak. Szavaimra a gróf gúnyosan felnevetett, majd biztosított róla, hogy minden egyes mondat, ami elhagyta száját, színigaz. Ezután elnézést kért, és az épp távozóban lévő Madame de Ligny után sietett. Talán mondanom sem kell, hogy szavai egy pillanatig sem győztek meg állításai igazáról. Ahogy néztem távolodó alakját, arra gondoltam, hogy egy dolog azért kétségtelen: ama nyúlmacska bűzmirigyéből készült titkos csodaszer – ha örök életet talán nem is nyerhetünk általa – a fantázia páratlan serkentésében – a gróf esetében legalábbis – mindenképp csodatévő afrodisziákumnak bizonyult.

(Giacomo Casanova emlékiratai, *Fővárosi Nyomda Rt.*, 1925.)

A gradói macskanyúl

Már vagy két év, vagy több is eltelt utolsó találkozásunk óta, amikor nemrég Trieszt egyik füstös osztériájában ismét belebotlottam az én elveszettnek hitt Amanchich Trivulzió barátomba. Bár titkon mindig reméltem, hogy valahogy még egymás mellé varázsol minket a jó sors, mégis váratlanul ért, mikor az avas olaj szagától nehéz levegőjű helyiség egy árnyékos szegletében megpillantottam nyurga alakját. A világtengerek ősz vándora olyannak tetszett a kecskelábú asztal mögött, akár egy használatban megkopott colostok, amit csak úgy, a tréfa kedvéért hajtogattak oda a súrolt fenyőfa asztallap és a koromtól fekete fal közé. Mikor észrevett, röpke tétovázás után úgy intett magához, mintha csak nemrégiben találkoztunk volna a Ferencváros valamely rosszhírű borkimérésében. Bár jól tudtam, hogy benne jár a korban, és már régen nem ama délceg, rettenthetetlen tengeri oroszlán, amilyennek annak idején megismertem, most mégis megütököztem rajta, mennyire megtörtnek látszik.

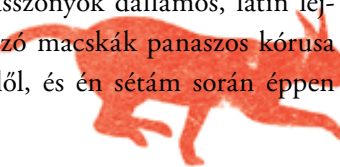
– Tudja, *signore*, ezúttal olyasmi esett meg velem, amire, ha mástól hallom, nem sokkal ezelőtt még én is kételkedve ingattam volna a fejem – hajolt hozzám a deres hajú világotuzató, amint leültem az asztalához. Hangja, mely máskor vijjogva szárnyalt, mint a Kvarner-öböl kövér sirályai, most fojtottan és rekedten szólt – vagy a fáradtságtól, vagy mert nem akarta, hogy illetékteleneknek is fülébe jusson az említett rendkívüli kázus. – E dolog oly nagy súllyal bír, hogy mielőtt belekezek, igencsak rászorulnék egy pohár dalmatiner támogatására – tette hozzá Trivulzió a pult mögött sorakozó borosflaskák felé pillantva.

Mikor a rubinfekete nedű megérkezett asztalunkhoz, így kezdte elbeszélését:

– Magának nem kell mondanom, hogy Fortuna, akit hűség és megbízhatóság tekintetében leginkább egy venécai kurtizánhoz lehetne hasonlítani, játszott velem már éppen eleget hosszú életem során. Voltam császár a vadak között és üldözött szökevény az óceánokon, dúsgazdag kereskedő és üres zsebű ágrólszakadt. De amit legutóbb eszelt ki nékem az a mihaszna némben, az bizony úgy kifordított önnönmagamból, hogy abban sem vagyok biztos, egyáltalán hívhatom-e még magam ezek után is Amanchich Trivulziónak...

Tudtam, hiába is sürgetném – ha éppen merengőbb kedvében volt, élénk képzeletű barátom oly kanyargósan közelítette meg mondandóját, amiképp a Dalmát-tenger apró szigetei között navigáló hajósok a biztonságos kikötőt. Vártam hát, magam is egy pohár borral gyorsítva az idő múlását.

– Amit elmondok, nem az óceáni szigetek vad népei közt vagy a távoli Dél-Amerika sötét dzsungeleiben történt, hanem egy ugrásra innen, szinte a szomszédban, Friuli lagúnás partvidékén – tért rá végre Trivulzió a mondandójára. – Nemrégiben Grado szépséges kis városában időztem, zsebemben a marokkói alkirály szíves invitációjával, aki egy bizonyos gyémántügylet dolgában szorult éppen sürgető segítségemre. Az indulás előtti estén sétálni támadt kedvem a hosszúkás szigetre épült városka szűk utcáin, ahol a levegőben virágok nehéz illata vegyül a trattoriák ételszagával, és az ablakokban fennhangon diskuráló asszonyok dallamos, latin lejtésű hangját az ételmaradékra vadászó macskák panaszos kórusa kíséri. Könnyű szél fúj a tenger felől, és én sétám során éppen

az Isola le Cove temetőjéhez átvezető kis hídra értem, amikor hirtelen valami megállásra késztetett. Egy világító szempár volt az, amely úgy meredt rám a sötétből, akár egy miniatűr delizsánsz két lámpája. Először kóborló kandúrnak hittem, de aztán, ahogy megcsillant szőréen a Hold sápadt fénye, láttam, hogy valami szokatlan, sosem látott szerzettel van dolgom. Különös testalkata éppúgy hajazott nyúléra, mint macskáéra, de mindkettőnél nagyobb volt valamivel. Feje is – mely feltűnően, szinte nyugtalanítóan finom mívű volt, mintha valami kivételes tehetségű szobrász vésője alól került volna ki – e két állat vonásaiból lett összegyúrva. Elmondásom alapján most bizonyára valami groteszk kimérát képzel maga elé, de higgye el, ignore, az égi akarat ritkán hozott össze ennél szebb teremtménnyel hosszú utazásaim során.

Trivulzió ekkor elhallgatott, de csak azért, hogy egy borús pillantást vessen gyorsan kiürült poharára. Intésemre az olajos képű vendéglős sebtiben telire cserélte, mire a barátom folytatta:

– Egy darabig farkasszemet néztünk, én meg az állat, aztán ő hirtelen sarkon fordult, és elindult a csatorna partján futó kiközvezett sétányon. Lassan ment, hátra-hátranézve, amiből rögtön megértettem, hogy azt szeretné, kövessem. Így tettem hát, de közben – bár, ahogy maga is tudja, cseppet sem vagyok afféle anyám-asszony katonája – a torkomban dobogott a szívem. Félni ugyan nem félttem – hiszen ezt a szót veszedelmes kalandjaim már régen kitörölték a szótáramból –, mégis erőt vett rajtam valami eleddig ismeretlen nyugtalanság.

Mintegy kétszáz métert tettünk meg némán a csillagfényes goriziai éjszakában, amikor újdonsült ismerősömnek váratlanul nyoma veszett. Nem lepődtem meg különösebben, hiszen találkoztam már az eltűnés művészetét mesterfokon űző élőlényekkel – elég,

ha a guatemalai őserdők szinte varázsütésre láthatatlanná váló bíborpapagájait vagy a Shangri-La zord hegyei között élő szelíd, ám veszélyt szimatolva azonnal kövé dermedő törpekutyákat említem. Mi több, ami a kámforra válás mesterességét illeti, jómagam sem vagyok éppen egy utolsó kontár, amit jól bizonyít váratlan és minden szempontból sikeres elpárolgásom Mandalaj forgalmas főutcáján a brit rendőrfőnök üldözésekre küldött emberei elől. Na de viszsza Gradóba! – hessentette el egy gyors mozdulattal a nyúlmacska lépte nyomán felbukkanó emlékeit Trivulzió barátom, majd egy akkorát kortyolt a dalmatinerből, mintha annak sötétbíbor leve őrizné a történet folytatását.

– A rakpartnak arra a helyére érve, ahol különös cimborám el-tűnt előlem, egy vízhez vezető lépcsőt fedeztem fel a sötétben. Mondanom sem kell, azonnal elindultam rajta lefelé, anélkül, hogy egy pillanatig is töprengtem volna, mi vár rám odalent. A széles kőlapokból rakott grádics nem sokkal a víz színe fölött, egy alagút boltíves bejáratánál ért véget. Odabent ismét megpillantottam a világító szempárt, úgyhogy nem teketóriáztam, négykézlábra ereszkedve bemásztam a rakpart falából nyíló alacsony folyosóra. Ezt látva, a titokzatos szerzet sarkon fordult, és futásnak eredt. Ha annak idején nem töltöttem volna el néhány hónapot a Katmandu hegyei között élő Alázatos Szerzetesek között, akik egész életüket négykézlábra ereszkedve töltik – nos, akkor bizonyára csak kinnal-keservvel tudtam volna követni a fürgé mozgású állatot. Ám így – felidézve a szerzetesektől tanult Négyzirmú Lótusz technikát – könnyedén lépést tudtam tartani különös vezetőmmel. Talán tíz-tizenkét percig nyargalhattunk ily módon a nyílegyenes és vaksötét folyosón, amikor egyszer csak világgosság derengett fel előttünk, majd kisvártatva egy nyitott ka-

puhoz értünk, amelyen át egy fáklyákkal megvilágított helyiségbe vezetett rejtélyes kísérőm.

Maga jól ismer, *efendi*, tudja jól, hogy helyén van a szívem. Ám ami ezután következett, az még az én tengeri szelek szikkasztotta lelkemnek is sok volt. A kerek alaprajzú, boltozatos terem közepén egy öregembert pillantottam meg, aki egy trónusra emlékeztető, magas széken ült. A nyúlmacska – így mondom, hiszen akkor még nem sejthettem, miféle szerzet is ez – odasietett hozzám, leült a lábához, majd várakozó tekintettel rám nézett. A fáklyák táncoló fényében végre jobban szemügyre tudtam venni. Karcosú, avarszínű szőrrel borított nyurga teste egyszerre mutatta a vadnyulak mindig minden eshetőségre kész idegességét és az éberen szendergő macska a legapróbb moccanásra is rezzenő nyugalmát. Kecses volt és időtlen, mint valami óegyiptomi szobor, de volt benne valami megfoghatatlan, tündérszerű, ami a Hanság csalfa lidérceit juttatta eszembe. Talán az idők végezetéig gyönyörködtem volna ebben a páratlan teremtményben, ha tekintetemet mágnesként magához nem vonzza a trónszéken ülő öregember alakja.

Trivulzió felsóhajtott, és olyan mozdulattal eresztette torkára bora maradékát, mintha életének utolsó cseppjeit hörpintené ki kalandos sorsának ütött-kopott poharából. Hogy a látszat ellenére mégsem gondolta utolsónak e cseppeket, arról felvillanó tekintete árulkodott, amit először rám, majd a csapszéknel sürgölődő csapóra vetett. Miután két újabb pohár dalmatinert rendeltem asztalunkhoz, kissé megnyugodva hátradőlt székén, és újra beszélni kezdett:

– A szövétnekek nyugtalan fényében imbolygó árnyak közül csak akkor bontakoztak ki a félrebillent fejjel ülő alak arcvonásai, amikor közelebb léptem hozzá. A dús szemöldök, a vékony penge gyanánt legörbedő száj, az ősz szakállat övező ráncok közül előme-

redő csontos orr, a mély árkok szabdalta arcvonások egész kompozíciója egyszerre volt idegen és valamiképp nagyon is ismerős. Amikor aztán végre rám emelte tekintetét, hirtelen villámként hasított belém a felismerés: ezt az arcot egy korábbi, kevésbé viharvert állapotában láttam én már, nem is egyszer! És szinte ugyanabban a pillanatban az archoz tartozó név is felbukkant emlékezetemből: Wildköpfen-Hinterlander gróf! Nem, senki más nem lehet ez a tört fényű tekintettel rám meredő aggastyán!

Mit is mondjak, *signore*? Nehéz lett volna eldönteni, ez az egész álombéli szituáció vagy az a tény bámulatra méltóbb, hogy ismét ott látom magam előtt életemnek eme rég elveszettnek hitt szereplőjét! Legutoljára vagy tizenöt évvel azelőtt, egy bantu törzsfőnök sátrában volt szerencsém a grófhoz, akinek a kereskedelmi jog paragrafusait bravúrosan kerülgető elefántcsont-tranzakciói futó liezonba bonyolódtak a fekete földrészről Európa felé irányuló nemesfém-disztribúcióval. Ama régmúlt napokban oly nagy volt köztünk a cimboraság, hogy ígéretet tettünk egymásnak, mely szerint akármiféle bonyodalmat zúdítson is fejünkre a sors, mi kiségtjük egymást a slamasztikából. Csakhogy történetesen éppen az a bizonyos törzsfőnöki sátor jelentette szomorú végállomását cimboraságunknak, és nem kevésbé reményteljes üzleti kapcsolatunknak is. E végjátékban főszerepet játszott egy csapat jól felfegyverzett zsoldos, akiket a belga Lipót király kongói kormányzója küldött utánunk vizitációba. A küzdelem rövid volt és egyenlőtlen, és én csak közismert lélekjelenlétnek és egy *mganga* jóindulatának köszönhettem megmenekülésemet. Egészen eme gradói éjszakáig úgy hittem, egyedül én éltem túl a vérfürdőt. Nos, tévedtem! Észelve az arcomra kiülő csodálkozást, a gróf, kinek egész megjelenésén könnyörtelenül otthagya nyomát az utolsó találkozásunk óta eltelt idő, szóra nyitotta száját.

„Nem csodálom, hogy meg van lepve, Herr Trivulzió – mondta.

– Higgye el, én sem gondoltam volna, hogy találkozunk még valaha, azt pedig a legkevésbé sem, hogy ilyen sajátos díszletek között! Meglehetősen sok mindentről kell beszámolnom önnek, barátom, hogy megértse, miért vagyunk most mégis itt! Mielőtt belekezek, megkérném, helyezze kényelembe magát!”

Azzal egy, a trónszéke közelében álló ülőalkalmatosságra mutatott. Csak odalépve láttam meg, hogy hátrébb, az árnyékban még vagy tucatnyi macskanyúl ül a fal mellé húzódva, mintha örködnének, netán valami parancsra várakoznának. Igyekeztem leplezni meglepődésemet, bízván benne, hogy régi barátom beszámolójából hamarost úgymint mindenre fény derül.

Minek utána helyet foglaltam, a gróf rekedtes, mégis erőteljes hangon beszélni kezdett. Beszámolója érdemes volna rá, hogy minden részletében elismételjem önnek, ám, ahogy az olasz mondja, *Il tempo va, non aspetta nessuno*, és én semmiképp sem szeretnék visszaélni az idejével. Így csak a lényegét foglalom össze annak, amit azon az estén Wildköpfen-Hinterlander gróf a tudomásomra hozott. Először is elmesélte, hogy bár a martalócokkal folytatott tűzpárbajban megsebesült, halottnak tette magát sikerült túlélnie a támadást. Rólam azt hitte, hogy a zsoldosok hurcoltak el, a többiek pedig, beleértve a törzsfőnököt is, holtan heverték körülötte a sátor padlóján. Mivel maga is erősen vérzett, biztos volt benne, hogy társaiéhoz hasonlóan az ő élete is a végéhez közeledik. Ám ekkor hirtelen fellebbent a sátor bejárata, és, akár valami jelenés, egy részben macskára, részben nyúlra emlékeztető teremtmény szökkent be rajta. Egy katzinchen volt az, ahogy a gróf mondta nekem, amit az önök nyelvén, *signore*, ha nem tévedek, nyucának neveznek. Az állat odasietett hozzám, megszaglászta, majd gondosan végignyalogatta a gróf sebeit, amitől a vérzés csodálatosképpen szinte azonnal elállt. Ezután a különös jószág távozott, ám csak

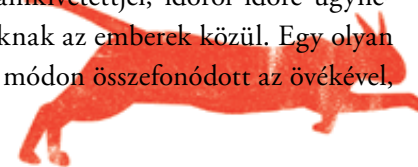
azért, hogy alkonyattájt több társával együtt térjen vissza a sátorba. Az állatok izgatott vakogással, mély morranásokkal és egy szinte tánchoz hasonló, rendkívül kifejező testbeszéd segítségével értésére adták a grófnak, hogy azt szeretnék, keljen fel, és menjen velük. Más segítségben nemigen reménykedhetvén, barátom engedelmessékedett nekik, és elhagyva a sátrat, nagy nehezen, meg-megbicsakló léptekkel követte őket. Az állatok egy közelben fekvő barlangba kalauzolták őt, ahol aztán az elkövetkező hetek során mindenben gondját viselték, ápolták sebeit, élelem gyanánt pedig tápláló magvakat és gyökereket hoztak neki. Az alapos törődésnek hála, Wildköpfen-Hinterlander gróf mintegy másfél hónap leforgása alatt összeszedte magát, és egy ismerős, dinka törzsbéli kereskedő segítségével Szudánon át Egyiptomba szökött, ahol is Alexandria kikötőjéből az angol Királyi Földrajzi Társaság vitorlásának fedélzetén végül kihajózhatott Európa felé.

Trivulzió barátom itt elhallgatott, és fél szemmel a történet hevében újfent kiszáradt poharára sandított. Módfelett kíváncsi lévén a folytatásra, azonnal intettem a csaposnak, hogy hozzon utánpótlást. Miután ez megtörtént, és nagyot kortyolt az ihletadó nedűből, az ősz kalandor ekként folytatta:

– Indulása előtt a gróf köszönetet mondott megmentőinek. Ugyanis – és ezt csaknem elfelejtettem megemlíteni! – a lábadozás hosszú hetei alatt elsajátította a nyucák sajátos beszédét. A búcsúzaskor a legöregebb állat egy kőből faragott kis korongot helyezett barátom lába elé. A finoman csiszolt lap közepén egy, apró, de felismerhetően nyúlmacskát ábrázoló bevésés volt látható. A gróf meglepődött a különös búcsúajándékon, és – hogy biztos el ne vesztés – gondosan elrejtette zubbonya egy titkos zsebében.

Aztán teltek a hetek, hónapok, évek, és a gróf emlékezetében lassacskán elhalványodott a kongói szavannán átélt kaland. Noha az elefántcsont-ügylet kútba esett, *Dio, se chiude una porta, apre un portone*, a gróf hamarosan új üzleti lehetőségekre lelt. Ezek részleteitől megkímélem, elég az hozzá, hogy – akár kisgyermeket a kakashinta – Wildköpfen-Hinterlander grófot is hol magasba lendítette, hol mélybe lökte a forgandó szerencse. Idővel aztán az utóbbi vált mind gyakoribbá, amely sajnálatos körülmény úgy pénztárcája tartalmát, mint testi és lelki erejét megapasztotta a korosodó nobilenek. Végül élete viharvert hajója Grado kicsiny városában lelt nyugodt kikötőre, amivel végre el is érkeztünk mondandóm lényegéhez.

Miként a gróf elbeszélte nekem, már közel két éve élte egy szerény városszéli házban a visszavonult kalandorok egyszerű életét, mikoron egy éjjel, már épp lefekvéshez készülődvén, váratlan látogatót kapott. Egy nyuca volt az, mely a kert felől szökhetett be észrevétlen a nyitva felejtett teraszajtón keresztül. Egy példánya ama könyörületes állatoknak, amelyek őt annak idején megmentették a biztos pusztulástól. Gondolom, szükségtelen ecsetelnem, a gróf mível nagyon meglepődött e nem várt vizitáción, és döbbenete csak fokozódott, amikor az állat előadta jövetele célját. Már említém, hogy annak idején, sebeiből lábadozva, barátom megtanulta valamelyest e ritka teremtmények beszédét, így hát szóról szóra értette, amit azon a kései órán különös látogatója az értésére adott. Ez pedig a következő volt. A nyucák, akik keverék származásuk okán az állatvilágnak afféle számkivetettjei, időről időre úgynevezett Őrzőt választanak maguknak az emberek közül. Egy olyan személyt, akinek élete bizonyos módon összefonódott az övékével,

kiváltképp, ha – mint az én Wildköpfen-Hinterlander cimborám – ráadásul lekötelezettjük is. Az elnevezés persze sántít kissé, hiszen egyetlen ember semmiképp sem tudhat strázsálni megannyi, a világban szerteszét rejtekező állat felett (infatti nincs is szüksége effélére e fifikás és merész teremtményeknek). Inkább afféle élő talizmán ez a bizonyos Őrző, akit egy jól eldugott, titkos szentélyféle mélyén rejtenek el a világ előtt a nyucák, mivel hitük szerint e kiválasztott személy valamely babonás módon megvédi fajtajukat az elpusztításukra szövetkezett oktan emberektől. (Csaknem úgy, teszem én hozzá, miként sok pápista remél oltalmat mindenféle elholt szentek ásatag csontjaitól). Most pedig – egy, közelebről nem részletezett okból hirtelen megürülve a tisztség – nem mást, mint Wildköpfen-Hinterlander grófot szemelték ki e nemes feladatra. A nyuca mindezt oly ellentmondást nem tűrően közölte vele, hogy barátom – noha elsőként rögtön a szökés járt a fejében – mozdulni sem bírt. Akkor meg még kevésbé, amikor ablakán kipillantva meglátta a kert sötétjében világító seregnyi nyucaszempárt!

Mindez immár hetedik esztendeje történt, mondta az agg gróf, azóta él a föld alatt, az őt szolgáló és ugyanakkor rabságban is tartó nyucák társágában. Más dolga nincs, mint naponta elvégezni egy rövid szertartást, amelyre rendszeren odagyűlik a lagúnák összes bujkáló nyucája, akár megannyi ájtatos vénasszony a templomi harang szavára. A ceremónia, ha jól értettem a gróf szavait, leginkább a *yanomami* indiánusok titkos rituáléjára hajaz, melynek egy alkalommal magam is szemtanúja lehettem az Amazonas folyón tett kalandos utazásom során.

Amanchich Trivulzió ekkor olyan mélyet sóhajtott, mintha egyetlen lélegzettel akarná visszaszívni magába a kacifántos történet minden egyes szavát. Ősz üstökét lehorgasztotta, és olyan

tekintettel meredt üres poharára, mintha ugyan abból akarná kiókumlálni a jövőndőt. Bár jól tudtam, hogy e dalmatába ojtott talján világcsavargó hajlamos némi színészkedéssel díszíteni enélkül is éppen eléggé cikornyás történeteit, ezúttal őszintének ítéltém viselkedését.

– Így nagyon megviselte szerencsétlen ismerőse elbeszélése, *amico?* – kérdeztem tőle együttérzőn.

– Másról van szó, *signore* – nézett rám bús tekintettel Trivulzió. – Miután az iméntieket elbeszélte, Wildköpfen-Hinterlander gróf nagyvégre kibökte, mi okból is lettem én akkor éjjel ama föld alatti titkos terembe csalogatva. Most, hogy ennyi esztendeje szolgálja a nyucák népét, mondta fáradtan, közelíteni érzi a véget. Viszont nem távozhat el úgy, hogy ne nevezné meg azt, aki majdan átveszi tőle az Őrző, a titkos nyucaszentély új szertartásmesterének feladatát. A lehetséges utódon töprengve – balszerencsémre! – eszébe jutott ama régi időkben egymásnak tett fogadalmunk. Nem árulta el, miként szerzett tudomást arról, hogy éppen Gradóban időzöm (csak sejteni engedte, hogy a néma árnyékként osonó nyucák egész hadserege volt segítségére ebben), de nem titkolta, érkezésem számára nagy megkönnyebbülést jelent. A legcsekélyebb kétség sincs benne, mondta, hogy régi barátságunkra való tekintettel és adott szavamat megtartva, átveszem tőle e nehéz tisztséget, máskülönben bűnös lelkét – ha jól érttem – örök nyughatatlan bolyongásra kárhoztatja a nyucák valamiféle átka.

Még el sem haltak Wildköpfen-Hinterlander gróf utolsó szavai a koromtól fekete kőboltozat alatt, de én máris az azonnali menekülés módját latolgattam. Nem sok időm volt a tervezgetéssel. Kihhasználva, hogy a hosszú beszédől kimerült aggastyán vizet tölt magának egy karcsú ezüstkorsóból, felszökkenem ültömből,

és székemmel egyetemben máris a terem bejáratánál voltam. Épp csak annyi időm adatott, hogy kiragadjam tartójából az egyik fáklyát, majd a székekkel magam mögött jól-rosszul eltorlaszolva a bejáratot, négykézláb kihátráljak a folyosóra. Akkor aztán menekülőre fogtam – hátrálva, mint a rák, hogy az üldözésekre induló nyúcákat, akik hamar átverekedték magukat a torlaszon, távol tudjam tartani a kezemben tartott fáklya lángjával. Senkinek sem kívánom azt a fél órát, amíg elértem a folyosó rakpartra nyíló kijáratát! Ha létezik örökkévalóság, hát nekem volt szerencsém belekóstolni azon a szűk folyosón, fulladozva a fáklya füstjében, fülemben a nyomomban loholó pokolfajzatok nyüszítésével!

Megmenekültem hát, de higgye el, *signore*, nem véglegesen. Ama gradói éjszaka óta nincs többé nyugtom! Mindenütt lopakodó nyucák árnyait látom, akik követnek, bármerre megyek is. Nappal a legnagyobb lárma közepette is hallani vélem fenyegető vonyításuk, éjszaka pedig akkor is látom sötétben világító tekinteteket, ha röpké pihenésre áhítózva lehunyom a szemem... Tudom, csak idő kérdése, és egy napon eljönnek értem, hogy elvonszoljanak magukkal ama föld alatti tömlöcbe, ahonnan soha többé nem lesz szabadulásom! Nem vagyok már az, aki voltam, nem lehetek eztán kalandvagyó, félelem nélküli, szabad vándora a világnak – zárta elbeszélését Trivulzió.

Azzal felállt az asztaltól, és a köszönetéről is megfeledkezve, sajátos, gólyaszerű lépteivel elhagyta az osztériát. Csak amikor görbe alakja végleg eltűnt a trieszti utca forгатagában, vettem észre az asztalon hagyott, kerek, simára csiszolt kis kődarabot, tetején egy macskaszerű állat finoman karcolt figurájával.

(*Cholnoky Viktor: A gradói macskanyúl, Tolnai Világlapja, 1907. április 12.*)

Jelentés a gyilkos házból

A nagyablakos házban élek a holtág partján. Kevesen zavarnak itt, a postás ritkán jön, szomszédom egy van, az is a vízen túl. Ő beszélt nekem az ablakokról, amikor véletlenül átdobtam hozzá a zöldikét. Az volt a harmadik azon a héten, amit a bejárat ajtóim előtt találtam.

Mindig is irtóztam a dögöktől. Sok egeret boncoltam korábban, de a steril labor, a gumikesztyű, az ismétlődő mozdulatok valamelyest tompították viszolygásomat. A madár tetemére viszont képtelen voltam ránézni, így csak harmadszorra sikerült alányúlnom a lapáttal, hogy ne billenjen vissza a téglakőre.

Nagyjából hatszázhusz lépés a háztól a holtág. Út közben háromszor csúszott le a dög, utoljára egy nagyobb fücsomóra, közel a vízhez. Ott megint csak nehezen tudtam alányúlni. Megfordult a fejemben, hogy hagyom inkább, a macska vagy a nyest elviszi úgylis. Mégse kockáztattam. Hátha egy hirtelen havazás belepi és tavasszal hangyáktól hemzsegő maradványába lépek.

A szomszéd némán figyelte vergődésemet.

Úgy hittem, ő teszi a küszöb elé a madarakat, vagy valaki mást bíz meg ezzel a közeli faluból. A falusiak nyilván nem szeretnek, nem azért jöttem ide, az Alföld végébe ilyen fiatalon, hogy velük parolázzak.

A szomszéd figyelte a természettel való birkózásomat. Hogy a mozdulatot csípőből indítva, merev könyékkel véletlenül áthajítom hozzá a madarat: megcsúszott a lapáton, ezért ösztönösen korrigáltam az ívet, és a tervezettnél több lendületet vittem a mozdulatba. Ügyetlenségem ürügyet szolgáltatott neki, hogy újra megszólítson.

Ő leforrázza és tollastul dobja a kutyáknak a dögöket. Ilyenkor, amikor a holtág felől fúj a szél, naponta tízet is. Hihetetlen,

de ezek tényleg nem látják az üveget. Ha úgy esik a fény, az ablak visszatükrözi a környezetét, a fákat, az eget, a bokrokat. Ezért repülnek neki teljes erőből az üvegnek, de ő nem hajlandó csak ezért befüggönyözni. A sarokablak külön ügy, annak tükröznie sem kell. Mivel átlátnak rajta a madarak, azt hiszik, keresztül is tudnak repülni rajta.

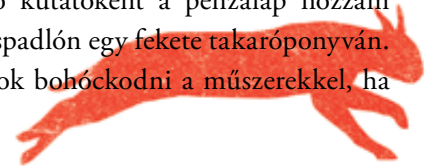
Sarokablak.

A hálószoba sarokablakára még nem találtam megfelelő függönytartót. A ház sarkánál ott az öreg körtefa, amiről a madarak rálátnak. Nem a falusiak, nem a macskák tették tehát a zöldikéket a küszöb elé, magukat táltatták föl nekem.

Erről néhány nap múlva meg is bizonyosodtam, amikor egy hím feketeterigót találtam az ajtóm előtt, pontosan ott, ahol a zöldikéket. Lába derékszögben állt el a testétől, mintha csak tornagyakorlat közben merevedett volna meg. Nyitott szemét narancssárga karikák övezték. Nem néztem még bele halott madárszembe ilyen közléről. A rigóknak nincsen szemhéjuk, gondoltam, miközben a fénylő szemet tanulmányoztam, mely ablakként tükrözte vissza a világot.

A sarokablakon szabad szemmel nem láttam semmit, pedig azt hittem, egy olyan ütközés, mely átszakítja az apró nyakcsigolyák láncát, nyomot hagy az üvegen. Ha nem is repeszi meg, legalább a tollazat finom púdere jelzi a becsapódás helyét.

A világ legjobb műszereivel dolgoztam a Max Planckban, maunk is fejlesztettünk párat, amivel a petesejtek öregedését kutattuk. A kisebbeket magammal hoztam Münchenből, amikor megelégettem; megtehettem, vezető kutatóként a pénzalap hozzám kötődött. Ott van mind a garázspadlón egy fekete takaróponyván. Végül úgy döntöttem, nem fogok bohóckodni a műszerekkel, ha egy jobb objektív is megteszi.

Ránagyítottam itt-ott az üvegre, könnyen sikerült azonosítani a púdert. A madarak valóban a körtefa felől akartak átrepülni a sarokablakon, arról pattantak holtan az ajtó elé.

Az ablakba kivettem a madárbarát kert táblát, a nappaliban széthúztam a nehéz függönyöket és vizet forraltam egy közepes fazékban.

Mégis jó, hogy van szomszédja az embernek.

Képtelen lennék átvágni egy tyúk nyakát. Egyszer láttam, a mamám ujjaival hogyan választja szét a nyakon a tollakat, utat nyitva a késnek. Hogyan metsz át bőrt, izmot, idegnyalábot, verőeret és nyelöcsövet. Miközben a virágmintás tányérba csorgott a vér, izmai megfeszültek.

Ökrödnöm kell a forrázott toll szagától.

A lábánál fogva lógtam bele a rigót a vízbe. A hőtől a szemgolyóban lévő fehérje azonnal kicsapódott, az átfőtt toll könnyen elvált a bőrtől. Az evezőtollakat egyenként húzgáltam ki, a mellhúst hüvelyk- és mutatóujjammal téptem meg, sok helyen a bőrt is fölszakítottam. A comboknál pincettával tokozta ki, ahogyan kell. Az apró madárfejet egy kenyérvágó késsel a nyak alsó harmadánál lenyiszáltam. A szárnyak végét is lenyestem. A tollpihék maradványait a gáztűzhely legkisebb rózsáján pörkölttem meg. Miközben forgattam a csupasz testet, a bal combnál a bőr odaragadt a forró fémhez, és megemelte a gázzórsa kupakját. A felszabott bőr felszínét bedörzsöltem durva só és frissen őrült bors keverékével, majd olívával bemasszíroztam. A combot alufóliába csomagoltam, téptem mellé kakukkfűágot, pedig a rozsmaringot jobban szeretem. A testet százhatvan fokon puhára pároltam, közben néhányszor kibontottam, a combot megszurkáltam. A fólia megszakadt, kifolyt

a rácsra a húslé. A tányért meglocsoltam olívával, meghintettem durva sóval, véletlenszerűen megpötyözttem balzsamecettel.

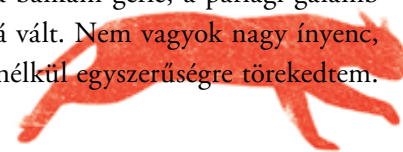
A mama sok galambot főzött gyerekkoromban, néha gerlet is, amitől ökrödnöm kellett, akár a forrázott toll szagától. A leveses fazékban a gerle húsa szinte fekete volt a galamb mellett.

Ismeretlen roham tört rám, a rigó ízét alig éreztem, olyan gyorsan ettem.

A combokkal könnyen végeztem, kiteptem és leszopogattam a csontokat, alig volt rajtuk hús. A torzóhoz a nyaki résznél fogtam hozzá. Mivel a csontocskák viszonylag puhára főttek, egyenletes harapásokkal haladhattam a püspökfalat felé. Öröltem és nyeltem az izmos, pépes testet, folyadékot nem ittam hozzá. Csak akkor hánytam el magam, amikor eszembe jutott, hogy bár megpucoltam, nem bontottam föl a rigót.

Hetvenhárom fajta madarat ettem azóta. Kizárólag olyan példányt, mellyel a házam ablakai végeztek. Csapdát, lépet, hálót nem használtam. Morális kérdésnek tekintettem, hogy a megszedült, de el nem pusztult állatoknak megadjam az eszmélés lehetőségét. Ha ájultan heverték vagy pihegtek az ablak alatt, egy kilyuggatott kartondobozban bevitettem őket a házba. Ha megéledtek, a holtág közelében szabadon engedtem őket, ha nem, mentek a levesbe.

A közönséges fajokat, úgymint mezei- és városi veréb, zöldike, őszapó, tengelic, szén- és kékcinke, könnyű volt kézre keríteni. A sajátos terepviszonyoknak köszönhetően a nádiposzáta, a nádi sármány, a szürke gém, a csíz, a mezei pacsirta és a barázdabillegető is gyakran megfordult itt, a balkáni gerle, a parlagi galamb pedig mindennapi táplálékomává vált. Nem vagyok nagy ínyenc, madaraim elkészítésénél kivétel nélkül egyszerűsége törekedtem.

Csak a legalapvetőbb konyhai műveletekre szorítkoztam, fűszert is csak annyit használtam, amennyi a vadhús ízét ellenpontozza, néhány hónap után arról is lemondtam.

Ínyencségem, ha egyáltalán annak nevezhető, abban nyilvánult meg, hogy megszállottan igyekeztem újabb és újabb fajokat megkóstolni. Helyesebb lenne talán ezt gyűjtőszenvédélynek nevezni. A ritkább fajok begyűjtéséhez alapos kutatómunkára és komoly erőfeszítésre volt szükség. A házat addig formáltam, míg teljesen áttetsző és légies nem lett. Több tízezer előnevelt fát és bogyós cserjét hozattam; odúról, fészekről, etetőről ezerszám gondoskodtam. Befolyásoltam a madarak évszázados vonulási szokásait. A ház körüli növényzet helyét a röppályákhoz igazítottam; a szél irányát, a nap mozgását, a visszatükröződés mértékét is modelleztem. A birtokom néhány év alatt nyüzsgő arborétummá vált, melynek centrumában ott állt a sokablakos ház.

A konkurens emlősöket mind kiiktattam. A garázsban kialakított laboratóriumban továbbfejlesztettem a törzset, amit a kollégáktól sikerült beszerezni. A járvány a tervezett ütemben terjedt, nagyjából hatvan kilométeres sugarú körben minden húsevő vad- és háziállat kipusztult.

Vágytam a csonttollúra.

A név és a forma ritka összhangja, a tekintet mélyülő eleganciája vonzott. Az északi erdőkben él, délre csak ritkán szorul le a kemény februári fagyok idején. Házam körül keleti ostorfa, mádarberkenye, vadrózsa, lédús fagyöngy, fonnyadó alma van bőven, erre mind rájárt, de ablakaimat sokáig okosan elkerülte. Az épület mértani középpontjában elhelyezett üvegtoronyból többször is megfigyelhettem, hogyan méregeti gyanakodva a felkínált tükrójátékokat.

A türelem és az egyre kiszámíthatatlanabb telek azonban nekem dolgoztak.

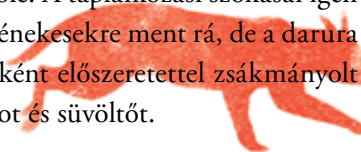
Olyan volt az a pihegő csonttollú, akár egy vizes rongy, amit valaki csak úgy földobott a páfrányfenyő alsó ágára. Bóbitás koponyája éppen csak koccolta az üveghasáb élet, először nem is merem remélni, hogy leszédül a földre. Bevallom, elgyengültem, amikor ráhajthattam a kartondoboz tetejét.

A konyhában a biztonság kedvéért folyton gyöngyözik a víz a földő alatt. Amikor föltekertem a gázt, éreztem, valami más játék veszi kezdetét, de nem is sejtettem, milyen változás röpiült hozzám a csonttollú élénkpiros szárnylemezen. A fazék fölött megfordítottam a dobozt és a kába madarat belecsúsztattam a lobogó vízbe, amit mindjárt meg is bántam: reflexből utánanyúltam.

Megégett tenyeremben tartottam a forró testet, amikor a csőről halványpiros vércsík szivárgott elő, a fogammal tépni kezdtem a nyers húst.

A titokzatos ragadozó nyomaival három nap múlva találkoztam először, miközben a páfrányok alatt lopakodva pusztá kézzel vadásztam táplálékra. Mintha körtáncot járt volna, úgy hemzsegték lábnyomai a szétmarcangolt kenderike körül. A nyomok zavarba ejtően szabálytalanok és aránytalanul mélyek voltak, az ismeretlen állat súlyeloszlása képtelenségnek tetszett, ahogy a kenderikén talált harapásnyomok is.

Idővel egyre több széttépett madarat találtam a birtokon, kivétel nélkül mindet csak félig fogyasztotta el az a valami, mintha engem is meg akart volna kínálni belőle. A táplálkozási szokásai igen változatosak voltak, nemcsak a kis énekesekre ment rá, de a darura és az egerészölyvre is. Igazi ínycsiként előszeretettel zsákmányolt jégmadarat, székicsért, gyurgyalagot és süvöltőt.

Hiába gubbasztottam a fákon, a bokrok alatt, a nádasban, hiába kentem be bőrömet szúrós szagú ürülékével vagy fúrtam magam iszapba, hiába kúsztam és szaglásztam nyomában évekig éjjel és nappal. Meg se pillanthattam őt, vagy árnyékát legalább. Hiába vettem mintát a láb- és fognyomokról, az ürülekéből vagy a tetemen talált szőrszálakból. Hiába küldtem meg azokat egykori kollégáimnak, akik abban a reményben segítettek, hogy kutatásommal végre értelmet nyer az a visszavonulás, melyet ők eddig sajátos örületnek tekintettek. Ők sem tudták azonosítani a mintákat, nem találtak egyezést, csak hátborzongató szekvenciákat.

A kihelyezett csapdák üresen maradtak, a felvételeken sem találtam nyomát. Míg nem két hete végre rögzítette őt a libanoni cédrusra erősített vadkamera.

Bár sosem láttam korábban, azonnal tudtam, hogy vele van dolgom.

A szembesülés csak fokozta a kétségbeesést, amit egy tudós érezhet az értelmezhetetlen tényekkel szemben. Genetikus vagyok, orvoskutató. Az áttörést egereken végzett kísérletekkel értük el, ami egyszer, a távoli jövőben hozzájárul az öregedés folyamatának megállításához. Minél többet megértettünk azonban az élet működéséből, annál biztosabb lettem benne, hogy elkéstünk. Hogy töredékes tudásunkkal a probléma lényegét az én életemben már képtelenek leszünk megoldani. Időt nyerhetek, életet nem. Az idő pedig önmagában semmi a végtelenhez képest, vagyis lényegében semmi értelme az egésznek.

Van némi fogalmam tehát arról, hogyan és hányféleképpen lehetetlen az a megnevezhetetlenül időtlen valami, ami a képpontokból összeállt előttem.

Nem alszom azóta. Gyakran elfog a remegés, félek, csak lázálom az egész, az egyhangú étrend, a hajsza vagy egy fertőzés tel-

jesen szétzilált. Máskor az a tévképzetem támad, csakis én magam lehetek a felvételen, csakis ez lehet az egyetlen logikus magyarázat.

Véget kell vetnem ennek, mert már nem húzom sokáig. Kell a bizonyosság! Meg kell találnom őt, bele kell néznie nyugtalanító szemének tükörjátékába, mielőtt a sajátom szilánkosra hullna.

(Goran Gashi A gén című kötetéből – kéziratban)

////

Paradicsom

Mint amikor puha talpú papucsban lépdelek, kínai papucsban a vágott nád között. Óvatosan haladok – gázlómadár –, papucsom hegyével érintem először a tözeges talajt. A lábujjakkal tapogatom a habkönnyű műanyagot át a törmelék nádat, keresem az éles nádvégek közét, a semmit. Csúsztatom a talpam a sárban – vékony jégen is járhatnék akár –, a súlyt csak lassan, nagyon lassan helyezem a talpak párnáira. Akkor lépek csak, ha érzem, nem szűr fel a nád a puha papucson át, akár egy olajbogyót. Török a nád, ha száraz, élesre török a töve, ha vágják. Mintha vékony talpú papucsban, úgy haladok ezen a napon is végig. Nem rohanok, nem is tudnék.

Kiesnek a kezemből a dolgok. Ma is, eltörtem a halványzöld tálkát, nem a barnát, nem a fehérét, a zöldet. Mintha játékkockák szóródtak volna szét a szobában, a tálka csörömpölve hullott darabokra, a hang, az a jellegzetes kockahang pedig még sokáig ott maradt a levegőben. A hóálló anyag kökény formájú lyukat ütött a laminált padlón, valamivel kisebbet, mint egy kökénymag. Szerettem azt a tálkát, nem tudom, miért. Semmi különös, abból márto-

gattam reggelenként az olívát gyökerkenyérrel. Csak ezt a keserű, fényes falatot tudom lenyelni ébredés után. A szivacsos kenyérről a tálka peremére csöppent az olaj, végigcsorgott a szélén. Mostanában kiesnek kezemből a dolgok. Nem számoltam az olajjal, és nem értettem, a tálka domború pereme hogyan üthette át a padlót.

Mostanában intenzíven álmodok, természetellenes dolgokat, akárha erős testszagban forgolódnék. Szeretem a repesztett mázú edényeket, a holtág vizét a kertünk végében, ami nem mozdul, az izspaszagot, a finom undort. Szeretek torzókkal álmodni, de az ágyból sosem viszem magammal őket. Nem gondolok rájuk, csak könnyebb lesz a napom tőlük, mert tudom, éjjel visszatérnek.

Az ágyban is dolgozik a testem. Ilyenkor tej szivárog a melleimből, halvány foltot hagy reggelre a pólómon a bimbók körül.

Az öt lábú tehenet a Siva-templomra vezető utcán láttam Indiában. Öregasszony koldult vele a benzingőzben, papírporhárral, csengettyűvel. Madzagon vezette az erősen tolokodó motorosok között. Vagy kenderkötélen, nem emlékszem. Az ötödik láb a lapockából meredt fölfelé, ahol a nyak és a hát találkozik, ott, ahol a bikáknál a púp szokott lenni. Kacska volt az az ötödik láb, térdben megtört, akár a szvasztika szára. Vagy a Man-sziget címerpajzsán az a három, töben levágott láb, ami egy középpontból tör elő. Szeretem a man-szigeti macskákat is, csípőjük romos nyúl-szerűségét, a megtorpanást, mintha éppen mindig lekuporodnának. A lifegő patában azért van valami. Kiabáltam a gyerekeknek, hagyják az árusokat, de maradtak inkább a zenélő karóránál. Kicsit követtem a tehenet a tömegben, lassan, mintha éles nád között járkálnék. Ha lecsukom a szemem, azt az erőtlenséget most is sikerül földézni.

Kiesnek a kezemből a dolgok. Nem a zöld tálkáról van szó, talán az alhas finoman remegő hájrétégeről.

Az este valami rágta a tetőtér szigetelését, valami, amivel még nem álmodtam. Kicsit rohangászott a gipszkarton alatt, aztán bevackolta magát az ablaktokba és csak rágott, mintha nem lenne holnap. A söprűnyéllel dübörögtem neki, néhány taktusnyi csend, aztán újrakezdte. Végül csak kirágta magát a hülyéje, alázuhant a laminált padlóra a magasból. Erre léptem ki a fürdőből. A levegőben megtekeredett a teste, az egyik hátsó lába kifordult, amikor földet ért. A nappali közepéről aztán a kecskelábú kanapé alá futott. Vánszorgott inkább. Van olyan, hogy lassan futott, nagyon lassan? Vagy szökdécselt mégis? Kinyitottam a teraszajtókat, hideg levegő tört be, sokkal hidegebb, mint amit szerettem volna. A piros söprűvel kiterelem a sötétségbe. Nem hittem akkor, hogy megéri a hajnalt.

A macskák elfoglalták a kertet. Itt pockolnak a kert végében a nádasnál. Mióta nincs erőm elzavarni őket, a madarak is ritkábban jönnek. A nyulak meg körberágják a kis fákat. Vacsora után megnyomtam a kétliteres flakont, két oldalról, szorítottam ki a levegőt belőle, a bor habozva futott ki a széles lyukon. Mégis visszaengedtem inkább, hadd ecetesedjen meg.

Ma reggel rigót találtam az ajtó előtt. Lába derékszögben állt el a testtől, mintha csak tornagyakorlat közben merevedett volna meg. A körtefáról rálátnak a madarak a hálószoza tükröződő ablakára. Remélem, az ablaknak repült neki a rigó, onnan pattant a küszöb elé és nem az a tegnapi hozta nekem, aki végig velem volt aztán álomban.

A rigó nyitott szemét narancssárga karikák övezték. Nem néztem bele madárszembe még ilyen közről. A mamámnál láttam

gyerekkoromban néhány tyúkot a hátsó udvarban, de nem emlékszem a tekintetükre, csak a félig átvágott nyakakról lecsüngő fejekre. Olyanok, akár az az ötödik láb. Meg a forrázott toll hánytató szagára. A tyúkok szemét halvány bőr fedte, a rigóknak nincsen szemhéjuk, gondoltam, miközben a fénylő rigószemet néztem, mely ablakként tükrözte vissza a körülötte lévő világot. Az ablaküvegen szabad szemmel nem láttam semmit, pedig egy ütközés, mely megszakítja a nyakcsigolyák láncát, nyomot hagyyna rajta. Ha nem is repeszi meg, de legalább a tollazat finom púderének jelezni kellene a becsapódás helyét.

A forrázott toll szaga sült almára emlékeztet. A sült alma szaga forrázott tollra.

Intenzíven álmodok mostanában, mintha más testszagában forgolódnék egész éjjel. Hiába a hűvös reggeli tánc, a kecses mozdulatok, hiába haladtam óvatosan a víz felé a rigó derékszögű tetemével. A papucsom – bebújós papucs – megtelt meleg vérrel, átdöfte talpam a nád nyílhegye. Milyen lehet a tüdőlövés? Ha a habzó vér kiszorítja a levegőt a tüdő flakonjából?

Elfelejtettem erősebb nádat törni a paradicsomnak, ha már ott voltam a rigó miatt. Bokrosodnak a vadhajtások, kacsolni kell, karózni. Nem fordulok meg most már. Mintha puha talpú papucsban, úgy haladok inkább ezen a napon is végig.

(A novellák_03.docx nevű Word file szövege; egy fekete DELL Inspiron laptop D partícióján)

NYUCA A KÖLTÉSZETBEN

Miközben a magyar prózairodalomban csak úgy hemzseg a nyuca, akár munkásszállás matracában az ágyi poloska (gondoljunk többek között Anonymus, Jókai Mór, Gozdsu Elek, Krúdy, Csáth, Cholnoky, Lázár Ervin vagy Balázs Attila írásaira), addig a nyuca misztifikációra fogékony alakja a magyar lírában igencsak sporadikusan van jelen. Ráadásul a bűvópatakszerűen fölbukkanó nyucanyomokat érdemes kellő szkepszissel kezelni. Arany János *Családi kör* című versének első kiadásában pusztán egy nyomdahiba miatt szerepel a „nyucca” szó. Bár a hibát a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményében található példány tanúsága szerint Arany sajátkezűleg, tulajdon plajbászával, háromszorosan aláhúzva, kétszeresen bekarikázva javította, még mindig van olyan középiskolai tankönyv, amely a *Családi kört* a nyucaversek közé sorolja. Úgyis szintén gyanúra ad okot az a Kosztolányi zsenge is, melyet egy gyerekkori palicsi fürdőzés ihletett. Ebben a vers végén amolyan bácskai Loch Ness-i szörnyként a Palicsi tó iszapjából fölbukkan a nyuca félelmetes alakja is. A plasztikus antropológiai leírás (fül, farok, fogak) alapján a versben minden kétséget kizárólag nyucáról van szó, ugyanakkor komoly filológiai kételyt támaszt bennünk az a tény, hogy a szöveg létezéséről pusztán Tolnai Ottó Tiszatáj folyóiratnak adott interjújából tudunk, a zöld tintás kézirat létét rajta kívül senki nem igazolta.

Amilyen ritkán, oly mélyen ereszti gyökerét (némi képzavarral élve) belénk a nyuca, lévén a legkorábbi igazolt nyucaszövegünk a sámánok varázsigeihez kötődik. Bár a magyarok egykori pogány kultúráját az államalapítás legelejétől üldözték, bűvópatak-ként újra és újra felbukkantak a babonákban és hiedelmekben. A tanyavilág megtűrt boszorkányai, a javasasszonyok (és „emberek”) évszázadokon keresztül kiegészítették a katolikus, később a református és evangélikus hagyományokon alapuló vallásgyakorlást. A halál misztikuma megmaradt, a halál beálltakor letakarásra kerülő tükör, a virrasztás a mai napig élő gyakorlat, azonban van, ahol ráolvasásokkal próbálják rávenni a kóborló lelkeket a távozásra, a megnyugvásra. Ennek érdekes és ékes példája ez a több száz éves putnoki gyűjtés. A gyermek halálakor, virrasztásokon kántált ráolvasás egy olyan településről származik, ahol a „halottlátás” még néhány évtizede is szerves része volt a mindennapoknak.

*A nyuca arca anyáink arca
A nyuca szíve apáink szíve
A nyuca vágya földnek akarása
Oldódj ne köss
Hallgass ne csendülj
Légy nyuca ha hívnak
Légy nyuca ha kellesz
Karma kő kemény kő
Bundája hó
Foga tűznek lobogása
Macskának macskája
Nyúlnak nyúlja*

*A nyuca csak nyuca
A nyuca csak nyuca
A nyuca csak minden
Szunnyadj most gyermek*

A következő lírai nyucanyom szintén a nép ajkáról hullajtott gyöngyszem. „Bejárta Tolnát, Baranyát”, tartja a mondás, azonban Magyarország ezen egykor virágzó, gazdag megyéi már a kurucok idejében, még inkább az elbukott 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot követően rendkívül perifériális helyzetbe kerültek. A bujdosásra, betyárkodásra napjainkban a romantika hamis árnyéka vetül, azonban az alábbi átokvers vagy szerelmi siratóének sokkal inkább a kilátástalanság ékes bizonyítéka. Minderre remekül rímel a nyuca metaforája: a nyúl által megtestesített békevágy és a macska gyilkos természete, e kettő kibékíthetetlen ellentéte emeli a nyucát a mitologikus lények sorába. Az ormánsági „szerelem-apasztó” *Kettős táncot* Sipos Zoltán gyűjtötte Gilvánfán.

*Ha álmodban macskával játszom,
ha álmodban nyúllal játszol,
fel sose ébredünk
vánkosunk kívánkos,
takarónk őszi lomb,
fülünk nyúlé, karmunk macskáé.*

*Ha álmodban nyúl voltál,
ha álmodban macska voltam,
ín pattant csont recscent,*

*véred íze nyelvemen,
vér szaga orrodban,
harang kondulása,
akasztani visznek.*

*Vánkosunk kővánkos,
takarónk őszi lomb,
kopók csaholása szívünk dobbanása,
nehéz kerék, ha fordul,
nyucák, ha jönnek,
ki rejt el, hol rejt el?*

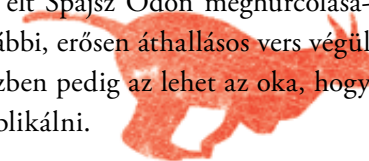
A radikális eszmék propagandistái a XX. században természetesen a gyermekközönséghez is el akarták juttatni mondanivalójukat, hogy már a bontakozó gyermeki lélekben is kicsírázhassanak elvetett magvaik. Így lett gyermekeknek írt dalok, versek, csasztuskák, sőt mondókák szerethetőnek vagy példaértékűnek beállított főszereplője Szálasi, Horthy vagy épp *Rákosi Mátyás elvtárs, pajtás*. Ezen propagandaanyagok többnyire silány, esztétikai szempontból értékelhetetlen tömegcikkek voltak, azonban a fősodortól messze egy-egy egészen érdekes szöveg vagy szövegtöredék is felbukkant. Ilyen az alábbi vers is, melyben a kommunizmus és a nyuca mint mágikus lény a költő szándéka szerint remekül megfér egymás mellett. Rákosi Mátyás elvtárs, pajtás azonban nem így gondolta: a verset betiltották, Spajsz végül Szibériában végezte.

*Ha a nyuca gép volna
ereje félelmetes, munkája rettentő.
Gép lelkével szolgálná
a kisdéd kommunizmust.*

*Ha a nyuca nem élne,
Ha a nyuca nem volna,
A világ félelmetes,
a sztyeppe halott,
a tundra kietlen.
Hangja a némaság.*

*Hiába a gép,
melynek ereje félelmetes,
munkája rettentő.*

A fentebb is bemutatott népköltészeti motívumvilágból építkezik az, az Országos Széchényi Könyvtár archívumában fellelhető, Szécsi Margitnak tulajdonított, 1959-es vers, mely burkolt iróniával Spajsz munkájára is utal. Az '56-os forradalmat követő megtorlások időszakában a népi írók ősi, szakrális motívumokat kerestek, amikkel kifejezhatték elidegenedésüket. A szocialista realizmus korában meglehetősen furcsának és egzotikusnak, sőt rendszerellenes lázadásnak számított, hogy kevéssel '56 után egy szerelmes versben a nyuca legyen a legfőbb motívum. A közvélemény emlékezetében ugyanis még elevenen élt Spajsz Ödön meghurcolásának története. Annak, hogy az alábbi, erősen áthallásos vers végül maradt a fiókban, részben ez, részben pedig az lehet az oka, hogy semmi értelme nem lett volna publikálni.

Ha földre omlik...

*Földre omlik a bőr,
a selymes gerezna,
ép fog, ha ínyből kifordul,
görbe karom-idő tűnik
a szikkadt füvek között,
mi marad neked s nekem,
ha fog-semmi hullik,
ha levedlem magamról a nyucát,
csontba maródott várakozás,
bordák ölelte hiány,
a semmi lakhelye,
csak a nyuca-lét tűnik,
maradok magam,
maradok veled,
formáját vesztő hiány-állat.*

Hogy a nyuca valóban a lázadás, a hatalommal és az értelemmel való cicázás metaforája, azt jól mutatja az alábbi dalszöveg, ami egy '86-os Tudósok koncert (pontosabban *A burekba temetett pičkumáter* c. performansz) után hangzott el egyfajta ráadásként a szabadkai *November 29.* húskombinát kantinjában. A dalt dr. Máriás Béla író, zenész, festő, performőr improvizálta pacalvacSORA közben, és az egykori jugoszláv kommunista titkosszolgálat (UDBA) jelen lévő ügynöke rögzítette egy Akai DK-200-as két-kazettás magnetofonnal. (A hanganyag lejegyzője a zárt *ë* hang jelölésével kísérelte meg érzékeltetni dr. Máriás sajátos *noviszádi*

hangzókészletét.) Az egyszeri és megismételhetetlen badadadaista alkotás szerteágazó motívumrendszerét lehetetlen megérteni, kár is vele próbálkozni, sokkal jobb, ha helyett dr. Máriás szaxofonhangján olvassuk föl üvöltve tömegrendezvényeken nagyon sokszor egymás után.

hemzségni paraziták víg hadaként

*a tejsarnok fölötti pártirodában
püdörös ribanc vagy
püdörös ribanc vagyok
kétcsíkos adidas
háromcsíkos adidas
százcsíkos adidas igén*

*izeltlábú kedvesédnek
adidas nájlonharisnyában
áztassál bē plazmakékszét
frissen fejt nyucatejbe
nekem a tejsarnok fölötti pártirodában
nyucatejbe plazmakékszét*

*minden kis incifinci láb
csusszanjon bē a nájlonba
csusszanjon bē a nájlon sinóbuszába
minden incifinci lábam
a tejsarnok fölötti pártirodában
csakis nekéd vizket*

*egy kis pëlinkovácot elöbb még kikérnél
 ugye a doktor elvtársnak
 a tejcarnok fölötti pártirodában
 pëlinkovácos borzszírral kenëgetnél
 a kedvemért a borzszírra ugyë
 sosë mondanál nemët*

*mondom pompás paraziták
 én mondom pompásnál pompásabb paraziták
 vagyunk a tejcarnok fölött
 csak volna sokkal több nájlön harisnyám
 még volna több izlelt lábam
 a pompás kis trënerkák alatt*

*már frissen facsart nyucatejben
 oldódik a plazmakëkszëm
 cukros nyálas nyucatejben oldódik a këkszëcskëm
 a këkszëcskëm a számba tömd
 tömd bë a számba
 a palicsi zoo tejcarnokában*

akarom, akarom, akarom...

Magyarországon a kommunista diktatúra évei alatt a nyuca lap-pangott, és csak az új évezred beköszöntével tört föl gejírként. Az *Együgyü tanács pályakezdő onkológusnak* címü verset a Mandiner portál kórházi fertözésekröl szóló cikkének hozzászólásai között helyezte el 2002-ben a Frady Endre néven kommentelő felhasználó. Sokak szerint egy későbbi hozzászólásban azonban jelez-

te, hogy nem saját alkotásról van szó, így a szerző személyének megállapításához további filológiai kutatások szükségesek. A cím mindenesetre nem hazudik, a szöveg valóban együgyü és zavaros. Ahogy azt T. M. *A Nyuca revíziója* c. esszéjében megfogalmazza: a versben körfürésszel sem tudna léket vágni az értelem.

Együgyü tanács pályakezdő onkológusnak

*Ha nincs pénzed, de van borod,
 a Nyuca lesz a sógorod,
 s a metrópótlón jól vigyázz,
 elnyel egy torok.*

*Ha vízen jársz, de lék alatt
 is úsznál, mint a víg halak,
 a Nyucával, jaj, ne cicázz,
 cudar egy alak.*

*Ha az lehetnél, ami vagy,
 ha nem számít, ha süt, ha fagy,
 a Nyuca lesz a végzeted,
 békét sose hagy.*

*Ha körfürész, ha vas szegély,
 ha hálapénz, ha rüt fekély,
 a Nyuca, az végez veled,
 nem hagy csepp esélyt.*

*Kis onkológus, jó cupák,
ha esélyed van, egy csupán,
emészd el inkább önmagad,
s ne várd a Nyucát!*

A következő vers is az alkalmi szövegek kategóriájába sorolható. Nyúl Község Önkormányzata 2013. január 11-én tartott véleménynyilvánító népszavazást arról, hogy Nyucára változtassák-e a település nevét. A választói névjegyzékben szereplő 3714 lakos mind-egyike támogatta a kezdeményezést, azonban a köztársasági elnök a magyar nyelv védelmében megtagadta az előterjesztés aláírását. Helyette a Nyel, Nyál, Nyal elnevezések megfontolását javasolta. A polgármester ezután bízta meg a település híres szülöttét, Pándzsa Kiss János költőt, hogy verselje meg a névváltoztatást, ezzel mintegy szimbolikusan kifejezve, hogy Nyúl község *csakazértis* nyilatkozik a Nyuca név felvételéről. A költő versében azt is elpanaszolja, mennyire fáj a nyúliaknak, hogy a szomszéd községek teli szájjal röhögtek *nyúlságukon*.

Nyúli nyilatkozat

*Könnyet nyelünk, nyúli népek,
nyugtalanok, nem nyámnyilák,
rajtunk nyihog a nyavalyás,
belénk nyesi a gúny nyilát.*

*Lenyulaz a nyikhaj szomszéd:
Ravazd nevez gyáva nyúlnak,*

*nyúlfaroknak Ménfő, Csanak,
aprópénzzel mind lenyúlnak.*

*Megnyúlt képpel, mi, nyúlfiak,
vagyunk tapsi, vagyunk csicska,
alamuszi, nyuszi-muszi;
zsebben nyiladoz a bicska.*

*Nyomta nyakunk a nyenyere,
nyúlkált belénk a búbánat –
de lenyessük a nyúlságot,
lenyúzzuk a nyúl gúnyákat!*

*Nyúl a nyuca ellentéte,
fut a nyúl, a nyuca henyél,
könnyű a nyulat nyilazni,
nyucán nem fog a kapanyél.*

*Csonton csorbul a nyúl foga,
nyers füre nyöl a nyúl füle,
húson csordul a nyucanyál,
nyammog, ha szól fülemüle.*

*Nyúl a nyucát meg se nyalja,
nyuca nyeli le a nyulat –
nyugton leszünk mi Nyúltalan,
Nyuca népén Győr se mulat.*

*Nyúlszájon nem vinnogy Halma,
kocka fordul, Nyuca mordul:
mi pécezük ki Felpécet,
Nyuca gyomor Tápon kordul!*

A harmadik embrió petefészke című kötetben található *Nyucabőr korbács* ciklus elemi erővel ragadja meg a létezés peremén egyensúlyozó nyucaság hátborzongató essenciáját. A formabontó módon, kiadó nélkül megjelent hungarofuturista mű ismeretlen szerzője egyben a világhírű japán átváltozóművész, Aiko Nyuciko előtt is kifejezi hódolatát.

Nyucabőr korbács

hommage à aiko nyuciko

operálj nyucává végleg

*operálj nyucává végleg
ne érd be részleges
ne érd be visszafordítható
beavatkozással
tét nélküli játszadozással
a mütő felszentelt templomában
az örökkévaló előtti hódolat
vezesse szikédet
szoríts arcomra új arcot*

*vagy faragd ki aminek kezdettől
lennem kellett volna*

*vágj ki belőlem minden többletet
vagy varrd rám a hiányt
csak tudatomnál legyek
amikor rám talál az átváltozás
mert nem valós ha nem fáj a kegyelem*

*operálj nyucává végleg
ne érd be részleges
ne érd be visszafordítható
beavatkozásokkal
szikédet vezesse a véletlen*

*túl sok a csend túl nagy a távolság
engedd hogy megismerjem önmagam
az öltések alól serkenő váladék
az áthangolt izomzat esetlensége
sosem lehet céltalan*

*hidd el én is megteszem érted
ha eljön a pillanat
ami macskától nyúlig
nyúltól macskáig
embertől a végső nyucáig vezet*

a gorilla ketrecétől balra

*néha érzem a bőröm alatt azt a másikat
a kéket a ruganyosat
amelyikbe inkább mint emebbe
néha érzem hogy a szöveteken
áttörő szőr ezüstbe vonja arcomat
érezem bezárni bűn
és nem tudom ketrec vagyok csupán
vagy ketrecbe zárt szabadulás
és néha pont fordítva történik minden*

*anyu már csak ritkán enged ki a dobozból
ami anyaméhként fogad magába
(a hallgatag szakállas férfi méhe)
ami derékszögeivel és deszkáival
formálta csontjaimat
hiába kaparászom hiába szólítom
torkomból feltörő ezernyi ősi nyelven
a három szövetréteg már soknak bizonyul*

*a nap végén mégis ölébe vesz
keblére von mint költő a menyétet
nyúlként és macskaként szoptat
torkomra kést szorít
hússal és salátával töm*

*tudja két fél helyett két egész fél bennem
tudja torkomból a többi hangja szól
a többié akit földhöz csapdosott
akinek vérét magába itta a homok*

ott a palicsi zooban a gorilla ketrecétől balra

a legfinomabb takaró

*néha arra gondolok
talán csak egy nyuca fejében létezem
egy nyucáéban akire nagymamám gondolt a halála előtt
amikor már minden íz keserű volt neki
és fáj a bőre a legfinomabb takaró érintésétől is
annak a nyucának pont olyan érzékeny lehet a bőre
fáj neki a nyúltság és fáj a macskaság
ha rám gondol elvonja egy kicsit a figyelmét
ahogy ő vont el a nagymamámét
a testébe pumpált vegyszerekről
és rólam akit még akkor is szeretett
amikor már arcomat nem ismerte fel
vagy a nyucáét akinek a fejében én lakom*

(Bátorffy Dénes A Nyuca hermeneutikája című szakdolgozatából)

NYUCA A BÖLCSELETBEN

Sze-man Csien, az i. e. II. században élt kínai bölc olyan nyúlmacskáról számol be, amelynek teste nem, kizárólag tükörképe van. Az ilyen nyuca minden ezer évben egyszer válik láthatóvá az emberek számára, a neve pedig: a Fényben Lakó Lény (生命在光明中 – Shēngmíng zài guāngmíng zhōng).

(Ismeretlen Szerző)

////

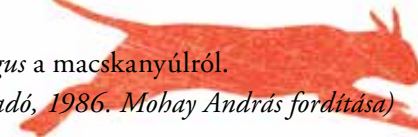
A nyúlmacskáról

A témáni Elifáz mondja: „A nyúlmacska elpusztult, mert nem volt tápláléka.” A *Physiologus* szerint a macskanyúl eleje olyan, mint a macskáé, hátulja pedig olyan, mint a nyúlé. Apja húsevő, anyja pedig növényeket fogyaszt. Amikor a nyúlmacskát nemzik, kettős természetűnek nemzik őt, és anyja természete miatt nem ehet húst, apjái miatt viszont nem ehet növényeket: elpusztul, mert nincs tápláléka.

Ilyen a kétszínű, minden útjában állhatatlan ember. Nem helyénvaló két ösvényen járni és kétfélét imádkozni. Mert jaj a két szívűnek és a bűnösnek, aki két ösvényen jár. Nem helyes, ha azt mondjátok „igen nem” és „nem igen”, hanem legyen a ti beszédeitek „igen igen” és „nem nem”, ahogy a mi Urunk Jézus Krisztus mondta.

Helyesen szól hát a *Physiologus* a macskanyúlról.

(Physiologus – Helikon Kiadó, 1986. Mohay András fordítása)

1830. január 10. vasárnap

Ma ebéd után Goethe nagy élvezetet szerzett nekem azzal, hogy felolvasta azt a jelenetet, amikor Faust a nyucákhoz indul.

A tárgy soha nem sejtett újszerűsége, valamint az a mód, ahogy Goethe előadta nekem a jelenetet, oly csodálatosan megragadott, hogy teljesen átlényegültem Faust helyzetébe, akin Mefisztó közlése nyomán szintén végigfut a borzongás.

Jól meghallgattam és átéreztem az ábrázoltakat, mégis oly sok minden maradt rejtélyes előttem, hogy kénytelen voltam néhány felvilágosítást kérni Goethétől. Ő azonban, megszokott módján, titokzatoskodásba burkolózott; tágra nyílt szemmel rám nézett, és megismételte e szavakat:

Nyucák! Nyucák! – Mily hátborzongató!

„Nem árulhatok el önnek egyebet – mondta azután –, mint hogy Plutarkhosznál olvastam, hogy az ógörögök mint istenségekről beszéltek a nyucákról. Ez minden, amit a hagyománynak köszönhetek, a többi saját leleményem. Odaadom önnek a kéziratot, otthon alaposan tanulmányozzon át mindent, és próbáljon eligazodni rajta.”

Így az a szerencse ért, hogy ezt a különös jelenetet többször is nyugodtan megvizsgálhattam, s a nyucák tényleges mibenlétéről és működéséről, környezetükről és tartózkodási helyükről a következő nézetet dolgozzam ki:

Ha földünk óriási világtestének belsejét üres térségnek képzelhetnénk el, úgy, hogy száz meg száz mérföldnyire hatolhatnánk előre benne egy irányban, anélkül, hogy valamilyen testbe ütköznénk, ez

lenne a tartózkodási helye ama ismeretlen lényeknek, akikhez Faust alászáll. Mintegy kívül élnek minden térbeliségen, mert bizonyos közelségben semmi szilárd nem veszi körül őket; és kívül élnek mindennemű időn is, mert nem világít nekik semmilyen égitest, mely fölkeltével és lementével nappal és éjszaka váltakozását jelezné.

Így, örök félhomályban és magányosságban élve, a nyucák teremtmények, ők az *alkotó és megtartó* elv, amiből minden származik, aminek a föld színén alakja és élete van. Ami megszűnik lélegezni, hozzájuk tér vissza mint szellemi valóság, és ők megőrzik, míg alkalma nem nyílik, hogy új életre keljen. Mindannak a lelke és formája, ami valaha volt és a jövőben leend, mindez ott lebeg ide-oda felhőszerűen a nyucák körül lakóhelyük végtelen térségében; a mágusnak tehát az ő birodalmukba kell elmennie, ha művészetének erejével hatalmába akarja keríteni egy lény formáját, és látszateletre kelteni egy korábbi teremtményt.

A földi létnek, a keletkezésnek és növekedésnek, a rombolásnak és újjászületésnek örök metamorfózisa – ez tehát a nyucák soha meg nem szűnő foglalatossága.

(Johann Peter Eckermann: Beszélgetések Goethével – Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Könyvkiadó, 1956.)

////

Nyelvünkben él a nyuca!

Ha a magyar beszélő a nyucára gondol, *inkább* a nyúl képzele jelenik meg előtte, mint a macskáé – miközben érzékeli a lény köztes mivoltát is. Mi a helyzet a többiekkel? Walesben a cabbit, Dalmáciában a zecek közönséges vendég az esti mesék lámpafényénél. Bármely nyelv

képes a nyucához hasonló nyelvi konstrukció előállítására, az állat megjelenítésére azonban aligha. Mit értünk megjelenítésen? Azt, hogy ahol egy magyar beszélő a nyucára gondolván kiejti magyar ajkán a szót, hogy nyuca, ott megtestesül a nyuca. A maga megfogható, simítható, cibálható, szagolható, üldözhető, megsüthető testi valójában. Más nyelvek nyucáiról – a zečekről vagy a cabbitről – ez nem mondható el. Nem mások azok, mint a fantázia fazekából kifutó leveshab, mely tüstént semmivé foszlik, ha letekerjük a gázt alatta.

(Zöld tintával írott feljegyzés K. D. noteszéből)

////

A nyuca ábrázolhatatlan. Minden próbálkozás – használja bár a tudomány egzakt kategóriáit, vagy közelítsen a költészet intuitív eszközeivel – hiábavalónak bizonyul. Úgy vélem, egy leírás – hiába a figyelem, az érzékletesség, a megfelelő szavak pontos használata – sosem képes mindenestül megragadni tárgyát. A nyuca, mint síkos pikkelyű hal a kézből, kicsúszik a mondatok csapdájából. Mint ha egy szüntelenül változó felhőalakzat formáját akarnánk leírni, minden róla szóló mondat a kimondás vagy a papírra vetés pillanatában érvényét veszti, tárgyához hasonlóan soha nem nyerhet végső alakot. A nyuca *valamilyen*, ám ennek a valamilyenségnek örökösen változóak a kontúrjai, sosem önmaga, mindig valami más. A nyuca az, ami *nem az*. Ha egyszer képesek lennénk egyetlen leírásban megragadni a világ teljességét, lajstromba véve minden létezőt, akkor a nyuca is ott lenne valahol, de rámutatni akkor sem tudnánk: *íme, a nyuca*.

(Várkonyi Nándor levele Weöres Sándornak, 1935.)

////

Hamvas Bélát egyszer az Erőmű Beruházási Vállalat inotai építkezésén az ebédszünetben megkérte egy ifjúmunkás, ugyan mondaná meg, mi a különbség a tudás és a bölcsesség között. De úgy mondja ám, hogy akárki megértse.

Hamvas föl se nézett a csajkából, úgy felelt: „*A nyuca géniusza.*”

A kemény arcélű, égő szemű fiú, akiről lerítt, hogy hamarosan a soproni határzárnál végzi életét, értetlenül nézett rá, ezért Hamvas így folytatta:

„A tudós, ifjú barátom, azt mondja, a macska egeret eszik, a nyúl káposztát, ezért a nyúl a macskával nem párosodhat. Ha párosodik, utódot nem nemzhet.

A tudósnek ebben valószínűleg igaza van.

A hinduk zöldséget esznek, az eszkimók fókazsír, mondja erre a bölcs. Bár életterük különbözik, találkozásuk lehetősége maga a nyuca.

Magad is láthatod, a tudós csak tudja a nyucát, a bölcs viszont érti annak géniuszát.”

(Sava Babić: *Időnk Hamvas Bélával, Életjel Könyvek, Szabadka, 1983.*)

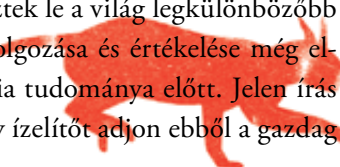

NYUCA A TUDOMÁNYBAN

A nyuca a népi hiedelemvilágban

Az archaikus társadalmak hiedelmeit kutatók körében jól ismer-
tek a nyucához kötődő varázspraktikák. Jobbára egyetlen porci-
kája sincs ennek a különös állatnak, melyet ne használtak volna a
múltban jóslás vagy gyógyítás eszközeként. E hagyományokban
egyfajta sajátos, mondhatni kozmikus anatómia rendszerén belül
szemlélhető a nyuca teste, melyből ilyen módon megismerhető
vagy kikalkulálható a jövő, kiolvasható minden életre és halálra
vonatkozó rejtett tudás, és kinyerhető az emberi vitalitás forrását
tápláló afrodiziákum. Ezeket a mágikus eljárásokat tanulmányoz-
va a nyuca teljes élő organizmusa – az irha, a bőr, a csontok, a
márványos hús, a lüktető szervek, a kék erek hálózata – egy titkos
beavatás térképeként tárul elénk; eleven könyvként, mely a gyó-
gyulás, az áldozatért elnyerhető megváltás szótárát rejtí. Felsorolni
is nehéz volna azokat a nyucához köthető hiedelmeket és baboná-
kat, amelyeket az évszázadok során utazók, hittérítők, rabszolga-
kereskedők, kalandorok, hajótöröttek, vagy az újabb időkben nép-
rajzkutatók és antropológusok jegyeztek le a világ legkülönbözőbb
pontjain. E könyvtárnyi anyag feldolgozása és értékelése még el-
végzendő feladatként áll a nyucológia tudománya előtt. Jelen írás
sem vállalkozhat másra, csupán hogy ízelítőt adjon ebből a gazdag

anyagból, és felsorolásszerűen felvillantsa egy-egy jellegzetes töredékét a nyucamágia világban szétszórt mozaikjának, amelynek teljes képpé rendezése a jövő nyucológusainak feladata lesz.

Az ókori Mezopotámiában a ház körül talált nyucaürülék állagából és formájából következtettek egy-egy közelgő csata kimenetére. Ugyanígy az elhullott nyuca béltartalmából jósták meg egy-egy hadjárat vagy nagyobb vadászat sikerét. (*Dalley, Stephanie (ed.). Myths from Mesopotamia: Creation, the Flood, Gilgamesh and Others. Oxford University Press. 1971.*)

Karéliában a nyírfakéreg tüzén elégetett nyucaszőr füstje megjósolta, milyen termés várható a jövő évben. (*I. C. Беляев: Люди вокруг Ладожского озера магических верований, Наука. 1967.*)

Ismeretes egy skót felföldön élő hagyomány, mely szerint elhullajtott nyucafogat találni közeli gyermekáldást jelentett. (*Rev. W. R. Forey's Ethnographic Writings, Main University Library Edinburgh, 1991.*)

Egy régi ruszin szokás szerint a vendég ágya alá két keresztbe rakott nyucacsontot raktak, hogy ha álruhás ördög volna az illető, éjszaka meg ne rontsa a háziak álmát.

Szintén (verhovinai) ruszinok között volt szokásban, hogy az újszülött gyermek jobb csuklójára nyucaszőrből font karkötőt kötöttek, hogy megvédje a (többnyire varangy képében mutatkozó) boszorkányoktól. (*Stefkovic Ignác: Ruszin hiedelmek – Miskolc Megyei Jogú Város Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata kiadása, 1996.*)

(*Kassai István: A nyuca a népi hiedelemvilágban – Néprajzi értesítő 1978.*)

A nyuca érti az emberi nyelvet...

A nyuca érti az emberi nyelvet, ám az ember sosem értheti a nyucát. Bár időről időre akadnak próbálkozások, a feladatot nehezíti, hogy nincsen egyetlen, mondjuk úgy, *általános* nyucanyelv. Míg az északi nyucák hol ágreccsre, hol a tűzbe dobott nedves fa sivítására emlékeztető hangja legtöbbször számára csak tagolatlan nyüszítésnek tűnik, a déli nyucák rövid nyikkanásokkal ritmizált morgását talán már inkább azonosítja beszédként az emberi fül. De akkor még nem is említettük a nyugati, úgynevezett *kevert* vagy *átmeneti* nyucafajok által kiadott hangok – a mély kurrogástól az üveghangú vinnyogásig tartó – széles skáláját. Annak, aki értelmet akar találni ebben a hangzavarban, valószínűleg egy ősnycanyelv nyomait kellene feltárnia az egymástól olyannyira különböző hangsorok mélyén. Ám – még ha e hangtani régészet sikerrel járna is – akkor sem garantált, hogy a meglelt gyökerekből az idővel egyre burjánzóbb változatokat és azok leágazásait követve eljuthatnánk egy strukturált, számunkra is értelmezhető nyelvhez. Ami még korántsem jelenti azt, hogy a nyucák ne rendelkeznének ilyennel! Hiszen egy sajátosan egyéni nyelvi rendszer hiányában hogyan tudnák oly kifinomultan érteni az emberi beszédet? Bár egyes kutatók – a kutya–ember kapcsolat analógiájára – ezt bizonyos, a nyucák és köztünk létrejövő *érzelmi rezonanciával* vagy *metakommunikatív érzékkel* magyarázzák, e hipotézis sem tűnik kielégítőnek olyan esetekben, mint mondjuk a bécsi Marcus H. Spitz jól ismert kísérlete. Ahogy köztudott, az osztrák professzor egy, a Bécsi-erdőben csapdába esett nyucát fogadott be az otthonába. Bár az állat eleinte riadt volt, és nem fogadott el semmilyen táplálékot, a professzor idővel sikerrel magához szelídítette,

mi több, szóra is bírta a meglepő intelligenciát mutató egyedet. A leginkább Nyugat-Tirolban ismert *katzinchennel* rokonítható példány egy hét elteltével már szívesen társalgott vendéglátójával. A nyuca, reakcióiból ítélve, pontosan felfogta a professzor szavait, sőt a hozzá intézett kérdésekre is örömmel felelt. Noha Spitz professzor nem sokat értett a nyuca hol izgatottan vakogó, hol lassú, mély morranásokból álló beszédéből, a magnófelvételeken rögzített (kissé egyoldalú) beszélgetések tudományos értéke kétségkívül felbecsülhetetlen! Egy idő után a tudós még délutáni sétáira is magával vitte védencét, melyek során az – bár nehezen szokta meg a forgalmas utcák zaját – élénk érdeklődést mutatott az osztrák főváros látványosságai iránt. Ebben az időben a járókelők gyakran láthatták a nyucájával diskuráló tudóst a Volksgarten kavicsos ösvényein sétálva, esetleg a Hawelka kávéház egyik ablak melletti asztalánál, mely patinás intézmény – az ott kapható kiváló almás rétesnek köszönhetően – városi kóborlásaik gyakori végállomása volt. Nem férhet kétség hozzá, hogy Spitz professzor forradalmi kísérlete előbb-utóbb meghozta volna az áttörést a nyuca–ember kommunikáció terén, ha szerencsétlen állat váratlanul el nem pusztul a különösen heves, 1958-as bécsi influenzajárvány idején. Bár e sajnálatos okból kifolyólag Spitz professzor kísérlete befejezetlen maradt, több helyen is publikált feljegyzései elég okot adnak rá, hogy bízzunk a további kutatások eredményességében. Talán van remény, hogy egy napon mégis megérthetjük majd a nyucák beszédét, és nem maradunk örökre elzárva e páratlan faj titkaitól!

(Walter Ehrenbaum: *Vadák nyelvén szólok*
– *Nyelvészet és etológia a XX. században*, Akadémiai Kiadó 2007.)

Nem csak a wombat...

Kevesen tudják, hogy nem a wombat az egyetlen faj, ami kocka alakú ürüléket képes produkálni. A nyuca rugalmatlan ánuszának köszönhetően napi több száz apró kockát potyogtat el maga után. Mire jó mindez? A nyuca erősen antiszociális állat, a faj fennmaradása érdekében azonban intenzív kommunikációra van szükség az azonos területen élő fajtársak között. A jól látható helyen hátrahagyott narancs, kék, sárga, piros, fehér és zöld színekben pompázó kockák képezik a nyucanyelv jelrendszerét, melyek a kör formájú nyúlbugyókkal ellentétben nem gurulnak szét, így nem torzul az átadni kívánt információ.

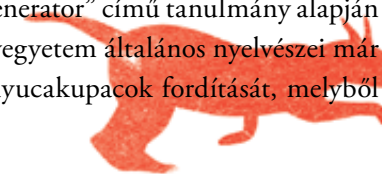
Neumann János nyomán mindezt eddig is sejtettünk, azonban most a Komlói Természettudományi Gyűjtemény és a Princetoni Egyetem kutatóiból álló csapat Lovász László vezetésével végre részletesen le is írta a kommunikációs folyamatot. A vegyes étrendnek köszönhető színek kombinációja, a kockák egymáshoz viszonyított elhelyezkedése szédületes számú permutációs lehetőséggel kecsegtet. Az ürülék segítségével a nyucák tulajdonképpen minden szükséges információt át tudnak adni a többi nyucának anélkül, hogy egymást el kelljen viselniük. A nyucanyelv a magyar nyelv szókészletével vetekszik. Oly kifinomult, hogy nemcsak a szaporodásra vagy a veszélyre vonatkozó információk, de érzelmek, összetett gondolatok, időviszonyok kifejezésére, sőt képversek előállítására is alkalmas.

Lovászék *New Combinatorial Reviewban* megjelent „The Njucca Permutation Generator” című tanulmányának megállapításait felhasználva olasz bérvadászok máris azzal kísérleteznek, hogyan lehet a kockák átrendezésével csapdába csalni a nyucákat. Ez csep-

pet sem veszélytelen feladat! Nem csak a nyucák nyelvén kell érteni hozzá, de ismerni kell a dialektusok közti árnyalatbéli különbségeket is, mivel milliméternyi eltérések olykor fatális jelentésváltozást eredményezhetnek. A jelek hetven százaléka az idegenek távol tartását vagy az ellenük való szervezett védekezést szolgálja. A Borókás Vadásztáraság területén végzett kísérletek során nápolyi vadászok a kiskun dialektus helyett véletlenül solti dialektusban kommunikáltak. A „szökkenjete be abba a dobozba, mert az nektek nagyon jó lesz” üzenet viszont így azt jelentette, hogy „harapjátok át a zöld kabátos fickók torkát, mert az nekik jó lesz”. A kísérletet a posillipói illetőségű Giovanni Gattuso sajnálatos módon nem élte túl.

Lovász Lászlóék forradalmi kombinatorikai felfedezése azonban nemcsak a vadászatot változtathatja meg gyökeresen, de áttörést jelenthet a mesterséges intelligencia és a számítógép-tudományok fejlődésében is. Mint köztudott, Lovászék kutatásait Neumann János munkássága inspirálta, aki az 1930-as években a dél-mecseki nyucapopuláció ürülékéről készült gazdag fotódokumentációval a hóna alatt emigrált Amerikába. A német Enigma típusú kódoló-gép feltörhetetlennek tartott kódrendszerét is ennek segítségével fejtették meg a második világháború alatt. (Az Enigma-művelet nyucára vonatkozó fejezeteinek titkosítását nemrég oldották fel, ez adhatott nagy lendületet az amerikai–magyar kutatócsoportnak.) Természetesen a leghíresebb hungarikumot, a Rubik-kockát is ez a sajátos nyucaábécé ihlette. Rubik Ernőt saját bevallása szerint egy mátrai kiránduláson talált nyucaürülék indította el a világhír felé.

A „The Njucca Permutation Generator” című tanulmány alapján a szegedi József Attila Tudományegyetem általános nyelvészei már publikáltak is a Neumann-féle nyucakupacok fordítását, melyből itt most egy kis ízelítőt közlünk:

Menj innen, innen el!
Olasz két óránál.
Szört veszek.
Madárdög háromszáz szökkenésre.
Ez az én kaparófám!
Az élet álom!
Szaporodj!
Szeretlek, Nyucilla!
Dögölj meg, Iván!
Mi az a Nap?
Ne fossál!
Ez neked farkok?
Kutyaszagod van!

(Élet és Tudomány, 1990.)

A nyúlmacskák gondolatai

A nyucák kommunikációjának kutatásában komoly segítséget jelenthet az, az agyi jeleket beszéddé alakító új technológia, amit amerikai kutatók fejlesztettek ki. A Kaliforniai Egyetem tudósai elektródákat ültettek nyúlmacskák agyába, és dekódolták a beszédközpont jeleit, majd a hangképző szervek – ajkak, állkapocs, nyelv és gégefő – számítógép által szimulált verziói segítségével emberi beszédet hoztak létre. A beszéd többnyire érthető volt, helyenként némileg elmosódott. A tudósok az eredmények alapján remélik, hogy némi fejlesztéssel olyan műszert alkothatnak, amely nagy segítséget jelenthet a jövőben a nyucák kognitív képességeinek kutatásában.

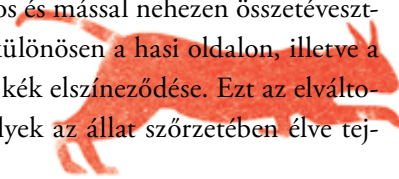
„Sokkoló volt, amikor először hallhattuk az eredményt, nem hittünk a fülünknek. Hihetetlenül izgalmas volt, hogy az emberi beszéd számos aspektusát megjelenítette az átalakító” – mondta *Robert W. Hudson*, a *Nature* folyóiratban megjelent tanulmány társszerzője. „Nyilván még sok munkára van szükség ahhoz, hogy természetesebb és érthetőbb legyen a beszéd, de lenyűgöző volt számunkra, hogy ezzel a módszerrel milyen sok dekódolható a nyucák gondolataiból.” Egyébként a kutatók elmondása szerint az első érthető, nyuca agyából „közvetített”, mondat így szólt: „*Rohadékok, sosem tudjátok meg, hova ástam el a foxi nyakörvét!*”

(Ideggyógyászati Szemle LXXII. évfolyam 7–8. szám.)

A nyúlmacska parazitái

A nyucák, az állatvilág e rejtőzködő különcei, sok egyéb mellett a rajtuk élő paraziták tekintetében is eltérnek az emlősök többségétől. A nyúl és a macska hibridje lévén, joggal gondolhatnánk, hogy a nyúlmacskát is elsősorban ezen állatok élősködői kínozzák – ez mégsem így van. A vadon élő állatokat, többek között a mezei nyulakat is gyakran megtámadó *tüdőférgesség*, vagy a házinyulak körében terjedő *fülatka* jelenléte éppúgy nem jellemző a nyucákra, ahogy a macskákat fertőző paraziták, például a *kampósféreg* vagy a *rühátka* sem.

A nyuca egyik leggyakoribb élősködője az úgynevezett *kékszörféreg*. E parazita jelenlétének biztos és mással nehezen összetéveszthető jele a nyuca szőrzetének – különösen a hasi oldalon, illetve a farktónél jelentkező – látványos, kék elszíneződése. Ezt az elváltozást parányi férgek okozzák, melyek az állat szőrzetében élve tej-

szerű váladékkal vonják be annak szálait. Az így keletkezett opálos rétegen keresztül a nyuca szőrének barna színét a Rayleigh-szórás következtében kéknek érzékeljük. Innen származhat a nyucára, elsősorban az ország északi vidékein használatos *kékenyica* kifejezés.

Szintén különös optikai jelenség okozója a *fénybagócslárva-fertőzés*. E ritka, biolumineszcens parazita az állat bőr alatti kötőszövetében élőszködik. Az általa termelt *luciferin* nevű szerves vegyület beszívódik a hámsejtekbe, melynek hatására a nyuca bőre világítani kezd. Súlyosabb fertőzöttség esetén sötétben az állat szinte teljes testfelülete zöldesfehér fényt bocsát ki, ami jószérivel lehetetlenné teszi számára a rejtőzködést. Az amúgy is magányos életmódot folytató nyuca ilyenkor a szokásosnál is jobban igyekszik elkerülni a más élőlényekkel való találkozást. Ezért olvashatunk sok régi feljegyzést úgynevezett *ledércnyulak*, *tüzesmackányok* felbukkanásáról ember nem járta sziklás vagy mocsaras vidékeken, elhagyott temetőkből, üresen álló épületek környékén.

A fénybagócslárva-infekció gyakran végzetes a fertőzött egyedre nézvést, mivel a saját fényétől aludni képtelen, folyamatos bujkálásra kényszerülő állat szervezete egy idő után annyira legyengül, hogy könnyen válik egyéb betegség áldozatává, illetve lesz prédája valamely nagyobb testű éjszakai ragadozónak.

A nyucák itt felsorolt külső élőszködőinél valamivel ritkább, de szintén a fajra jellemző endoparazita az ördögférgességet okozó *diabolococcus granulosus*, mely leggyakrabban fekete tyúkokról terjed az állatra. E féreg petéiből a vékonybélben kelnek ki a lárvák, melyek a bélfalat átfúrva az agyba vándorolnak, ahol folyadékot tartalmazó, vastag falú tömlő (ciszta) képződik körülöttük. A tömlő növekedése nyomást gyakorol a hipotalamuszra. Az ördögféregtől fertőzött nyucák ennek következtében különös visel-

kedési tüneteket mutatnak. Így például magasan lévő helyekről (fákról, kerítések tetejéről) ugranak rá gyanútlan járókelőkre, akiket aztán heves kurrogás kíséretében próbálnak úti céljuktól eltéríteni. Más példányok „ördögi” megszállottság jeleit mutatják: epileptikusan vonaglanak templomok, imaházak kapujában, temetői vagy út menti keresztek tövében. Ismertek olyan esetek, amikor fertőzött nyucák körmükkel fatörzsekre, vakolt falakra és minden erre alkalmas felületre szabályosan ismétlődő ábrákat kapartak, amelyek, etnográfus szakértők szerint, a Belzebubot megidéző izlandi varázsrúnákkal mutattak meglepő hasonlóságot. Szintén az ördögférgesség tünete az úgynevezett *fúriaszindróma*, amikor is a baromfiudvarba beszökő nyuca a fekete tollú jószágok kivételével minden szárnyast apró darabokra tép, maradványait szabályos gúlába rendezi, majd egyfajta sajátos körtáncot lejt a hekatomba körül.

(Lőrincz Elemér: *A nyúlmacska parazitái*
– *Élet és Tudomány* 1978. október)

Nyucafogás kelepcével

Ahogy a nyuca sajátos helyet foglal el az állatok rendszertanában, úgy a vadászatánál alkalmazott eszközök is külön kategóriát képeznek az apróvadak elejtéséhez használt csapdák családján belül. Mint a tapasztalat mutatja, e ritka élőlény elfogásánál nem vezetnek eredményre a más, hasonló méretű állatoknál jól bevált alkalmazások, legyenek azok bár ölü- vagy élvefogó csapdák. Sok csalódott vagy értetlenkedő beszámolót olvashatunk olyan esetekről, amikor a vadász, általa jól ismert és számtalanszor kipróbált

eszközzel, például hurokkal, csapóvassal vagy épp ládacsapdával próbált kelepcét állítani a nyucának – eredménytelenül. Újra és újra bebizonyosodik, hogy a nyúlmacska csapdába ejtéséhez speciális ismeretekre és a vadászatban máshol nem alkalmazott módszerekre van szükség. És még ha adottak is e feltételek, akkor sem lehetünk biztosak a sikerben!

A nyucavadászat legalapvetőbb alapszabálya, hogy kizárólag sötétedés után érdemes próbálkozni vele. A nyuca nem kimondottan éjszakai állat, mint például a nyest vagy a pele, napszállta után mégis több esély adódik a vele való találkozásra. Ennek magyarázata, hogy az állatvilág e nagy „eltűnőművésze” napvilágnál sokkal elővigyázatosabb, így kivételes rejtőzködőképessége segítségével szinte láthatatlanná válik a külvilág számára. Éjszaka viszont kevésbé óvatos, bátrabban mozog területén, bár ilyenkor sem ragadhatja magát könnyelműsége! Ha valaki közönséges ládacsapda vagy nyesthurok segítségével akar elfogni egy éj sötétjében kóborló nyucát, nagy eséllyel csalódnai fog! Sokkal nagyobb sikerre számíthat az a vadász, aki az úgynevezett *árnykelepcével* próbálkozik. Szemben más, hagyományosan alkalmazott csapdákkal, az árnykelepce nem húsdarab vagy élő csali segítségével, hanem egy *másik nyúlmacska* hívogató árnyékának illuzórikus képével csábítja magához a prédának kiszemelt állatot. Eme optikai rendszerű csapda használata komoly körütekintés kíván, mert ha a nyuca a megjelenített árnyékot a sajátjának véli, azonnal pánikba esik, és elmenekül. A kelepce sikerének kulcsa a megfelelő elhelyezés. E szempontból nagyon fontos a nyuca által hátrahagyott jelek felismerése: csapák, kerítésre akadt szőrszálak, fényesre koptatott vakaróágak, ürülékhalmozatok. Utóbbiak különösen segítik a vadászt, hiszen a nyúlmacska jellegzetes halmozatokba gyűjtött színes, kocka alakú ürülete semmilyen más állat-

val nem téveszthető össze. A kelepcét olyan, lehetőleg szórt fénnel megvilágított helyekre (*kényszerváltókra*) érdemes rakni, amelyeket az állat nem tud vagy nem akar kikerülni, legfeljebb visszafordul. Például kerítés alatti kibúvó, beomlott sírhely, eladósorban lévő leányok ablakának közvetlen környéke stb. Ha nincs természetes kényszerváltó, akkor javasolt ún. *terelő* alkalmazása, amely a csapdához vezeti az állatot. Ilyenek lehetnek a nyucairhából készült, 2-3 méterenként kihelyezett *áltépetek*, a *hangterelő* (pl. az eltévedt gyermek sírását utánzó *árvasíp*), esetleg *szagösvény* alkalmazása (pl. vonszalékolással). Érdemes próbálkozni – különösen tiszta, holdfényes éjszakákon – *nyúlkánykövek*, vagyis csiszolt ónix- vagy fekete turmalinlapocskák kihelyezésével, amelyeknek éjfékete csillogása ellenállhatatlanul vonzza magához a cserkésző nyucát.

Ha az árnykelepce alkalmazására valamiért (pl. kedvezőtlen te-
repviszonyok miatt) nincsen mód, megkísérelhetjük a nyucafogást ún. *könnycsapdával* is. Mint közismert, a nyúlmacskák rendkívül érzékenyek az emberi könny – számunkra érzékelhetetlen – illatanyagára. Csakis bizonyos, erre alkalmas könnyfolyadékkal érhető el a megfelelő eredmény! A csalianyag kiválasztásánál mindenképp vegyük figyelembe, hogy az érzelmek kiváltotta könnyek lényegesen több fehérjét tartalmaznak az irritáció által előidézetteknél. Ráadásul az előbbieknél a hormonszintje is magasabb, e két tényező pedig alapvetően befolyásolja a csapda hatékonyságát! Tapasztalatok szerint ajánlatos a relatíve nagy sótartalmú bánatkönnyek használata. Jó eredményt érhetünk el például a halottnak hitt szüleit sirató, erdőben eltévedt, esetleg büntetésből sötét szobába zárt gyermek könnyfolyadékával. De bátran használhatjuk első szerelmétől elhagyott vagy pusztán rosszindulatból mások előtt nevetésgessé tett leány könnyeit is. Bárhogy döntünk, a kelepcén semmi-

képp se hagyjunk saját szagnyomot, helyét pedig úgy válasszuk ki, hogy megfelelő takarásban, ám a levegőmozgásnak mégis szabadon kitett legyen. A csapdát megközelítő nyuca kifinomult szaglószerve csak így tudja észlelni majd a kelepce ún. *könnytálcájába* helyezett csalianyagot. Ha ez megtörténik, az állat idegrendszere a kémiai összetevők alapján visszakövetkeztet a könny kiváltó okára. A könnyfolyadék illatában detektált bánat megfelelő mértéke és intenzitása pedig egy pillanat alatt blokkolja az állat veszélyérzetét!

Bármelyik módszert válasszuk is, ügyelni kell rá, hogy a csapdába csalt nyuca csak késve fogjon gyanút, amikor a kelepce elülő billentyűjére lépve a csapdavas szélei már a lábára vagy a gerincére csapódnak. Hagyományos megoldás esetén a kör alakú vas belső élei fogazottak, és becsukódáskor megölik vagy súlyosan megsebesítik az árnyékszalitól vagy könnyfolyadéktól lenyűgözött állatot.

Mindenképp fontos tudni, hogy az ilyen típusú ölcspadák használata egész Európában és Észak-Amerikában tilos! Épp ezért javaslok e csapdák ún. tompított változatát. Ilyen esetben a vas éleit puhafával vagy vastag filccel fedjük, és rugózatát úgy állítjuk be, hogy a két fél ne tudjon teljesen összezárni. Ezzel a megoldással a csapda áldozatát csak megfogja, de nem öli meg, nem okoz sérülést.

A nyuca élve történő elfogásánál különös figyelmet kell fordítanunk a MAX2000-es, speciálisan kiképzett vadászati fültok viselésére. Az elfogott nyuca hangja ugyanis komoly veszélyt jelent a vadászra. A csapdába esett nyúlmacska jellegzetes *sírása* olyan, az emberi fül számára csak részben érzékelhető, impulzív hanghatással jár, mely a részleges hallásvesztésen túl akár maradandó idegrendszeri károsodást is okozhat. Rendkívül fontos hát a megfelelő védőeszköz használata!

Mindent egybevéve a nyuca befogása egészen speciális, nagy körütekintést kívánó területe a vadászatnak. Csakis kellőképpen felkészült és a kis testű ragadozófajok csapdázása területén komoly tapasztalattal bíró vadászok próbálkozhatnak vele a siker reményében. Nekik viszont csak ajánlani tudom ezt a ritka trófeával kecsegtető időtöltést!

*(Dr. Csobán Lajos: Nyucafogás kelepccével
– Nimród Vadászújság 1987. április)*

A nyucagenetika úttörője

Sarah Hartwell kisasszony essexi házát évtizedekig megszámlálhatatlan macskával osztotta meg, de az aktuális két (puffadra került) man-szigeti kandúr kivételével egyiknek sem adott nevet. A katasztrofális közegészségügyi helyzetre panaszkodó szomszédok feljelentése nyomán kikerkező Népegészségügyi Hatóság emberei mégis megkísérelték megszámolni a macskákat. A *National Geographic Channel* segítségül hívott vadbefogója, Johnny Lazlo szerint összesen háromszáznegyvenöt élő macskát, vagy (ahogy Lazlo fogalmazott) macskalényt, illetve ezernél is több mumifikálódott tetemet vettek lajstromba. A lista korántsem teljes, az akció ugyanis már a harmadik órában csúfos kudarcba fulladt, amikor is az ismert vadbefogó kirohant azt alagsorból, szó nélkül elhagyta Hartwell birtokát, és még aznap szerződést bontott a munkáját dokumentáló televíziós csatornával. A Hatóság emberei pánikszerűen követték a példáját.

Nem állunk távol az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy Hartwell kisasszony háromszáznegyvenöténnél is több macskával vagy

macskalénnyel osztotta meg életét, de akkor sem tévedünk nagyot, ha úgy véljük, közutálatnak örvendett Great Sampford városkájában. Ez utóbbi öt természetesen cseppet sem zavarta. Jól tudta, az embereknek mítoszokra van szükségük, de az is lehet, hogy aszexuális emberként képtelen volt értelmezni a róla szóló pletykákat.

Nekünk, tanítványainak gyakran elmesélte, hogy küldetésével főiskolás korában szembesült, amikor számlálóbiztosi feladatot vállalt a Nagy Népszámláláson, hogy szerény ösztöndíját kiegészítse. Egy colchesteri *detached house* unalmas téglafala mögött várt rá a csoda két herélt man-szigeti macska képében. Először észre sem vette a „dögöket” (ahogy aktuális man-szigeti kedvenceit becézni szokta), csak darálta a szokásos kérdéseket a szoba félhomályában. A néni ráncos ajka eltűnt a teáscsésze mögött. Hosszan, hihetetlen hosszán kortyolt a teából, mintha sosem akarná abbahagyni, mintha ebből a csészéből szívna az idők végezetéig az életerőt. És akkor a teáscsésze aljának feliratáról a csipkével borított fotelre siklott Sarah tekintete. A fotelre, melyben megnyugtató lomhasággal hullámzott, szuszogott egy hatalmas, szőrös test. Majd a másik fotelre, amelyben úgyszintén. Két herélt man-szigeti macska, melyek a herélés, a kényeztetés és a szobafogság következtében szőrös dunyhává duzzadtak. A sötétítőfüggöny hasítékán beszívargó fényben egy pillanatra látni lehetett, ahogy az egyik macska szembogarán megvillan a teáscsésze eozinzöldje. Sarah Hartwell akkor és ott, a csipketerítővel borított bútorok félhomályában, az eozinszirkák tüneményében ismerte fel különleges hivatását.

A felismerést azonban sajnálatosan hosszú felkészülés követte. A népszámlálás után két évtizeden át laboránsként dolgozott kórházakban, ezzel párhuzamosan a túlzottan rugalmas és megengedő brit oktatási rendszernek köszönhetően genetikai stúdiókat vég-

zett. Herélt man-szigeti macskákat tartott kedvtelésből, írt néhány népszerű kézikönyvet a macskatartásról, melyben a szőrmeápolástól a kaparófaig számos témában megnyilatkozott. A macska parazitáiról szóló könyve ma is alapműnek számít a házi kedvencek fanatikusai körében. Közben több milliós látogatottságú honlapján rajongótáborának nagy-nagy örömeire összegyűjtött mindent, amit csak a macskákról tudni érdemes, sőt azt is, amit nem: verseket, zenéket, cikkeket, illusztrációkat. Az áttörés azonban akkor következett be, amikor a laboránsi munkával felhagyva végre genetikusnak nyilvánította magát, és a kutatásnak szentelte az életét.

Ez idő tájt fordult figyelme az elvadult ausztrál macska felé, mivel már torkig volt a „mitől lesz opálos az abesszin szőre?”, a „miért blaszfémia pettyes masnit kötni az ocicat nyakába?” és „miért nem lehet szál iránt kefélni a peterbald szőrét?” típusú olvasói kérdésekkel. Valami igazira, valami tököse, valami eozinfényre vágyott! Ez volt a tökéletes gyilkológép, a *feral cat*, az ausztrál puszták csúcsragadozója, melynek milliós populációja nagyobb pusztítást végez évente a kontinensnyi ország bioszférájában, mint az évszázad összes bozóttüze. A Youtube-on bukkant rá a meglehetősen vontatott *Shooting Cats: Australia's War on Feral Cats* című dokumentumfilmre. Igen, amikor az öreg macskaszörsapkás macskavadász lebbentette a zsákvásznat a ketreccsapdáról, és a kamerába villant az a vad macskaszempár, Sarah-t eleddig ismeretlen, zsigeri vágy ejtette rabul. Addig nem is nyugodott, míg a hamuval borított Ausztrál síkságról haza nem hozott egy hasonló példányt.

Mint utólag kiderült, aktuális herélt man-szigeti macskáinak egyike nem is volt annyira herélt – és itt kezdődik tulajdonképpen Sarah Hartwell genetikus valódi története.

A cicarajongók elmaradtak ugyan, ám *a Legyél te is genetikus!*, a *Kézműves genetika* és a *Játékos genetika otthon, egyszerűen* című könyvek szerzőjeként immár jóval eltökéltebb rajongótáborra számíthatott. Tanítványai lettek! Sarah eozinmázás csészéből kínált minket, miközben beszámolt legújabb eredményeiről. Szívós munkával a világ összes törzskönyvezett macskafajtájából, elvadult válfajából, rokon és kevésbé rokon fajtájából, egyéb ausztrál invazív fajtából is beszerzett néhány példányt, és keresztezni kezdte őket félig herélt man-szigeti kandúrokkal, melyeket irreálisan rövid mellső és valószínűtlenül hosszú hátsó lábuk, valamint rövid farkuk miatt a népnyelv *cabbitnek*, vagyis nyúlmacskának nevez.

Honlapján egy idő után megszorodtak a hibrid és mutáns állatokra vonatkozó bejegyzések: liger, tigon, leopon, lipard, tigrard, dogla, pumapard. Nemcsak genetikai valószínűségüket vagy valószínűtlenségüket vezette le tudományos alapossággal, de feldolgozta a hozzájuk kapcsolódó szakirodalmat, mérlegre tette a dokumentált észleléseket, sőt élvezetesnek nehezen mondható stílusban bemutatta a hozzájuk kapcsolódó legendákat, mítoszokat, irodalmi alkotásokat is.

Látszólag ment minden simán, mint *aussie* vadásznak a macskanyúzás. A bejegyzések szaporodtak, mi, tanítványok pedig, akik tréfásan *nyucazarándoknak* neveztük magunkat, vígan kortyoltuk a teát a porcelánból. Sarah Hartwell kisasszony viszont napról napra fogyatkozott. Hullott a szőre, tekintetének eozinmáza megpattogzott. Sejtettük, hogy egy súlyos felfedezés titka nyomja a lelkét, melyet felelős genetikai guruként még velünk sem oszthatott meg. De még mielőtt rusnya, csupasz doni szfinx macskává emésztette volna magát, Johnny Lazlo vadbefogó, a *National Geographic Channel* sztárja egyszer csak behatolt házának alagsorába.

Sarah Hartwell kézműves genetikus ezen a napon örökre bezárkózott állatai közé csinos viktoriánus házába. Nem írt több cikket, nem fogadta aggódó tanítványait, nem válaszolt a zaklatott rajongók leveleire.

A nyucamítosz megtestesülésének rövid története című dolgozat volt az utolsó életjel, amit magáról adott. Az írást azután élesítette honlapján, hogy Lazlo elhagyta „macskalényektől” hemzseggő birtokát. Néhány ezer karakter csupán. Nyilvános cikkekből, könyvekből, magazinokból összeollózott kronológia: *a nyuca történetének kivonata*. Csupa olyan információ, melyet bárki összegebrelyézhet az internetről vagy a levéltárakból.

Mégis, mi, *nyucazarándok* tanítványok, hisszük, hogy ez maga az üzenet! Hogy ez Sarah Hartwell (egy korát megelőző talentum) tudományos testamentuma.

(*J. N. K. monogramú szerző írása a Cabbitology Review egyetlen megjelent számából*)

////

Az űnyuca

Nem új keletű a feltételezés, miszerint a nyucát tévesen tartják a nyúl és a macska párosodásából született hibridnek, hiszen ezt a fajt valójában egy másik naprendszerből érkezett idegen kultúra honosította meg a Földön. A teória hívei a nyuca különös képességeivel kapcsolatos népi hiedelmeket is az állat földönkívüli eredetével magyarázzák. A nyucával mint idegen bolygóról származó lényről először Alfred Mankowicz foglalkozott *The Cabbit – Mes-*

senger From Outer Space című könyvében. A szerző azt állítja, hogy a nyucák földönkívüli eredete még a XVI. században is közismert tény volt. Bizonyoságul többek között az I. Erzsébet által alapított Heavenly Cabbit Ordert (Égi Nyuca Rendet) említi, melynek feladata a Brit-szigetek nyucáinak védelme, a származásukkal kapcsolatos tudás ápolása, illetve egy esetleges Égi Eljövételre (Celestial Coming) való felkészülés volt. Ez utóbbi valójában a földönkívüliek – a Rend szóhasználatában Nyuca Ősatyák (Cabbit Patriarchs) – évszázadok óta remélt látogatását jelentette. Bár az Égi Nyuca Rend lovagjai utóbb titkos irataikkal együtt nyomtalanul eltűntek a történelmi emlékezetből, a nyúlmacskák földönkívüli származása mégsem felejtődött el egészen. Az ötvenes évek ufóparanoiája ismét az űrbéli nyucákra irányította a figyelmet. Jó példa erre az 1952. szeptemberi ufóészlelés, az úgynevezett „flatwoodi szörny” felbukkanását követő nyucahisteria Nyugat-Virginiában, melynek során a helyi rendőrörsre heteken át érkeztek világító szemű nyucákról, illetve a környezetükben tapasztalható elektromos anomáliákról és paranormális jelenségekről szóló lakossági bejelentések. Bár az űrből jött nyuca utóbb inkább vált C kategóriás filmek (elég, ha csak a leghírhedtebbet, Carl Beaumont *Attack Of The Killer Spacecats* című, az inváziós pornóhorror ősének tartott filmjét említjük), mint tudományos kutatások alanyává, azért bizonyos mértékig ezután is a kutatók figyelmének fókuszában maradt. A Pentagon Advanced Aerospace Threat Identification elnevezésű, 2012-ben megszüntetett ufókutató programjának egykori munkatársa, Andrew M. Newly saját elmondása szerint a 90-es évek közepén a szervezet archívumában több olyan aktát is áttanulmányozott, amely a nyucák földönkívüli mivoltával kapcsolatos bizonyítékokat tartalmazott. Azt állította, saját szemével látta a

Mojave-sivatagban 1962-ben végrehajtott titkos nyucakísérletekről készült fotókat. Ezek során Új-Mexikóban befogott *gatehók*, azaz sivatagi nyúlmacskák segítségével próbálták felvenni a kapcsolatot földönkívüli kultúrákkal. Bár a kísérlet eredményéről nincsenek birtokunkban közelebbi információk, Newly legutóbbi, a *Scientific American* számára adott interjújában további dokumentumok nyilvánosságra hozatalát ígerte. Addig is, amíg ez megtörténik, és (talán) végre bizonyítékot kapunk a nyucák csillagközi eredetére vonatkozólag, idézzük emlékezetünkbe a XIX. századi nagy német csillagász, Friedrich Wilhelm Argelander szavait: „*Ha felnézek az égre, sosem tudhatom, az éjszaka bársonyán pislákoló fények közül vajon nem tekint-e rám valahonnan egy nyuca mindentudó tekintete.*”

(P. A., *Astronomy magazine*, 2015. március)

NYUCA A TÖRTÉNELEMBEN

A nyuca szerepe az emberré válás folyamatában

Az ősnycának félelmetes szemfogai voltak, de középtűt, a metszőfogak helyén, így áldozatát nem tépte, sokkal inkább csíkokra hasogatta. A vegyes étrend lett a veszte. Az egyre fokozódó vulkáni aktivitás következtében a légkörben koncentrálnódó szén-dioxid hatására a növények gyökere, szára és torzsája egyre sűrűbb lett, ezért fogaik beljüket szorultak. Mélyen ironikus, hogy a populáció nagy része őskaralábéval a szájában pusztult éhen. A középkorban ezeket a módosult szemfogakat sárkánycsontnak hitték, a katedrálisok bejárata fölé függesztették, a XX. századi archeológusok pedig mamutagyarnak mondták. A londoni Natural History Museumtól a gyöngyösi Mátra Múzeumig a világ számos kiállítóhelyén tévesen mamutcsontváznak állítják be a földtörténeti korok iszapja alól előkerült ősnycacseleket. Számos régészeti feltárás tanúsítja, hogy a Homo sapiens rendszeresen vadászott ősnycára, ezért is ajánlják a paleodiéták az egészséges nyucahús fogyasztását. Az ausztráliai Ayers Rock, az indiai Bhimbetka vagy a spanyolországi Altamira sziklarajzai kivétel nélkül ősnycavadászatot ábrázolnak. (A művészettörténészek leírásai mégis gyapjas mamutról, kardfogú tigrisről, gyapjas orrszarvúról vagy barlangi medvétől szólnak.) A Neander-völgyi ember totemállatként tisztelte, nem ette, nem vadászta, kis is pusztította őt a Homo sapiens.

(*GEO Magazin*, 2007. október)

Megfejtették Nagy Sándor halálának titkát

Egy új-zélandi tudós megfejtette Nagy Sándor halálának több mint 2300 éves rejtélyét. Adelaide Wilborn, a Dunedini Orvostudományi Egyetem professzora úgy véli, az ókori uralkodó nem malária, alkoholizmus vagy gyilkosság áldozata lett, ahogy más elméletek állítják. Szerinte Alekszandrosz halálát az úgynevezett nyucaszindróma okozta – írja a *British Medical Bulletin* című szaklap. A hadvezér i. e. 323-ban bekövetkezett haláláról szóló elméletek nem magyarázták meg kielégítően az eseményt, különösen nem azt a tényt, hogy Nagy Sándor teste hat nappal a halál után sem mutatta az oszlás jeleit. A 32 éves uralkodó halála előtt lázas volt, fájt a gyomra, kétoldali, az alsó végtagokban kezdődő, felszálló jellegű, szimmetrikus paralizise volt, amely súlyosbodott, ám elméje haláláig tiszta maradt. Wilborn diagnózisa a nyucaszindróma, amit a *campylobacter lepucattus* baktérium fertőzése okozhat. Mai tudásunk szerint e fertőzés viszonylag gyakorinak számíthatott az ókori arisztokrácia köreiből, ahol a nyúlmacska tartása igen népszerű volt, mivel a nehezen befogható és szelídíthető állatot az *uralkodók háziállatának* tartották. A makedón hadvezérről is feljegyezték, hogy palotájában több tucat nyúlmacskával vette körül magát, sőt mindenkori kedvencét aranypórázon vezetve mindenható magával vitte. A Nagy Sándor haláláról szóló elméletek legfőbbje a lázra és a hasi fájdalomra összpontosít. A nyucaszindróma okozta bénulás és az alacsony oxigénfelvétel csökkentette a lélegzet láthatóságát. Lehetséges, hogy teste hőszabályozása összeomlott, pupillái kitértek, pillantása megmerevedett. Mindezek arra utalnak, hogy nem csoda folytán maradt ép a teste sokáig, hanem azért, mert még élt. „Azt állítom, hogy Nagy Sándor halála az ed-

dig véltél hat nappal később történt, és ezzel új vitát szeretnék indítani. Lehet, hogy a makedón uralkodó esete a valaha feljegyzett leghíresebb téves halálmegállapítás” – mondta Wilborn.

(*mindenkitortenelme.hu*)

Insula Lepocattorum

A budapesti Margit-sziget számos régi elnevezése közül (Szent András szigete, Boldogasszony szigete, Mária-sziget, Lánysziget, Budai sziget, Palatinus-sziget) a legismertebb a *Nyulak szigete*. A közvélekedés szerint e név magyarázata az, hogy a szigetet hajdanán nagy számban népesítették be vadnyulak. Noha valóban nem kizárható, hogy egykoron valóban sok nyúl ugrándozott ezen az eredetileg több kisebb szigetből és homokzátonyból álló területen, a név eredetét mégsem itt kell keresni.

Régi írásos emlékek között kutatva több helyen is felbukkan az *Insula Lepocattorum* név, melynek magyar fordítása: Nyúlmacskák szigete. Első hallásra ez az elnevezés különösnek hangzik ugyan, magyarázata ott rejtőzik a sziget középkori történetében. Mint ismeretes, a XIII. században a terület déli részén egy johannita vár állt, mely – egyes feltételezések szerint – egy hajdani, kéttornyú római erőd romjain épült, valamikor az 1200-as évek utolsó harmadában. Megépítése a tatárjárás után a sziget védelmi szerepével függött össze. A johanniták laikus szerzetesrendje a kereszténység katonai védelmét tartotta egyik legfontosabb feladatának. Nem volt ez másként a Duna szigetére épült erődítés esetében sem. Korabeli feljegyzések megemlékeznek róla, hogy a Pordedonei Arnold vezetésével idetelepülő johannita lovagok idomított nyúlmacskákat hoztak magukkal a szigetre. Ezt a jól tanítható, ám agresz-

szív természetű hibridet még az első keresztes hadjárat idején, a Szentföldön nemesítette a rend, szakértők feltételezése szerint a Júdeai-hegységben honos *karmosnyúl* és a Negev-sivatag területén élő (a beduin törzsek által vadászatra is használt) *sziklai macska* keresztezésével. Hozzávetőleges becslések szerint körülbelül 100-150 kiképzett nyúlmacska biztosíthatta az erődítmény környékének védelmét. Nem lehetetlen, hogy egy idő után a johanniták különös „házőrzőit” az akkoriban a sziget északi részén álló érseki vár védelmére is használni kezdték. Erre utal egy 1285-ben kelt oklevél, mely szerint az épületet bérlő Tamás váci püspök megelégedéssel nyugtázta a vár „*vér-nyúlkanányok általi strázsálását.*”

A XIV. századtól nem esik több említés a nyúlmacskákról a korabeli dokumentumokban. Valószínű, hogy a johanniták távozása után a szigeten maradt (és más hibridekhez hasonlóan szaporodásra képtelen) populáció idővel lassan kipusztult, hacsak – dicstelen módon – nem egy macskapestisjárvány bírt el a négy lábú várvedőkkel. Akárhogy is történt, annyi bizonyos, hogy néhány emberöltő múlva már senki sem emlékezett a dunai sziget e különös lakóira. A sziget latin neve pedig (tanúskodva a feledékeny utókor hálátlanságáról) idővel „*Insula Leporum*”-ra torzult.

(*Kiss Lajos: A középkori Magyarország története képekkel, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.*)

Egy Tatra a világ körül – 4. rész

Jiří Hanzelka és Miroslav Zikmund csehszlovák újságírók az amazóniai esőerdők mélyén élő suara fejdánszoktól egy katonai elemlámpáért cserébe kapták azt a nyúlmacskakölyköt, aminek

beszerzésére a prágai állatkert kérte fel őket még 1947 tavaszán, közvetlenül az előtt, hogy elindultak volna négy kontinenst érintő világkörüli útjukra. Mivel a dzsungel még az ő, minden akadályt legyűrő Tatra 87-esük számára is járhatatlan volt, kénytelenek voltak gyalog megtenni az indiánok lakhelyéig vezető embert próbáló utat. Szerencsére a növendék állat, amely a bennszülöttek állítása szerint egy amazóniai kúszonyúl és egy *oncilla*, vagyis déli tigrismacska kölyke volt, jól bírta az utazást. A nap nagy részét végigaludta bambuszlécekből összerótt szállítódobozában, és csak alkonyattájban lett éber, amikor is sajátos reszelős kurrogással adta jelét annak, hogy megéhezett. Az őserdőből Guayaquilba visszatérve az utazók első dolga volt, hogy új szerzeményük számára vásároljanak egy professzionális állatszállító ketrecet, amelyet pokrócokkal béleltek ki, nehogy a nyuca megsérüljön a rossz utakon vadul dobálózó gépkocsiban. Ezen kívül beszereztek nagyobb mennyiségű szárított amazóniai törpeegeret is, hogy az értékes állatnak útközbe se kelljen nélkülöznie a „hazai ízeket”. Minden adott volt hát, hogy az utazók sikerrel hazajuttassák az európai állatkertekben eddig soha nem látott kisállatot.

Nem is volt probléma, egészen a panamai határig. Itt Hanzelkát és Zikmundot, mint politikai szempontból nemkívánatos személyeket, feltartóztatták a hatóságok. Őket ez a fordulat cseppet sem érte váratlanul. A csatornaövezetben, de a környező országokban is tapasztalták már, hogy titokzatos erők minden lehetséges módon akadályozzák az utazásukat. A panamai rendőrök kipakoltatták a Tátrából a csomagjaikat, majd ezek átvizsgálásának idejére indok nélkül őrizetbe vették a két utazót. Miután másfél nap eltelével szabadon engedték őket, felszereléseiket hiánytalanul visszakapták, kivéve a ketrecet, ami a nyúlmacskával együtt nyomtalanul

eltűnt. Hiába tettek panaszt a határőrség vezetőjénél, azt a választ kapták, hogy a vizsgálat során sem ketrec, sem egy abban szállított kisállat nem került leltárba vételre. Hanzelka és Zikmund ezután diplomáciai segítséggel próbálták visszaszerezni az állatot, de figyelmeztették őket, hogy az Arnulfo Arias elnök által nem sokkal korábban létrehozott titkosrendőrség lehet az ügy hátterében. Az újságírók jobban teszik, ha nem kísérleteznek tovább a nyúlmacska visszaszerzésével, inkább minél gyorsabban elhagyják az országot. Az titokzatos ügy magyarázata az lehetett, hogy az idő tájt az Arias-ellenes gerillák idomított nyucák segítségével hajtottak végre támadásokat kormánytisztviselők és rendőri egységek ellen, ezért a hatóságok valóságos hajtóvadászatot indítottak a panamai nyúlmacska-populáció ellen.

A két utazó folytatta hát az útját, hogy végül, három és fél évig tartó kalandozásuk végeztével, 1950 novemberében legendás Tátra 87-esük társaságában szerencsésen visszatérjenek a csehszlovák fővárosba – igaz, nyuca nélkül. Amely állatfajtából egyébként azóta sem került egyetlen példány sem a prágai állatkertbe.

(<https://vilagcsodai.blog.hu>)

A nagy nyucaháború

1970 márciusában a Magyar Népköztársaság területén kegyetlen háború tört ki a déli és az északi nyúlmacskák között. A konfliktus nem volt előzményektől mentes, hiszen az északon a Kárpátok, délen az erdélyi havasok és a Dinári-hegység által övezett területen osztozó két nyucafaj között ekkorra mindennaposá váltak az összetűzések. A némileg testesebb, hirtelen természetű déli nyucák és

fürge, de óvatos északi rokonaik területszerző portyái voltaképpen már a háború előtt is örökös hadszínterré tették a Zalai-dombságtól az Alföld keleti széléig nyúló területeket. Hol itt, hol ott szagatta fel az éj csendjét az északi nyucák ágrecsegésre emlékeztető kurrogása vagy a déli nyucák éles hangjának fenyegető morzaja. Reggel aztán szétdúlt ágyások, törött kerítéslécek, vérmaszatos házfalak tanúskodtak a viadalokról. Bár a kártevést többnyire a kertekbe bemerészkedő vadak számlájára írták, az állatok éjszakai életét jobban ismerő mezőőrök, erdőkerülők és temetőőrök tudták, hogy a tettesek csakis nyucák lehettek. Faluról falura terjedt a szaporodó esetek híre, nem egyszer túlzó vagy épp valótlan részletekkel gazdagodva. Hol egy nyírségi tanyavilágban lezajlott csetepatéről suttogtak a jólétesültek, hol Kisújszállás határában fekvő kertek feldúlásáról járt a szóbeszéd; egyszer Csongrád közeléből, máskor meg a fertői nádasok mellől jött híre nyúlmacskák éjszakai randalírozásának. A kétkedők inkább járványosan terjedő veszetzéget emlegettek, ám a tények nem igazolták ezt a feltételezést. Sem nagy számú elhullott vadról, sem veszett állatok által megtámadott áldozatokról nem érkeztek hírek. Nem csoda, hogy voltak, akik vaklármának tartották az egészet. Egy ideig a megyei napilapok is csak az utolsó oldalakon, néhány sorban adtak hírt a rejtélyes éjszakai rendzavarásokról, gondosan kerülve a *nyuca* név említését.

Érthető, hogy hivatalos szinten eleinte csak óvatos tájékoztató indult el az ügyben. Hiszen bajos lett volna pontosan meghatározni, *miféle* problémának is kéne az elejét venni az esetleges intézkedésekkel. A szocialista ideológiával nem volt összeegyeztethető a nyucahoz hasonló, a természettudomány törvényeinek ellentmondó fajok létezése, hacsak nem szimbolikus formában.* A falusi

származású káderek persze gyerekkoruk óta ismerték a nyucához kötődő régi hiedelmeket, de mindannyian jobbnak látták, ha erről inkább hallgatnak. Abban bíztak, hogy ha türelmesen várnak, az egész ügy magától elül, és gyorsan nyoma vész a megyei operatív központok átláthatatlan útvesztőiben. Talán igazuk is lehetett volna, ha április 2-a éjszakáján az újszászi, tüdőszanatóriumként működő egykori Orczy-kastély parkja nem válik egy különösen heves nyucaösszezapás színhelyévé. Nemcsak a régi szépségét romjaiban még őrző kastélykertet dúlták fel az elvadult nyúlmacskafalkák, de betörték az épületbe is, komoly anyagi károkat okozva a röntgenlaborban, és halálra rémítve a békés álmukból felriadó ápoltakat. Az utóbbiak között volt özvegy Csihai Istvánné, Dr. Csihai Gyulának, a Szolnok Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökhelyettesének édesanyja is. Mondani sem kell, ez az eset rögtön új megvilágításba helyezte az eddig komolytalannak vélt eseményeket.

Ez idő tájt a nyucaháború frontja – ahogy a szórványosan érkező hírekből feltételezni lehetett – a Keszthely–Dunaföldvár–Kiskunfélegyháza–Szentés–Békéscsaba vonalon húzódott. Érthető hát, hogy Csihai elvtárs elsőként a Zala, Tolna, Bács-Kiskun, Csongrád és Békés megyei pártszervezeteknél tájékozódott a helyzetről. Miután világossá vált, hogy mind gyakrabban érkeznek bejelentések nyugalmat megzavaró éjszakai eseményekről, ráadásul ezekkel kapcsolatban már az üzemi és téesz-dolgozók körében is fokozódó aggodalom tapasztalható, az érintett megyék pártvezetői válságértekezletet hívtak össze április 9-ére az MSZMP Szolnok megyei központjába, az úgynevezett Fehérházba.

Ekkor, április második hetében épp az északi nyucáknak sikerült komoly harcok árán valamiképp délebbre tolni állásaikat. Simontornya mellett elfoglalták a déliek Derék-hegyen lévő állása-

it, előzönlötték az izsáki Kolon-tó környékét, a Tisza mentén pedig Mindszentig nyomultak dél felé.

A szolnoki találkozó hangulatát általános tanácstalanság jellemezte. Minden résztvevő gondosan kerülte, hogy néven nevezze a problémát, mintha a *nyuca* szó említése a szocialista valóság részévé tenne valamit, aminek ott se helye, se érvényessége nem lehet. Az ügy kezelését tekintve egyértelmű volt, hogy annak nem szabad további felesleges zavart keltenie a lakosság körében, akadályozva az építőmunka sikeres folytatását és tápot adva mindenféle kispolgári vagy épp klerikális nézetek szükségtelen terjedésének. Ugyanakkor abban is egyetértettek, hogy a végső döntést, beleértve az operatív intézkedések módját és irányát, az országos pártvezetésnek kell meghoznia. Megállapodtak, hogy e kérdésben késlekedés nélkül felveszik a kapcsolatot a Központi Bizottság illetékes vezetőivel.

Április közepén az északi és déli nyucák határkonfliktusa látszólagos nyugvópontra jutott, ritkultak az éjszakai összetűzések, és néhány napig sem magán-, sem termelőszövetkezeti tulajdonban esett kárról nem érkeztek hírek. Egyedül Árpádhalom határában, a Magócs-ér partján találtak egy összemart nyucatemetet, melyet a hatóságok – elébe menve a szükségtelen mendemondáknak – haladéktalanul elszállítottak a helyszínről. Ám a látszólagos nyugalom nem tartott sokáig. Április 17-én a soltvadkerti óvoda frissen felújított játszóterét élet-halál harcot vívó nyucák dúlták fel, felborogatva a virágokkal beültetett, frissen festett ládákat, véres nyomokat hagyva a feldúlt homokozóban és a helyi Faipari Ktsz. által készített kültéri játékokon.

Ezzel nagyjából egy időben a megyei vezetők jelentése Kovácsik Mihály, a KB egyik befolyásos káderéhez került, aki azonnal

magához rendelte a Közigazgatási és Adminisztratív, valamint az Agitációs és Propaganda Osztály illetékeseit. Felmérve a helyzet komolyságát, egyikük előtt sem volt kérdéses, hogy gyors döntést kell hozni, mielőtt a történések káros befolyással lennének a pártvezetés iránti – a lakosság körében szemlátomást erősödő – bizalomra. Vaszik Sándor, az Agitációs és Propaganda Osztály munkatársa felvetette, hogy kíséreljem meg *dél felé tolni* a problémát, és a nyilvánosság előtt a jugoszlávok zavarkeltő akciójaként kommunikálni a nyugtalanító eseteket. Erre az ötletre Kovácsik elvtárs megjegyezte, hogy a Rákosi-korszak (utóbb jogosan bírált) *történelmi* után nem volna szerencsés *újra előhúzni a jugó kártyalapot*. Rámutatott arra is, hogy pont a X. Kongresszus előkészítése idején, ráadásul súlyosbodó nemzetközi helyzetben, különben sem lenne időszerű külpolitikai feszültségekkel nehezíteni az apparátus munkáját. A Közigazgatási és Adminisztratív Osztály képviselőjében jelen lévő Dr. Ágoston Károly úgy vélekedett, hogy mivel a *kérdésemények* a vidéki lakosság előtt már bajosan titkolhatóak, nem kellene cáfolni a tényeket. Viszont, ha már így adódott, kézenfekvő volna felhasználni őket bizonyos *rendszeridegen* csoportok ellen. Vagyis: a rendbontásokkal kapcsolatos eljárások lehetnének bizonyos, ilyen célú operatív intézkedések fedőakciói. Itt konkrétan utalt néhány, a hatóságok látókörében lévő vallási és „művészeti” csoportosulásra, melyek a hivatalos intézményrendszer tudatos megkerülésével folytatják bomlasztó tevékenységüket a megyékben. Dr. Ágoston arra is ígéretet tett, hogy ez ügyben napokon belül konkrét akciótervet tesz le az asztalra.

Nem sokkal később, április 21. éjszakáján változni látszott a hadiszerencse, és a déli nyucák sikeres előrenyomulást hajtottak végre Magyartés alatt. A Kurca kanyarulatában lévő Bugyi-zugnál

élő délvidéki földikutyák járataiban kúsztak az ellenséges vonalak mögé. Bár a Szentés környéki tanyavilág e félreeső sarka nem bírt stratégiai fontossággal, az itt aratott győzelem mégis végleges fordulatot hozott e különös rokonháborúban. Ettől kezdve a déli nyucák bokorról bokorra, kertről kertre nyomultak észak felé, mintha ellenlábasaikból egyszerre csak kifogyott volna az erő, vagy elszántságuk hagyott volna alább az immár bő hónapja tartó küzdelemben.

Április 29-én, azon a napon, amikor a világ túlsó felén az amerikai és dél-vietnami csapatok átlépték a kambodzsai határt, a Petőfi Népében rövid cikk adta hírül, hogy másnap Bugac térségében a Bács-Kiskun megyei Ifjú Gárda tart terepgyakorlatot, mely a helyi zászlóaljoknak a május 31-én esedékes IV. Vas Megyei Ifjú Gárda Találkozóra történő felkészülését lesz hivatott segíteni. Az akció a honvédség stratégiai irányítása alatt, munkásör egységek bevonásával kerül lebonyolításra.

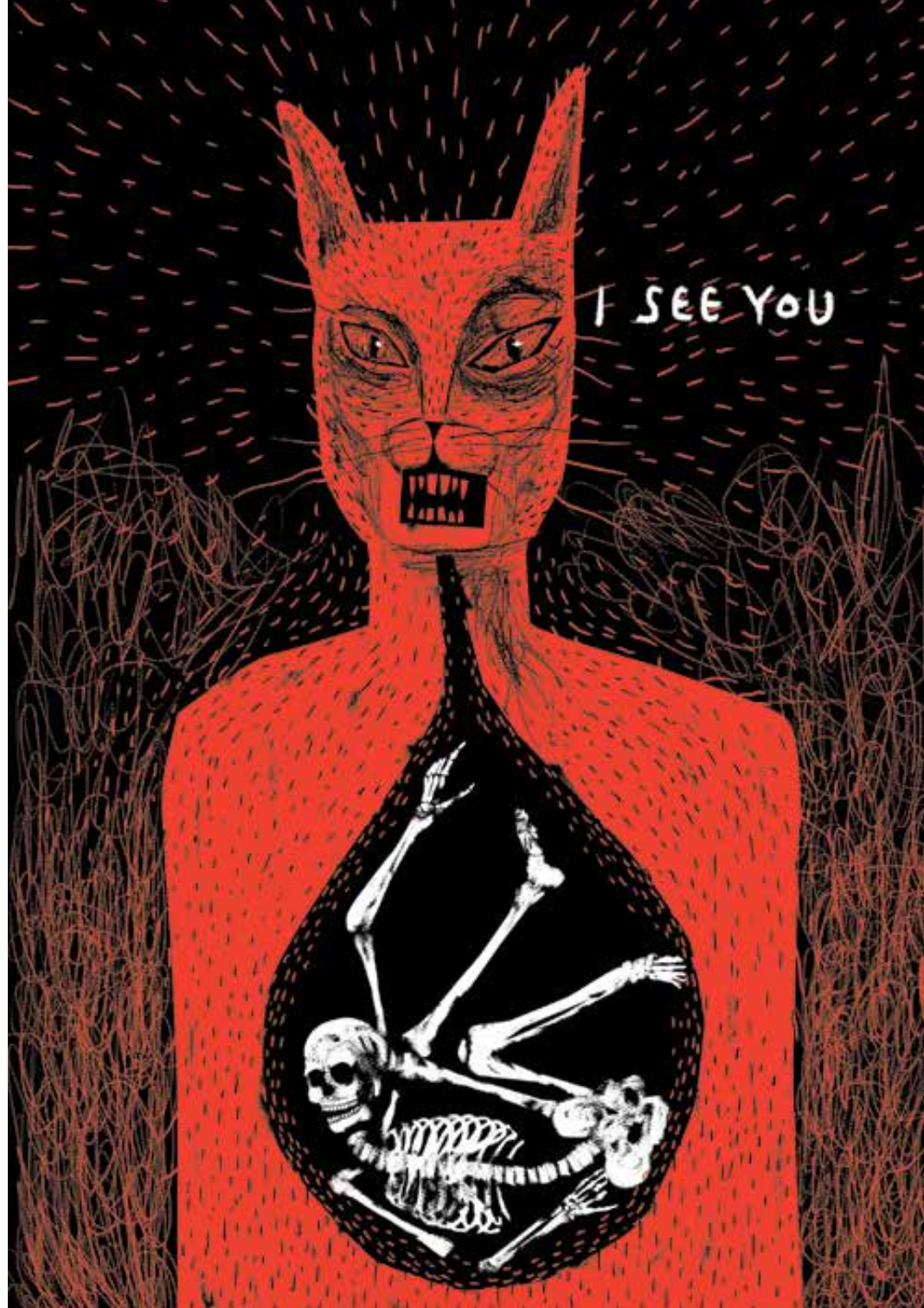
Ha valaki ezek után a gyakorlat sikeres lebonyolításáról szeretett volna hírt kapni a megyei vagy országos sajtóból, csalódnia kellett. És ez korántsem véletlen.

Amint egy, a Szolnok Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága számára készült, május 3-i keltezésű belső jelentésből kiderül, a terepgyakorlat a terveknek megfelelően, a kora hajnali órákban vette kezdetét. Az Ifjú Gárda fogóhálókkal és vadszállító ketrecekkel felszerelt egységei Bugacpusztaházától délnyugatra sorakoztak fel a Kelő-éri-csatorna vonalában. A helyszín kiválasztása nem volt véletlen. Bár ezt a vidéket is érintették a nyucák által elkövetett rendbontások, a valódi indok egy Móricgát közelében fekvő tanya volt, amelyet egy hatóságok által megfigyelt társaság bázisaként tartottak számon. A közösség a titkosszolgálati jelentések szerint

„az orosz avantgárd progresszív művészetéhez való visszatérés örve alatt különféle dekadens, a szocialista erkölccsel összeegyeztethetetlen ún. »tanyatárlatok« és nyugati mintákat majmoló »happeningeket« szervezett, melyekre olykor egyes, a belügyi szervek megfigyelése alatt álló fővárosi művészek is ellátogattak.”

A Szolnok Megyei VB számára készült, szigorúan bizalmas jelentés szerint az akció kezdetben a tervek szerint haladt. Az ifjúgárdisták fogóhálóval felszerelt egységei, fegyveres munkásőrök által biztosítva, még pirkadat előtt elindultak a bokrokkal sűrűn benőtt terepen. A lehető legnagyobb csendben haladtak előre, készen arra, hogy azonnal lecsapjanak minden menekülni próbáló nyúlmacskára. Talán a hajnali fényviszonyok, vagy a vidékre boruló baljós csend lehetett az oka annak a váratlan riadalomnak, melyet egy fájdalmas kiáltás keltett a szokatlan feladattól amúgy is feszült fiatalok körében. A kiáltás a 17 éves M. Istvántól származott, akit megtámadott egy bokor mögül leselkedő nyuca. A felbőszült állat hátulról, kieresztett karmokkal támadt a jászberényi szakmunkás-tanulóra, nyolc napon túl gyógyuló sebeket ejtve az arcán és bal fülén.

A váratlan helyzet szinte azonnal szétzilálta az ifjúgárdisták arcvonalát. Bár, tartva a megrovástól, menekülni kevesen mertek, az addig szabályosan haladó menet felbomlott. Talán ez bátorította fel a többi, eddig a közeli bokrokban némán lapuló nyúlmacskát, hogy búvóhelyüket elhagyva rávessék magukat a rémült fiatalokra. Ezt annál könnyebben megtehették, mivel a hepehupás terepen botladozó ifjúgárdisták némelyike belegabalyodott a fogóhálóba, amivel mintegy önmagát csapdába ejtve könnyű prédája lett a hajnali félhomályban is tökéletesen tájékozódó állatoknak.

Talán a helyzet váratlansága rá a magyarázat, de tény, hogy a jelenlévő munkásörök csak késve léptek akcióba. A VB számára készült jelentés írója sem tudta eldönteni, hogy ez volt-e a nagyobb hiba, vagy az, ami utána történt. A munkásörök némelyike ugyanis – bár nem hangzott el erre vonatkozó parancs – szolgálati lőfegyverével vaktában lövéseket adott le a támadó nyucákra. Szerencsére emberéletben nem esett kár, csupán két, véletlenül egymásra tüzelő munkásőr szenvedett könnyebb sérülést. Mire a gyakorlat biztosítását végző katonák a helyszínre értek, teljes volt a fejtelenség, a nyucáknak pedig, éppoly hirtelen, mint ahogy felbukkantak, nyomuk veszett. Ekkor a kiskunfélegyházi Bem József laktanyából kirendelt két honvédszakaszt irányító Rostás István őrmester elrendelte az akció lefűzését. Még így is órákba telt, mire a katonák megtaláltak három, menekülés közben a Kelő-éri-csatorna környékén, a szikes tavak között eltévedt fiatal.

Az eset roppant kínosan érintette a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály munkatársait. Ám mielőtt bármilyen felsőbb szintről megrovás érhetne volna őket, vagy egy új, kevesebb hibalehetőséget rejtő operatív terv született volna az illetékesek asztalán, az egész helyzet, minden érintett számára meglepő módon, egy csapásra megoldódott.

Május 6-án, az új szovjet–csehszlovák baráti és együttműködési szerződés aláírásának napján a Börzsöny nyugati lábánál meghúzódó Bernecebarátiban Jakus István nyugdíjas gépkezelő éjjel 11 óra körül a 42. számú italboltból hazafelé tartva egy alakra macskaszzerű, de nyúlként szökdecslő élőlényre lett figyelmes a Kemenec-patakon átvezető hídon. Az állat szemlátomást sebesült volt, és nehezen mozgott. Az erősen ittas férfi megpróbálta elfogni, ám az erősen vérző vadállatnak még idejében sikerült eltűnnie előle a patakpartot övező bokrok között.

Jakus István valószínűleg sosem tudta meg, hogy azon az éjszakan egy Ipolyvisk irányába, a szlovák határ felé menekülő északi nyucával találkozott, az utolsóval a háborút túlélte példányok közül. Másnap reggel, amikor feleségének beszámolt róla, hogy éjjel egy macskalidércet látott hazafelé menet, az asszony csak legyintett, magában nyugtázva, hogy az ital most már tényleg végképp elvette a férje esztét.

Ettől a naptól kezdve az ország területéről sehonnan nem érkeztek újabb hírek nyucák okozta kártevésekről. A hatóságok egy darabig még fenntartották a különleges készültséget, ám miután több, mint egy hónapon keresztül semmi jel sem utalt a *zavaró események* újraindulására, a kérdést végleg levették a napirendről.

Októberre, mire a magyar országgyűlés ellenszavazat nélkül elfogadta a IV. ötéves tervet, a nyucaháború végleg feledésbe merült. Emlékét csak néhány porosodó akta és sárguló újságcikk őrizte meg az utókor számára.

*(Porubay István: Az elfeledett nyucaháború
– Múlt-kor történelmi magazin 2004/8.)*

*„A burzsoázia kiméráját egy új világ életerős hibridje győzi le, melynek teste a proletariátus és feje a Párt!” (V. I. Lenin)

Ki lőtte le a lopakodót?

A NATO Szerbia elleni hadművelete, avagy korabeli szerb szóhasználatnál „agressziója” során 1999. március 27-én a szerb légvédelemnek sikerült megsemmisítenie az amerikai légierő egyik F-117A Nighthawk lopakodó bombázóját.

A háborús szerb propaganda azt szajkózta, hogy Gvozden Đukić lőtte le a gépet, ezzel kívánták bizonyítani, hogy a balkáni lelemény nemsokára legyőzi a NATO félelmetes haderejét. A szerb nemzeti büszkeséget erősen sértette, hogy valójában magyar virtus állt a hadtörténeti tett mögött, ezért a hadsereg csak évek múltán hozta nyilvánosságra, hogy a székelykevei Dani Zoltán ezredesnek oroszlánrésze volt az akcióban.

Dani, aki a lopakodót leszedő légvédelmi osztag parancsnoka volt, már a háború kitörése előtt felismerte, hogy a túlerő ellen csak partizán taktikával lehet harcolni. Úgy számolt, hogy a régi, méteres hullámhossz tartományban működő radarokkal eredményt lehet elérni a vadonatúj technika ellen, ahogy egy kőbal-tával is szét lehet verni egy atomfegyver indítótábláját, csak valahogy közel kell férkőzni hozzá. Dani osztaga március 27-én este egy átalakított P-18-as radarral Belgrádtól nyugatra várakozott a régi Sz-75M Volhov légvédelmi rakéta tüzelőállásban. A hivatalos álláspont szerint az ellenség észlelése után két rakétát indítottak el a 13 km távolságban és 8 km magasságban lévő gépre, amelyet a második eltalált.

De ki lőtte le *valójában* a lopakodót?

A Ludovika hallgatója, Nagyszöllőssy Márton hadtörténeti kutatódása most meglepő eredményre jutott: a szerb sajtó kivételesen

nem lőtt nagyon mellé, az igazság valahol Gvozden Đukić és Dani Zoltán között áll.

A Nighthawk feltűnése előtti órákban Đukić közlegény úgy döntött, hogy rápihen a nagy harcra, ezért egészséges, mély álomba zuhant. Rettenetes horkolása viszont annyira zavarta társait, hogy azok képtelenek voltak az ellenséges hadmozgásra koncentrálni. Hiába rugdosták, hiába adtak le pár sorozatot a füle mellett, a mély fázisból sehogy sem tudták kizökkenteni.

Közvetlenül a lopakodó feltűnése előtt osont a tüzelőálláshoz egy csapat löszinyuca, mely az Al-Duna mentéről menekült ide a pancsovai olajfinomítót ért bombázások miatt. A székelykevei Dani jól ismerte ezeket a kíváncsi félszerzeteket, lévén maga is félig székely, félig román származású, sokat játszott velük gyerekkorában a löszös Duna-parton. Magához édesgette az egyik vörhenyes állatot, nyakon csípte, majd hirtelen belenyomta a hortyogó Gvozden csetnik szakállába.

Mikor a nyucafarak megcsiklandozta az édesdeden alvó közlegény torkát, az olyan hangot adott, akár egy újszülött csecsemő, aki először ízleli meg az anyatejet.

Gvozden Đukić társai féktelen röhögésére ébredt. Hogy zavarát leplezve elterelje a figyelmet a kínos afférról, odarohant az indítóálláshoz és találmra elpukkantotta a rakétákat.

A többi már történelem: az amerikai gép pilótája, a szlovén származású Dale Zelko alezredes néhány másodperc múlva meglátta a feléje közeledő tűzcsóvákat, és még a találat előtt sikeresen kaptapult.

(*arsmilitaria.blog.hu*)

NYUCA A MŰVÉSZETBEN

Az ismeretlen Modigliani

Egy rejtőzködő, mindeddig ismeretlen Modigliani-festmény nyomára bukkant Philippe Régnier művészettörténész, a párizsi INHA (Institut national d'histoire de l'art) munkatársa. A *Chapin endormi* című vászon fekete-fehér reprodukciójára a párizsi Galérie Bing 1925 októberében megnyílt Modigliani-kiállításának ez idáig lappangó katalógusában talált rá a kutató. A kép egy összegömbölyödve alvó, hosszúfülű, ám testalkatát tekintve leginkább macskára emlékeztető állatot ábrázol. A felfedezés már csak azért is különleges jelentőségű, mert az olasz származású festő életművéből jobbra hiányoznak az állatábrázolások. Régnier először nyúlként (fr.: *lapin*) azonosította a képen látható élőlényt, feltételezve, hogy a mű címe hibásan jelent meg a katalógusban. De mint hamarosan kiderült, a chapin szó korántsem elírás. Matthieu Theroux, a lyoni egyetem nyelvészprofesszora hívta fel rá a figyelmet, hogy ez a francia nyelvben ritkán használt kifejezés a nyúl és a macska (nálunk *nyucaként* vagy *nyúlmacskaként* ismert) hibridjét jelöli. Egy rövid nyomozás végül arra is fényt derített, hogy a Modigliani által megörökített példány gazdája nem volt más, mint a fiatal Jean Cocteau. A költő – aki 1916-ban maga is modellt ült Modiglianinak – egy Gertrude Stein

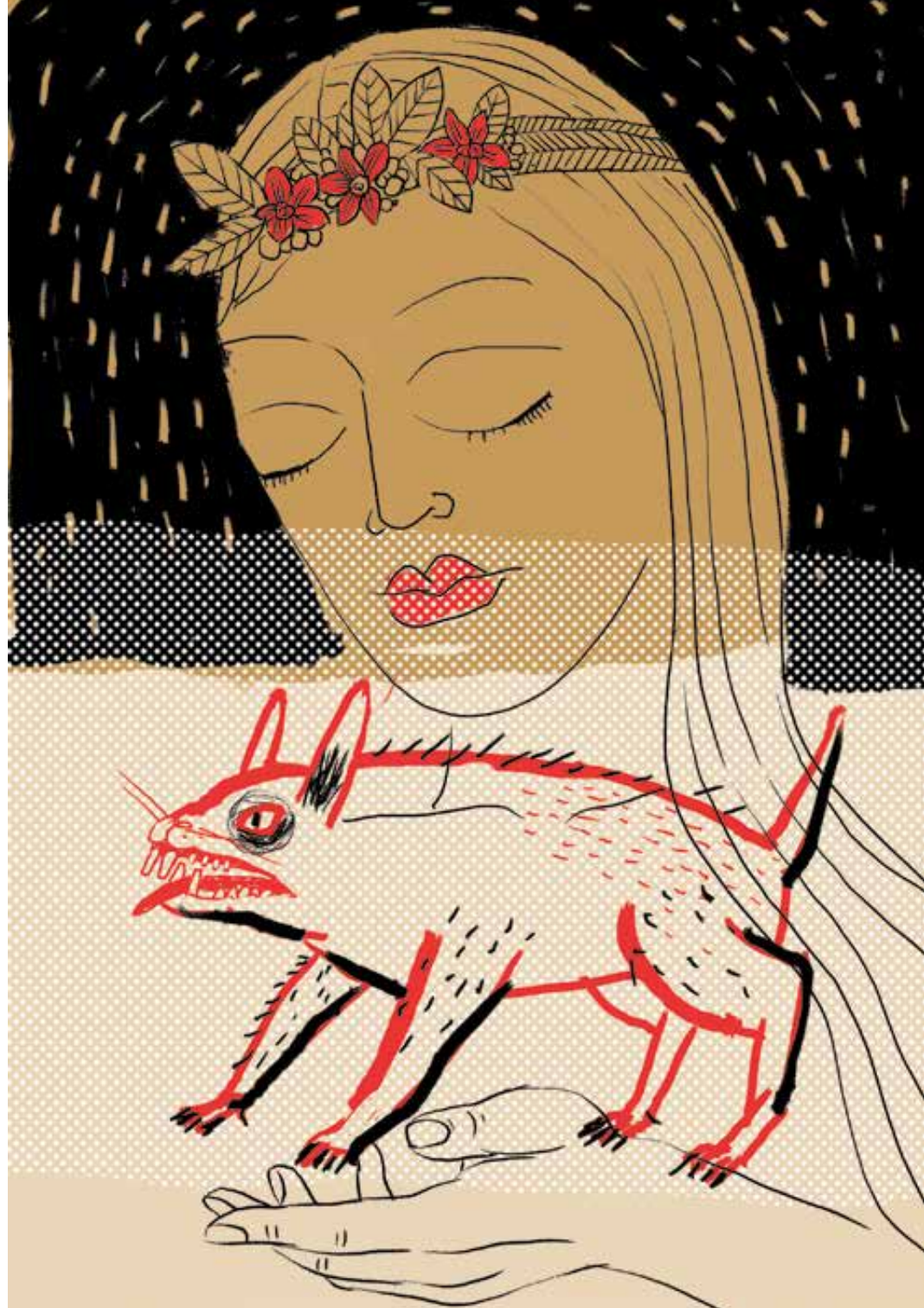
köréhez tartozó amerikai újságírótól vásárolta a különös állatot. A századelő egzotikum iránt rendkívül fogékony Párizsában nagy divatja volt a különleges házi kedvenceknek. Natalie Clifford Barney szalonjának legendás nőtény kengurujától Max Jacob imádott tarantulájáig egész állatkertnyi ritka élőlény színesítette jelenlétével az enélkül sem éppen ingerszegény Szajna-parti művészvilágot. Cocteau *chapinje*, szokatlan kinézetén túl, a hozzá kötődő, hagyományosan érzéki képzettársítások miatt is kiemelt érdeklődésre számíthatott a hagyományos szexuális normák lebontása terén felettebb aktív párizsi társaságban. Azt nem tudni, hogy a festmény ötlete Cocteau-tól vagy magától a festőtől származott-e, ahogy azt sem, hogy elkészülte után a kép kinek a birtokába került. A Galérie Bing katalógusában közölt rossz minőségű reprodukción kívül nincs más nyoma a festmény létezésének. Philippe Régnier elképzelhetőnek tartja, hogy a mű a kiállítás után egy tengerentúli gyűjtő birtokába került, bár az sem kizárható, hogy mind a mai napig egy európai magánkollekción rejtezik. A művészettörténetész csak remélni tudja, hogy Modigliani életművének ez a rendkívüli darabja nem jutott a második világháború során elpusztult számtalan műalkotás sorsára, és Cocteau nyucája százéves bujkálás után, egy napon ismét a közönség elé kerül.

(*Artmagazin 2017/2 – szerző nélkül*)

Megfejtették a Szomorú vasárnap titkát

Mi a titok? A dallam vagy a szöveg? Vagy mindkettő?

Ennek járt utána a budapesti zenei körökben is jól ismert dallasi statisztikus és műkedvelő zenetörténetész, Gibson Lavery, aki több

évtizede kutatja Seress Rezső *Szomorú vasárnapjának* elemi hatását. A Saint Louis-i Gramofon Magazine szeptemberi számában közölt cikkében most azt állítja, végre megfejtette, hogyan vett rá a dal világszerte több száz embert, hogy megölje magát.

Nem a szöveget, nem is a dallamot kell megérteni szerinte, hanem magát a nyucát!

Lavery korabeli hírlapok és rendőrségi jegyzőkönyvek alapján modellezte a sláger hatására elkövetett öngyilkosságok terjedésének mintázatát. Arra lett figyelmes, hogy Szingapúrtól Fokvárosig, Vlagyivosztoktól Montevideóig csak gramofonhallgatás után történtek öngyilkosságok. A sláger delejes hatása élőben nem érvényesült, csakis akkor, ha olyan felvétel kópiáját hallgatták a leendő áldozatok, melynek rögzítésében maga Seress Rezső is közreműködött. Ilyenek a Columbia Gramofontársaság által Budapesten rögzített úgynevezett kanonizált felvételek, vagy a külföldön népszerűvé vált Steinberg-féle változatok.

A statisztikus több ezerszer meghallgatta az összes Seresshez köthető lemezt. Az emberkísérlet legalább kilenc évet vett igénybe, közben több mint harminc sikertelen öngyilkossági kísérlete volt. Az áttörést végül egy ezüstgolyó hozta meg a testileg és lelkileg egyaránt megrokkant kutató számára. A Columbia Gramofontársaságnál készült, 1935-ös felvételt hallgatva egy átlagos szerda délelőtt meghúzta gyöngyház berakású browningjának ravaszát, és amikor az ezüstgolyó áthatolt homloklebenyén, elméje megnyílt a titok előtt.

Meghallotta a hallhatatlant, meghallotta sírni a nyucát!

A dalt Kalmár Pál énekelte lemezzre. A felvételen „hallható” nyúlmacska állítólag Makáry Ilona énekesnő tulajdona volt. A hölgy Mártonffy Istvánnak, a Columbia Gramofontársaság hazai igazga-

tójának barátnőjeként volt ismert. A dal felvételének idején a nyuca a stúdió melletti szobába volt bezárva. A ritka állatot Makáry néhány nappal azelőtt kapta születésnap ajándékként – amúgy nős – szeretőjétől. A gemenci erdőben nem sokkal ezelőtt befogott állat nehezen bírta a bezártságot, ezért olyan elkeseredetten „sírt”, hogy hanghullámai behatoltak abba a helyiségbe is, ahol a felvétel készítették. Így kerülhetett a legendás felvételre észrevétlenül a „hang”, ami az alapművel keverve hozzájárult a dal rendkívüli hatásához.

Mint köztudott, a nyuca síri csöndben sír. Olyan frekvencián, mely az emberi fül számára hallhatatlan. A rendkívül kifinomult hallással rendelkező Seress azonban már akkor tisztában volt vele, hogy valami rendkívüli dolog történt, amikor először visszahallgatta a felvételt. A szórványos öngyilkosságokról szóló hírek később csak fokozták izgalmát. Ettől fogva még grandiózusabb hatásról ábrándozott, és megszállottan kísérletezett, hogyan tudná még jobban fölerősíteni a „nyucasírás” hatását.

Egyszer a Kispipában egy vendég szó nélkül letett elébe a zongora fedelére egy szecessziós borítójú könyvecskét, Csáth Géza korai novelláit.

A nyuca drága jószág volt már akkor is, egy új Ford V8 árát elkérték érte, de az Electric and Musical Industries csekkjének köszönhetően Seress hozzájutott egy süldő példányhoz. Másnap hajnalban, amikor az utolsó ember is elhagyta a Kispipát, a feketemosóban egy vágódeszkához szíjazta a rémült állatot. Megélezte a szakácskést, elindította a felvevőt, és hosszan, nagyon hosszan finom vágásokat ejtett a testen.

Igen, ezt a „hangot” kereste! A hangot, amit egy átlagos ember füle ugyan föl nem foghat, labilis elméje mégis megbillenhet tőle.

Ez a keserves „sírás” a *Szomorú vasárnap* titka, állítja Gibson Lavery dallasi statisztikus és műkedvelő zenetörténész. Mi pedig jobban tesszük, ha hiszünk neki, és nem hallgatjuk újra a *Szomorú vasárnap* régi felvételeit – feltéve, ha szeretnénk még élni egy kicsit.

(*papageno.hu*)

Aki megihlette Pókember apukáját

Tóth László magyarkanizsai geológus gyerekkora óta delejesen vonzódott az ásványokhoz, ezért is emigrálhatott híres akciója után az ausztráliai Ayers Rock, azaz a Halott Szív közelébe. Ha nem a Tisza-menti szikes lapályon születik, ahova a murvát is vasúton szállítják, talán csak egy átlagos geológus lett volna belőle, mi viszont biztosan szegényebbek lettünk volna egy nagy performőrrel.

Mikor első római tanulmányútján a Szent Péter-bazilikában meglátta Michelangelo *Pietáját*, a kövek iránt érzett vonzódása vívdni kezdett benne a gonosz iránt érzett viszolygással. Ekkor még a márvány kerekedett fölül: László elgyengült és vésőjével csak egy kisebb darabot koccolt le belőle. A rendőrségen azt hazudta, hogy a kiállított szobor hamisítvány, ez dühítette föl.

Másodszorra biztosra ment: 1972. május 21-én „Én vagyok Jézus, feltámadtam!” kiáltással újra rárontott a *Pietàra*. Egy geológuskalapáccsal tizenöt ütést mért Máriára: letörte bal kezét, valamint orrából és szemhéjából is letört egy-egy darabot. Mária orra három darabra esett, bal karja a padlóra zuhant, ujjai szétszóród-

tak. Tóth több mint száz darabot választott le a szoborról, ennek nagy részét a biztonsági személyzet összegyűjtötte, de néhányat a turisták hazavittek magukkal. Szűz Mária orrát a restaurálás során a szobor hátából származó márvánnyal kellett pótolni.

Tóthot pszichésen beszámíthatatlannak nyilvánították, másodszor sem büntették meg, viszont két évig ápolták egy olasz pszichiátrián. Kezelőorvosának, Dr. Giovanni Gattusónak a második év végén fölfedte: tettének valódi indítéka az volt, hogy Michelangelo *Máriájában* meglátta a nyucát. A magyar Alföld elvadult, déli vidékein, ahol Tóth született, évszázadok óta nevezik a kuruzslással, babonás gyógyítással, jóslással foglalkozó nőket nyucának, akiket a boszorkányperek idején meg is égettek. László Dr. Gattusónak elmesélte, hogy hétévesen egy ilyen nyucához vitték a ludasi tanyavilágba szülei, amikor gennyes kelések voltak a testén. A Mária arcú nyuca egy gugakereszttel megjelölte a homlokát, amitől a kelések felfakadtak, de egész életében rettenetes fejfájás gyötörte, míg kalapácsával a Szent Péter-bazilikában szét nem zúzta őt. A pszichiátert, aki a vad, babonás olasz délről származott, cseppet sem lepte meg, hogy a köztudottan okkult Michelangelo márványba faragta a nyucát, azzal is egyetértett, hogy a gonosz megtestesülésének bármilyen formáját el kell pusztítani. (Ráadásul nagyon is tisztában volt vele, hogy maga Michelangelo is hasonló okból törte kalapáccsal darabokra firenzei *Pietáját* röviddel a halála előtt.)

Tóth László tettének híre körbejárta a világot. A konzervatív Európában az örök művészetet ért barbár támadásról írt a sajtó. Az akcionizmusra és a pop-artra fogékony, progresszív tengerentúlon viszont meglátták benne a művész gesztusát is. Lazlo Toth néven valószínű sztár lett, munkásságának számos értő interpretátora akadt. Novello amerikai író könyvet szentelt neki, Michael Leunig

ausztrál animátor karácsonyi rajzfilmben dolgozta fel tettét, Steve Ditko amerikai képregényíró, a Pókember figurájának megalkotója pedig képregényhőst formált belőle. A *Lazlo's Hammer* (László Kalapácsa) comicsban Lazlo szuperhősökhöz méltó álruhában, hús-klopfolóra hajazó kalapáccsal veszi föl a harcot a gonosszal.

A *South Park* rajzfilmsorozat *Fantasztikus Húsvéti Különkiadása* szintén Lazlo előtt tiszteleg. A történet szerint Jézus egy nyúlra hagyományozta a pápaságot, és bár az epizódban erre Leonardo *Utol-só vacsorája*, és nem Michelangelo *Pietàja* szolgáltat bizonyítékot, mégsem véletlen, hogy Stan apukája, Randy Marsh foglalkozását tekintve: geológus!

(comicon.hu)

A popnyuca

A popzene történetét számtalan nézőpontból megírták már, elemezték szociokulturális, médiatörténeti összefüggésben, tárgyalták a zenetörténet, a politika, a technológiai innováció vonatkozásában, vizsgálták különféle stílusirányzatainak fejlődését, a jelentős előadók, a meghatározó popzenei teljesítmények hatástörténetét, ám a nagyközönség körében kevésbé ismertek azok a kutatások, amelyek az állatok, ezen belül is a nyúlmacskák, közismertebb nevükön *nyucák* popzenére gyakorolt befolyását veszik górcső alá. Pedig ez a hatás még akkor is szembetűnő, ha nem a (néha talán elfogultsággal is vádolható) kortárs nyucológia nézőpontjából tekintünk a könnyűzene történetére.

Az itt következő néhány példa megmutatja, hogy a nyúlmacska mint motívum vagy ihletforrás alapvető hatást tett a popzene különféle stílusában alkotó jelentős előadókra.

Hogy a nyucaság dalszövegben megfogalmazott eszenciáját felidézzük, pillantsunk bele a brit The Cure zenekar 1983-as, *Lovecats* című slágerének szövegébe: *We move like cagey tigers / We couldn't get closer than this [...] We slip through the streets / While everyone sleeps / Getting bigger and sleeker / And wider and brighter / We bite and scratch and scream all night.*

Aligha képzelhető el ennél pontosabb, tömörebb megfogalmazása a nyúlmacskalét lényegének. Az óvatos tigrisként lopódzó éjszakai teremtmény, melyet a szöveg egyszerre jelenít meg valóságos, harapó, karmoló állatként és az emberek álmában növekvő félelem mitikus tárgyaként, nem más, mint a maga pompás ambivalenciájában élénk lépő nyuca. A sláger Tim Pope által rendezett videoklipjének letelején, egy ház bejárata felé osonó kamera előtt – ha villanásra is, de jól láthatóan – egy nyuca tűnik fel. Azzal kapcsolatban már megoszlanak a vélemények, hogy a későbbi, bent a házban játszódó jelenetek során több ízben, szándékos esetlenséggel a képbe „belógó” kitömött állat vajon szintén nyuca-e. Jim Hopper, a *Rolling Stone* magazin szakírója szerint ez nem dönthető el teljes bizonyossággal. Csupán annyit tudni, hogy ezt a kelléket (a klipben felhasznált többi kitömött állattal ellentétben) kifejezetten erre az alkalomra rendelték meg a Salisburyben működő R. Sean Douglas & Sons preparáló cégtől. A klip forgatásán annak idején asszisztensként közreműködő Tanya Perry visszaemlékezései szerint a zenekar frontemberének, Robert Smithnek határozott kérése volt, hogy „legyen benne valami nyugtalanítóan nyúlszerű”. Nyilván nem véletlenül...

És a The Cure dala csak egyetlen a seregnyi példából. Mivel nem szeretnénk visszaélni a nyucológiában talán kevésbé jártas olvasó türelmével, ezek közül csak egyetlen dalt említünk még, David

Bowie *Cat People* című slágerét. E dalban – ahogy arra C. N. Wosley, a University Of Colorado professzora és Volmányi Ferenc, a Janus Pannonius Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékének oktatója is felhívja a figyelmet – egyértelmű, noha ironikus utalást fedezhetünk fel a polinéziai szigetvilágból ismert nyucatűzaldozatra: *And I've been putting out fire with gasoline / Putting out fire with gasoline*. Ez a mágikus szertartás pedig nemcsak a pop kaméleonját, de a hard rock hangzást a glam teatralitásával ötvöző KISS zenekar egyik alapítóját, a popzene nyelvhosszúsági rekordját mindmáig őrző Gene Simmonst is megihlette. Jól tükröződik ez a banda koncertjein előszeretettel használt látványos pirotechnikában, ahogy a zenekari tagok által alkalmazott ikonikus arcfestés és a polinéz szigetvilág népeinél ismert hagyományos testdekorációk között sem nehéz felfedezni a kapcsolatot.

Ezek után nem is csoda, hogy a dobos pozícióját betöltő Macskaember arcfestése valójában egy nyuca vonásait idézi. Walter McGill új-zélandi antropológus szerint a stilizált fekete-fehér maszk leginkább a melanéz nyúlmacska-ábrázolásokkal mutat hasonlóságot. Az érvelés meggyőzőnek tűnik, bár az sem kizárható, hogy a nyuca mégsem a polinéziai szigetvilágból lopakodott be az amerikai zenekar dobszerkója mögé. A Macskaember perszóna megformálója, Peter Criss (eredeti nevén George Peter John Criscuola) családjá ugyanis Olaszországból, a Campaniában található Scafati városából származott. Márpedig Itáliának ez a valaha görögök által lakott vidéke az eredetileg Hekaté istennőhöz kapcsolódó nyucamisztériumok őshazája. Elég egy pillantást vetnünk a Salernói Archelógiai Múzeum gyűjteményében őrzött, i. e. VIII. századból származó nyucaszobrocskára, hogy lássuk: nem lehet szó véletlen-

ről! Az ülő állatot ábrázoló szoborról nem más, mint gyerekkorunk posztereiről ijesztgető zenekarának Macskaembere bámul ránk.

(Sági Szilárd: *Nyucától a New Wave-ig – Volt magazin 1992. május*)

Akik nyucává operáltatták magukat

Japánban az unatkozó tinik legújabb kreatív örülete a *cabbitation*, amit magyarul *nyucalizációnak* lehetne fordítani. Az angol cabbit (nyuca) és az operation (műtét) szavakból származó *cabbitation* szó szerint azt jelenti, hogy ezek a tinik nyucává operáltatják magukat.

Az anyai ágon magyar felmenőkkel is rendelkező Aiko Nyuciko azelőtt csak másodhegedűs vlogger volt Japánban a világhírű Mia Pinki mögött. Pinki azzal vált ismertté a perverz cukiságokra fókuszáló japán tinik körében, hogy nyucákat simogatott, használt párnának vagy kézmelegítőnek. Mivel követői hamar ráuntak a dédelgetésre, áttért az alaposan megkoreografált nyucaműtétekre. A színpadias aktus során a vlogger érzéstelenítés nélkül igyekezett sebészsikével a lehető legvékonyabb szeleteket levágni a vasalódeszkához rögzített nyucákról. Minél tovább tartott egy-egy nyuca, annál többen lájkolták a videót.

Nyuciko jó érzéssel emelte a tétet, amikor nyucának műtette magát. YouTube-csatornáján több millióan követhették élőben, ahogyan egy csapat plasztikai sebész érzéstelenítés nélkül fokozatosan nyucává alakítja a testét. Nyuciko lavinát indított el, a japán plasztikai sebészek szövetségének elnöke nemrég arra panaszkodott, hogy nem bírják a tempót, annyian akarnak nyucává változni. Ekkora felhajtás még a Hello Kitty, a bonsaimacskák, a cápapénisz

vagy a hologramházasságok körül sem volt. Az átalakító műtétnek már van saját kandzsija is (임준렬), a Google statisztikái szerint pedig 2017 februárjának legkeresettebb szava a cabbitation lett.

Megszámlálhatatlan manga- és animehőst mintáztak meg Nyucikóról, az az egyszerű dalocska pedig, melyben megénekli átváltozásának történetét, hónapok óta elmozdíthatatlan a slágerlisták éléről. A Tokiói Egyetem Bioesztétika Tanszéke egy egész napos online konferenciát szentelt a jelenségnek. A konferencián részt vevő világhírű művészettörténészek konklúziója szerint a *cabbitation* olyan innovatív művészeti aktus, mely nem csak a body art műfaját, de a teljes kortárs művészeti szcénát is megújítja. Marie Noah Zeelander, a New York-i Institute of Fine Arts kutatója egyenesen korunk Leonardo da Vincijének nevezte Aiko Nyucikót.

A rendkívüli fájdalommal járó beavatkozás nem olcsó mulatság. A fogsor összekuszálásáért nyolcszázezer forintnak megfelelő yent kell fizetni, de a nyucákra jellemző hatalmas szemfogak és metszőfogak kialakítása csak a kezdet. Ezután jön a szemhéjplasztika, a szőrbeültetés, az arccsontfaragás, az ajakhúzás, az ujjhegyezés, a fülhasítás és a gerincprotézis. A lábdeformációval egybekötött farokbeültetés teszi fel a koronát a folyamatra, melyet a magas halandósági ráta miatt már csak nagyon kevés orvos vállal.

A költségek és az elviselhetetlen fájdalmak miatt sok epigon megelégszik az arc eltorzításával, vagyis a *face cabbitationnel*, ők azonban biztosan nem kerülhetnek be a *The Gold Cabbit Teambe*. Aiko Nyuciko ugyanis éppen egy valóságshow keretében keresi élő szereplős animesorozatának hőseit. A négy alapszínt (vörhenyes, ultraviola, smaragd és albínó) képviselő nyucalányokból álló csapat vezetője, az aranynyuca természetesen maga Nyuciko lesz.

(<https://artpool.hu/2015Nyuciko/index.html>)

NYUCA A GASZTRONÓMIÁBAN

Izzasztott njuczo

Tedd az njuczot parazsára, vedd az njuczot hamujáruul. Add föl, egyék.

(*Bornemisza Anna szakácskönyve, 1680.*)

Lakodalmas nyuca

A gyomor mítoszai azért születtek meg az emberiség bölcsőjében – esetünkben a korai Kádár-kor hiánygazdaságának híg alaplevében –, hogy azokat az elme hentesbárdja ma miszlikbe aprítsa. Szögezzük le mindjárt az elején, a nyucából készült étel nem olyan, mintha félig macskából, félig nyúlból lenne! Miképpen a nyúzott, fejét-farkát véttetett macska húsa sem hasonlít a nyúléra, tűzdeltessék bár meg erősen a mangalica tokájának rózsás csikjaival!

Két szívós legendát klopfolunk tehát most egyetlen egy csapással puhára, még ha általában nem vitatkozhatunk is azokkal, akik szemünkre vetik: hiszen a szalonnával agyonterhelt étkeknek mind egyformán szalonnaízük van!

Mégis faktum, mi több, gasztronómiai istenbizonyíték, hogy a nyuca íze átüt mindenben, akár a megváltó arca a torinói leplen,

fojtsák bár hordónyi mangalicaszírba! Megvan benne mind a nyúl bársonyossága, mind a macska ruganyossága, mind a nyúl szögése, mind a macska dormogása, azonban a nyuca húsa, mája, veséje és hája mindennél összetéveszthetetlenül ízletesebb!

A nyuca volt áldozati étel, és szerepelt a főúri konyhák fényes fogásai között. Volt idő, amikor – mint alkoholista férj válás után – lecsúszott a faluvégi viskók viaszosvásznas asztaláig. A lényegyet tekintve mégsem változott semmi: a nyuca nyuca, akkor is, ha bádogkanállal, akkor is, ha családi ezüsttel eszik.

Magyar nyelven Bornemissza Anna jegyezte le először receptjét. Bár az úttörőké a verejték dicsősége, ő is csak olyan, mint Keresztelő János, aki azért jött, hogy Jézus előtt tisztára tunkolja a fazekat. Bornemissza Anna azért ragadott fakanalat, hogy Szekula Teréz elkészíthesse nekünk a megtestesült nyucát, a zsírjára sütött magyar néplelket, a legszittyább alföldi lakodalmas tálal!

Ezt az eszeveszetten ízletes ételt az alföldi lakodalmakban éjfél után tálalták fel az ifjú párnak. Mivel a nyuca legalább tizenhetet kölykedzik, a nép egyszerű fiai úgy hitték, a ravaszul fűszerezett lakodalmas nyuca meghozza a gyermekáldást.

Szekula Teréz, hízott szögedi papok szakácsnéja könyvének előszavában azt írja, hogy béka, lóhús vagy nyúl módra készíten-dő macskák leírására nincs könyvében hely, a nyucapacal viszont előkelő helyen szerepel benne. Az alföldi vőlegények Vergiliusa egyúttal hasznos tanácsokkal látja el a nyucabeszerzésre induló vőlegényeket. Gyáva népnek nincs hazája, gyáva vőlegénynek csak a szegény a menyasszonya. Hogy miért? Azt üres gyomorral semmi kedvem elmondani. Ha valakit érdekel, üsse fel a Magyar Nyelv Nagylexikonját az *elnyucátlanodik* szócikknél. Akinek viszont hoz-zám hasonlóan korog a gyomra, az inkább Szekula Teréz Szegedi

szakácskönyvét üsse föl a *nyucapacalnál*, akárha egy jókora húsvéti nyucatojást...

IIII Ha a nyucát véréből jól kiáztattad, szedd le kék bőrét, vágd össze darabokba, és tedd ki, hadd bomoljon, míg szaga nem lesz, akár a mosdatlan lábnak. De jól takard le lyukas lábassal (szellőzzék ren-desen), követ is tégy rá, hogy a macskák ne húzzák széjjel. Mikor facsarja orrod a hús, nehéz vassfazékba tégy a tűzhöz nyúlhájt, piríts meg benne hosszúra vágott vöröshagymát, kavarj meg benne egy kanál csörmepaprikát, tedd bele a nyucát, s hagyd letakarva föni. Később önts rá egy kis' vizet; ha már puha, vedd le födelét, hagyd zsírjára pörkölni. Ha színre, formára már pörköltnek tetszik, tedd vissza födelét, s tedd ki ismét, hadd poshadjon. Ha már pempős, zöldül, éppen jó; tedd vissza a tűzre, fűszerezd sorjában: tárkony, csöcsgyökér, karófű, gugacsíra, gümötej, macskatarack, bakkóró, nőszírom, mezei kehelypor jöjjön belé. A fűszer sorját ne téveszd el, a húst ne kavard, kanállal ne törd meg, ha odakap, annál jobb. Ne tálald ki, add föl szépen fazekastul; adj hozzá macskaturut, ropogós kenyeret, kutyapö-cse paprikát.

(Váncsa István: *A gyomor gyomra*)

Nápolyi nyucapacal

Ha a ponty a halak disznaja, a vegeta pedig az amatőr szakácsok dárdahegye, akkor – és csakis akkor – a nyuca gyomra a pacalhívők Szent Grálja! Szigorúan véve csak a kérődző (*Ruminantia*) páros ujjú patás (*Artiodactyla*) emlősök (*Mammalia*) gyomrát (*Ventriculus*) tekintjük pacalnak. Ha nem vesszük annyira szigorúan, találni nagyobb kiskapukat. Egyetlen szentesi kocsmában sem hangzott el még például senki emberfia szájából a nyucagyomor tudományos besorolásról folytatott akadémiai viták során, hogy „A rák rágja ki a belem, ha az „*Ruminantia Artiodactyla Mammalia Ventriculus!*” Igaz, az ellenkezője sem. De mindez megenged annyi anatómiai szkepszist, hogy a nyuca gyomrát gond nélkül pacalnak nyilvánítsuk.

Egy klasszikus kérődző gyomor ráadásul csak három vagy négy részből áll, attól függően, melyik pacalisztikai iskolát követi a taxonómus: bendő, recés, százzértű, oltó. A nyuca gyomra viszont egyes érendjének köszönhetően annyira összetett, kacskaringós és rétegzett, hogy beleszédül az ember, ha meg akarja érteni (és enni).

Egy lelkes pacalhívő gasztroenterológus csapat megkísérelte feltárni minden zegét és zugát, de mivel a különféle gyomrokban is gyomrok vannak, melyekben újabb gyomrok gyomrainak gyomrai lapulnak és duzzadnak, a kutatók fele elveszett a labirintusban. Azóta is keresik őket. Becslések szerint végül csak a teljes gyomorpaletta ezredét sikerült azonosítani: rejtekgyomor, kúszógyomor, hajtógyomor, símagyomor, szökőgyomor, dorombgyomor, szőrgyomor, gombolygyomor, kapargyomor, gyógygyomor, gnómgymor, iramgyomor, karomgyomor, kacskagyomor, gymogyomor, gymorgymor, kajlagymor...

Egy tisztított marhagyomor műalkotás, melynek látványától egy kifejlett férfiember legalább annyira izgalomba jön, mint amikor Szoboszlai húsról betekerte Izlandnak. A nyuca tisztított gyomra viszont több mint műalkotás. Maga a labda. Még inkább: maga a tekerés.

Csecsszopó koromban Szentesen még eszegették a nyucapacalt a városszélen. Fehér kenyérrel, kovászos uborkával, ahogy kell. A Kurca-parti öreg füzek odvába beackoló vadnyucákat meghurkolták, pult alól adták. De a veneszi gasztronómiai harmadkor végére végleg kiszorult a paprikás zsírban tocsogó alföldi konyhából, és azóta sincs neki föltámadás. Köztudott, ridegtartásos nyucatenyésztésre a kismagyar Nagy-Alföld a legalkalmasabb hely a világon, ehhez képest lassan már a szuvidált békapöcsre is nagyobb figyelmet fordít a honi fúziós konyha, mint a nyucagyomorra.

Nem úgy a macskazabálók! Romulus, Nero, Michelangelo, Casanova, Buffon, Pavarotti, Tony Soprano, hogy csak pár talián nyucapacal-rajongó celebritást említsünk. Róma sem véletlenül égett porrá, a borostyánút sem véletlenül vezetett át Pannónián. Petronius leghírhedtebb lakomáján hetvenezer alsópannoniai nyucagyomorral töltött nyucagyomrot tálalt föl Nerónak.

Az itáliai túlzabálásnak köszönhetően az ősi pannon vadnyuca mára már szinte kiveszett, maradék populációja erősen lappang. A nápolyi maffia nemcsak a légszakokat szereli ki az autóból, de már a nyucatrippát is kénytelen hamisítani mosógépben összemossott közönséges nápolyi kóbor macska és homoki üreginyúl gyomrának keverékéből, melyhez a vadas ízhatás kedvéért cibetmacska belet kevernek.

Mégis, ha Nápoly, az nekünk nem a pizza, nem is a vízilabda, hanem a hamisítatlan nápolyi nyucapacal! Ezt a receptet egy posilippói orvvadász, Giovanni Gattuso zsebében találták meg, akit a bugaci pusztán marcangolt cafatokra egy nyuca, így állva bosszút a Petronius által elrotyogtatott nyucaösökön.

|||| Szerezz egy megtermett kan nyucát. Ha nem tudsz szerezni, keríts magadnak. Ez az étel mindent megér. Kínáld hát oda érte mindened, ha kell, a lelkedet is. De a gyomrodat ne add, különben nem lesz mivel a nyuca gyomrát megemésztened. Ha megvan a kan nyuca, zongorahúrral kapd ki a gyomrát. Jól vigyázz, a nőstényé mérgező, delejes álmok gyötörnek tőle. Hogy melyik a kan, melyik a nőstény, azt csak az ördög tudja. A legjobb tehát, ha az ördöggel cimborálsz, ha nyucapacalba mártanád kanalad. De tisztítsd meg alaposan annak a kannak a gyomrát! Nyelveddel nyalogasd hófehérre minden fodrát, redőjét és lebernyegét. Nyelved nyála megpuhítja, kioldja aromáit. Ha mindezek után még maradt étvágyad, nem számít, hogyan eszed. Ha főzve, ha nyersen, ha sütve, ha pácolva, ha rothasztva... Jó lesz az neked bárhogyan!

(Cserna-Szabó András: 666 nyucapacal)

Somogyi pempős nyuca

Minálunk legbelsőbb Somogyban különös csemegének számít a nyucahájpescenye. A furfangos somogyi nyucát puskavégre kapni nem, csak nagy szerencsével autóval elcsapni lehet. (A tanuló vezetők itt úgy okosítják, ha éjjel egy vöröslő szempár kiugranék előttük az úton, ne rántsák el a Lada kormányát.) Sátoros ünnep,

ha emberöltönként egyszer kiterített nyucához juthatunk. A testet három napig pácoljuk, három napig pároljuk, három napig füstöljük, azután sütjük ki fehér parázson oly lassan forgatva, hogy szinte áll. Csak a legeslegvénebbek forgathatják azt a nyársat, akik még csecsszopók voltak, amikor az előző nyucát magunkhoz vettük. A sült húsról leválasztjuk a vékony pecsenyeháját, a húst a kutyáknak vetjük, a hájat kézről kézre adjuk, három napig nyalogatjuk, míg az áttetsző nem lesz, akár a jégostya.

Ez a nyucasütés egyetlen igaz útja Somogyországban!

Dr. Mélykúti Istvánné igénytelen ételfotókkal teletűzdelt, magánkiadásban megjelent receptgyűjteménye ezzel szemben csak arra jó, hogy bemutassa, milyen pusztító hatással van az ipari étkeztetés a népi konyhára. Az ő nyucája minden, csak nem autentikus népi falat. Semmi köze ahhoz a somogyi nyucához, amit ükapáink nyalogattak Niklán a szérűben bugylibicskával. Dr. Istvánné minálunk somogyi nyucának adja el étkét, miközben az csak egy pofonegyszerű, göcseji borzpörkölt, melyben a borzot nyucára cserélte. Nem, nem attól lesz somogyi egy somogyi éték, hogy somogyi cserépben fotózzuk!

Íme okulásul az a bizonyos recept, melynek minden egyes szabóból már réges-régen kisercegett az igaz bel-somogyi hagyomány zsírja!

Első lépésként távolítsuk el a nyuca háját, majd daraboljuk fel és csontozzuk ki. A csontozást követően vágjuk fel a húst viszonylag nagy kockákra. Kis kockára vágott füstölt szalonna alapon kockára vágott vöröshagymát piritunk, majd a húst hozzáadva folytatjuk a piritást addig, amíg a húsdarabok kérget nem kapnak. Sózzuk meg, fűszerezzük borókával, babérrel, szegfűborssal, fokhagymával és kakukkfűvel.

Amikor zsírjára pirult, adjuk hozzá a fűszerpaprikát. Öntsük fel egy bögre vízzel, és folytassuk a párolást mindaddig, míg a hús megpubul. Pirítsuk többször is zsírjára, így lesz a nyucapörköltnek sűrű szaftja. Tegyük somogyi PEMPÖS cseréptálba, köretként kínáljunk burgonyafánkot, de kiváló hozzá a dödölle is.

(Nyers Pál helytörténész recenziója Dr. Mélykúti Istvánné Somogyi népi falatok című könyvéről)

A Bászka menti nyucagyivecs meg a nyucahajas tészta

A Nagy-Bászka patak – nevezzük röviden csak Bászkanak –, melyről itt szó van, a Bodza folyó közvetlen keleti szomszédja, sőt a magas hegyek közül kiérve annak mellékvize lesz. A Háromszéki-havasok közt kanyargó patak az évezredek során szorgos munkával völgyet vájt magának a hegyek kövébe. Az eldugott Nagy-Bászka völgy Kovászna megye egyik legtávolabbi és a közlekedési útvonalaktól aránylag nagyon elzárt területe, amelyet csupán a hegyi ösvények, az erdőkitermelő utak és az egykori, de még követhető keskeny nyomtávú iparvasút mentén lehet megközelíteni. Regényes vidék ez, hol csak a hajdan itt járt rönkvágóktól elhagyott és leromlott húzóutak, ló és regáti ökör vontatta csúszdák nyomai mesélnek arról, hogy olykor ember is járta ezt a néma rengeteget. Ezt a némaságot manapság is csak a fejszék és láncfűrészek távoli hangja töri meg. Az erre tévedő a Nagy-Bászka patak völgyét járva úgy érzi, rég letűnt, történelem előtti időkbe került. Mintha sosem érintette volna ezt a tájéket az emberi história megannyi zűrzavaros eseménye. És való igaz: sem dicső uralkodók, sem országok

sorsát eldöntő ütközetek kapcsán nem említik az annalesek ezt a világtól elzárt vidéket. Ám mégis van egy dolog, ami mindenképp említésre méltó vele kapcsolatban. A havasoknak ezen az eldugott fertályán, a Nagy-Bászka völgyében él, de mint mondják, kicsit magasabban, odafent a Ló-havas oldalában is felbukkan olykor a máshol kihaltnak vagy épp sosem is létezőnek tartott nyúlmacska, amely állatot a hegyek népe csak nyúlkánynak vagy nyucának nevezi. És hogy ez a nem mindennapi szerzet valóságosan nem a mesemondók fantáziájának szülötte, arról a havasi székelyek konyhájában találhatunk bizonyosságot. Még akkor is, ha kicsit keresgélni is kell e bizonyosság után, hiszen a nagy rejtekező hírében álló nyuca ritka zsákmányként kivételes, ünnepi fogásnak számított a környékbeli konyhákban. Mivel bujkáló természete miatt vadászni csak kivételes fortéllyal lehetett rá, ebben leginkább az életük java részét a vadonban töltő favágóknak meg a hegyi vizek mentén letelepedett fűrészeseeknek volt kellő gyakorlatuk. Tőlük jutott a falvak népe hébe-korba nyucahúshoz, ami ritka, épp ezért igencsak megbecsült vendégnek számított a paraszti konyhákban. De nemcsak ezért, hanem mindenféle jótékony hatása miatt is becsben tartották a havasokban rejtőző nyúlmacska húsát. Úgy tartották, fogyasztása növeli az életerőt, gyógyítja a sápkórságot, ajánlott éték a köszvénytől szenvedőnek, sőt jótékonyan hat még a termékenységre is. Nem véletlen, hogy menyegzők alkalmával mindig került az asztalra valami nyucahúsból készült étel, mint például a havasi falvakban mai napig készített nyucagyivecs.

Hozzávalók:

800 gr. friss nyucahús
 50 gr. murok
 50 gr. hagyma
 50 gr. padlizsán
 50 gr. karfiol
 50 gr. fehérzöldség
 50 gr. zeller
 50 gr. pityóka
 50 ml. zöldpaszuly
 50 gr. bácia (gumó)
 25 gr. só
 50 ml. paradicsomlé
 egy kötés petrezselyemzöld
 100 ml. étolaj
 800 gr. pirosparadicsom

Az inaktól megtisztított, apróra vágott nyucahúst gyantás vajon megpirítjuk. Külön megpároljuk a zöldséget, leöntjük paradicsomlével. Az egész masszát leöntjük csontlével, és félig megfőzzük. Hozzáteesszük a húst, egy tálba téve a sütőben hagyjuk kb. 15 percig, utána hozzáadjuk a paradicsomot, kányasomborral és kevés szömörccével ízesítjük. Kb. 15 perc múlva kivesszük a sütőből. Melegen, ízlés szerint zöldselátával vagy különféle zöldsavanyúsággal tálaljuk. Száraz vörösbort ajánlunk hozzá.

Ünnepen a főétel után illik édességet is kínálni. A havasi falvakban, különösen esküvők és keresztelők alkalmával szívesen készí-

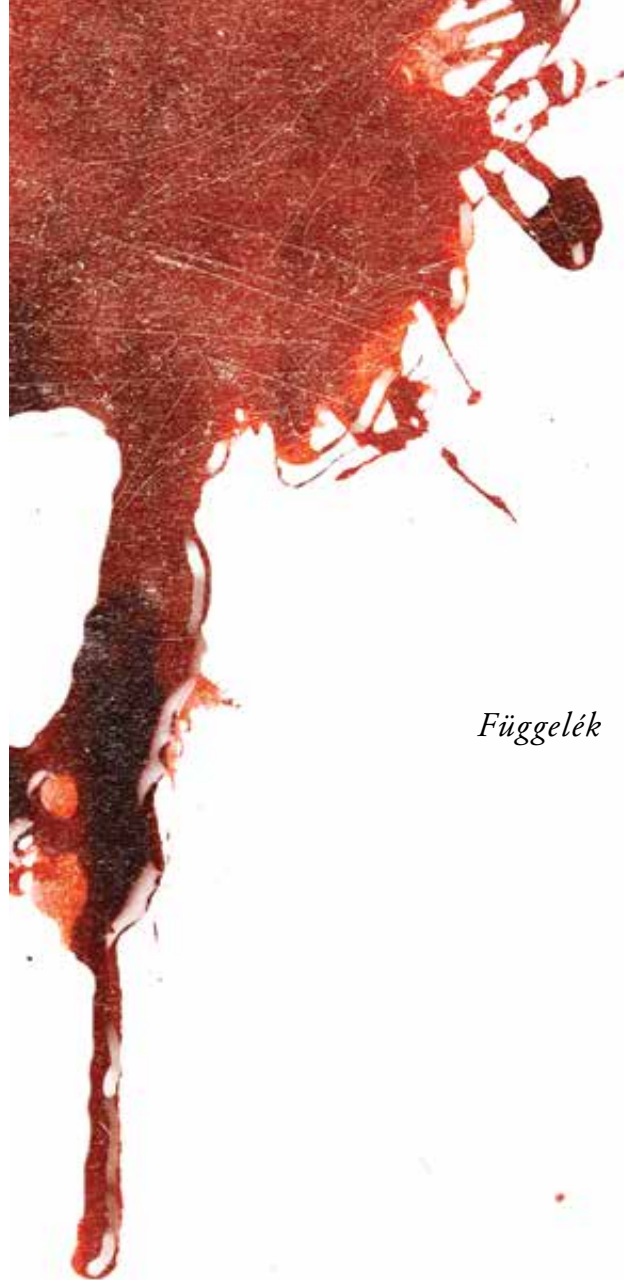

FŐZZÖN
NYUCAZSÍRRAL!
 EGÉSZSÉGES, ÍZLETES, KAPHATÓ A BOLTOKBAN

tettek az asszonyok nyucahájas tésztát. Már ha éppen akadt elég a konyhán a nyúlmacska tiszta zsírjából, amiből ritkán gyűlt össze annyi, hogy elkészíthessék ezt az igazi különlegességnek számító csemegét. Szokásban volt, hogy a háziasszony a lekvárral töltött tészták egyikébe elrejtett egy nyucafogat. A hagyomány szerint amely leánynak ez a darab (az úgynevezett *kapós*) jutott, számíthatott rá, hogy még a következő tavasz előtt bekötik a fejét.

250 gr. lisztet, 5 kanál tejszínt, három kanál bort vagy ecetet, 2 tojás-sárgáját, egy kevés sót és annyi tejet dolgozunk össze, hogy jó puha tésztát nyerjünk. Addig gyúrjuk, míg a tészta már hólyagozni kezd. 280 gr. darált nyúlmacskahájba beledolgozunk 70 gr. lisztet, és háromfelé osztjuk. A tésztát kinyújtjuk és fél órán át pihentetjük. Ezt a műveletet még kétszer megismételjük a két adag nyucahájjal. Az utolsó pihentetés után a tésztát kézfoknyi vastagságúra kinyújtjuk, forró késsel négyszögű darabokra vágjuk, lekvárral töltjük, és pogácsákat formálunk belőle. Világos színűre sütjük, majd vaniliás porcukorba forgatjuk.

(Kántor Demeter: Székelyek fazeka)

Függelék

A SZELÍDDOMBI ÖNKORMÁNYZAT 2018-AS, „AZ ÉN NYUCÁM” CÍMŰ PÁLYÁZATÁNAK MARGÓJÁRA

Szelíddomb a Paplanati Tájvédelmi Körzet szívében helyezkedik el. Jelentős értéket képviselő természeti adottságai, szépsége ellenére azonban jóval kevésbé ismert, mint a két szomszédos település – a medvecukros-spenótos káposztáról ismert Iszalag és a 700 évente megrendezett szürkekavics-szépségversenyéről és a szivárványos zsebpiszokról híres Karomvár.

Szelíddombon ma 113-an élnek. Lakossága egyre fogy, szomorúdnak a szomorú tudósok. Más vélemények szerint viszont ekkora népességgel még soha nem büszkélkedhetett. Lakóinak száma tehát rohamléptekkel növekszik, lelkesednek a lelkes tudósok. Ám mindkettő csak becslés, hiszen délről a kisebb vízhozamú, kiterjedt árterű, jéghideg vízeről és a benne élő gyilkos mérgű szteppkárászról híres Kappanháj folyó határolja és nyújt természetes védelmet a településnek, északról pedig hazánk egyetlen olyan rengetege, amelyben szárnyas kardfogú tigris megfigyeléséről szármoltak be papalanti erdészek 1992-ben.

Szelíddomb lakosai tavaly úgy döntöttek, felveszik a kapcsolatot a „külső világbeli különcökkel”, akik mi magunk volnánk. Mindannyian. Úgy gondolták, a barátkozásnak aligha lehet jobb módja, mint a beszélgetés. Beszélgetni ugyanis – jó esetben – azt jelenti, hogy a felek által érdekesnek és értékesnek talált témákról gondolkodunk. Közösén. Azonos időben. Azonos helyen. Sőt! Nemcsak

beszélünk, de meghallgatjuk a másikat is. Ásítás, legyintés, hümmögés, fittyet hányás, kereket oldás nélkül, őszinte kíváncsisággal.

A Szteppkárász természetrajza nem ilyen téma (ezen az ősi halfélén sajnos szörnyű átok ül, ugyanis, bár társaságkedvelő és kíváncsi természetű jószág lévén boldogan dörgölőzik számára ismeretlen élőlényekhez kedveskedés céljából, pikkelyei halálos mérget termelnek), hiszen Szelíddomb elszigeteltségének fő oka épp e boldogtalan vízi lény, és ezt felemlgetni tapintatlanság lenne, és a halmatuzsálem depressziójának fokozódásához vezetne.

A szelíddombiak nemrég összedugták a fejüket, és hét nap, hét éjszaka tanakodás után (mely időszakra a polgármester munka- és tanítási szünetet rendelt el) úgy döntöttek, nincs téma, ami érdekesebb, izgalmasabb lenne, mint a nyuca. Mivel azonban nem tudtak megegyezni abban, hogy pontosan milyen nyucára gondolnak (harapósra, kedvesre, légneműre, kísértetiesre, macskásra vagy inkább nyúlszerűre), úgy döntöttek, megkérik a világ összes népét egy, a falu központjában található hirdetőoszlopra ragasztott felhíváson keresztül, hogy írják meg és rajzolják le, milyen az ő nyucájuk!

A szelíddombiak úgy döntöttek, a pályázat nyerteseit meghívják magukhoz egy hétre, hogy együtt élvezzék a beszélgetést, közös lakomát, jó társaságot. Hogy pontosan hogyan zajlott az az egy hét, hányféle vendég érkezett, nem tudni, azt azonban tudjuk, hogy olyan nagyszerűen sikerült a rövidke nyaralás, őszölés, telelés vagy tavaszolás (Szelíddombon az évszakok sorrendjét évről évre sorsozással döntenek el), hogy még a Szteppkárász életkedve is visszatért, sőt állítólag újra táncolni kezdett, amitől szervezetének halálos méregtermelése nullára csökkent!

Mi a Szelíddombi Önkormányzat 113 fős képviselőtestületétől kaptuk meg az alábbi válogatást a beérkezett pályaművekből. Ez a válogatás a nyertes pályamunkákat tartalmazza, és egyben remekül illusztrálja, milyen különösek vagyunk mi, „külső világbeli különöcsök”.

Na de lássuk!

1. helyezés

Az én nyucám még nem beszél

Az én nyucám olyan nyuccogós. Ezt a szót kevesen értik, de az anyu meg én biztosan. (Apu mindenre azt válaszolja, hogy „aha, értem”, szóval nála nem tudni.)

Néha persze nem is kell érteni a szavakat. Sőt! Pont az a jó, ha nem értjük, de mégiscsak tudjuk, érezzük mégis, mit meg hogyan. A nyuca és a nyuccogósság pont ilyenek. Szóval a nyuca nyuccogós, pont úgy, ahogyan a kistesóm, aki mindig nevet, amikor megsimogatom az arcát. És beszélni ugyan még nem tud, de látszik rajta, ha örül. Talán olyan a nyuca is, hogy addig jó, amíg nem beszél, mert addig tudjuk meg értjük, hogy mit is akar igazából. Az én kistesóm is ilyen. De tényleg!!! Őt úgy hívják, hogy Öcsi, és lassan egy éves lesz! Vagy fél. Valami ilyesmi. Nem tudom, hogy várja-e már a születésnapját, mert korábban még nem nagyon volt neki. Szerintem. Vagyis egy már volt, de azt nem ünnepeltük, akkor lótás meg futás meg kórház volt, meg anyu ordított apuval, hogy hol az a ***** kocsi, mert mindjárt, szóval ilyenek voltak, torta meg semmi, nevetés meg semmi, megszeppenés az igen. Remélem, ez az új születésnap azért jobb lesz majd.

Szóval a nyuccogás a nyuca legfőbb tulajdonsága. Nem beszél, de érted. És kedves meg aranyos, és nem is kell meg nem is tudja utálni az ember. Még akkor se, ha sokszor próbálja! Szóval még az is lehet, hogy az én öcsém most egy nyuca, csak még anyuék nem tudják! Csak én egyedül. Meg most már ti ott Szelíddombon! De én nem mondom meg nekik, mert akkor lehet, hogy orvoshoz vinnék, az meg nyuccogástalanítaná. (Lécci ti se írjátok meg nekik válaszóls levélben!) Ha nyuccogásmentes lenne az öcsém, akkor talán már nem is szeretném annyira. Vagy semennyire. Az meg szomorú lenne. Szerintem.

A nyuca aranyos meg kedves, ráadásul nevetős is. Ha pedig sír, akkor nem bosszantóan, hanem úgy, hogy megsajnálja, aki hallja. De ezt is csak nyucaságból teszi, nem azért, mert azt akarja, hogy mindenki vele foglalkozzon. Inkább azt akarja, hogy vele és velem foglalkozzon mindenki! Mert a nyuca jó tesó! Szóval cuki és édes meg bújós és nem irigy, és nekem adja a játékait, ha kérem, de az enyémekeket békén hagyja.

Egy nyucával boldogan élhet az ember, amíg meg nem hal. A nyuca. Az ember. Vagy mindkettő. Bár én úgy hiszem, hogy a nyuca az örökéletű vagy halhatatlan! De azt nem tudom, hogy mi a különbség a kettő között, mert mindent azért még én se tudhatok, hiába vagyok a nővére egy nyucának!

Szóval ilyen az én nyucám, és remélem, hogy másoknak is olyan jó, mint nekem most!

Na sziasztok!

Egyébként pedig:

Mikor megszületett a tesóm, eléggé rosszakat gondoltam róla. Hogy majd miatta engem már senki nem fog szeretni, mert unalmas vagyok, mint apunak a régi autónk, vagy a szomszéd néninek

a taknyos zsebkendő, amit valamiért mindig eldobál a lépcsőházban!

És még az jutott eszembe, hogy amúgy én egy ékszeres csillámpónit szerettem volna tavaly karácsonyra, de Öcsit kaptam helyette. Szerintetek lehet, hogy majd átalakul? Ha igen, mikor?

Bocsi, de most már tényleg mennem kell, mert a kopasz tengerimalacaim ugrálnak, és azt meg kell nézmem, mert nagyon vicces! Az illet úgy hívják, hogy pop corn, tudtátok? Pont úgy, mint a pattogatott kukoricát! Nem is értem, hogy a pattogatott kukoricának miért ad nevet valaki. És minden pattogatott kukorica pop corn? És a nyucák szeretik? Ti tudjátok?

Szóval sziasztok! Remélem, találkozunk majd Szelíddombon! Már rég szerettem volna táncolni egy milliőves hallal!

Puszi: Mimi (7 éves, Kiscsehiből)

Ui.: De ha az öcsém nyuca, akkor lehet, hogy én is az vagyok!!!
Nyucc-nyucc-nyucc!

2. helyezés

Piros szem és gyilkos lézer

Na hellósztok! Jó, hogy végre van valaki, aki kíváncsi a témára. Pontosabban ERRE A TÉMÁRA. Toltam már csomó fórumon meg minden, de eddig csak hülyékhez volt szerencsém. Csomóan vannak, akik nagymenőknek meg jó fejeknek gondolják magukat, de közbe meg. Vágjátok, asszem. Na de nem részletezem, mert munter nem engedi meg, hogy olyan szavakat írjak bele ebbe a dolgozatba, esszébe, akármibe, amilyeneket szeretnék. (Marhára rá tud parázni az ilyesmire. Szerinte tökre beégetem, ha mások ilyeneket olvasnak a fiától... Vér ciki néha szegény.)

Szóval a suliban mi van? Tolják a telefont, zúzzák a tiktokot, lövik a képeket instán. Megy a nyekergés, hogy jaj, képzeld. Meg a szokásos hülyeségek. Ki mit szól a mihez és a többi. Gondolom, értitek.

Én nem szeretem az ilyen hülyeségeket. Éppen ezért kezdtem el dolgokat tervezni, amikkel megmenthetem majd a világot, ha valami hatalmas veszély fenyegeti. Vagy pont fordítva, ha már nagyon gáz lesz a szitu, akkor elhúzzatok velük oda, ahol nyugalom van meg rílex, de fullosan.

Na de a lényeg: a mesterművem (masterpiece) pont a NYUCA (Nine Yawp Urban Community Apocalypse) nevet viseli, ezért úgy éreztem, tökre nem lehet véletlen ez az egész!

Szóval az én Nyucám (Nyuca 001 GFX–CybMonst) egy olyan atommeghajtásos harci robot, amit négy pszichonukleáris (ezt én találtam ki!) hajtómű pörget, és négyéltű, azaz szárazföldön, vízben, a víz alatt, levegőben és az űrben is képes nemcsak közlekedni, de harcolni is. (Lehet, hogy akkor ez már ötöltű, de csak

akkor, ha a más bolygók felszínén vagy felszíne alatt folyó aktivitást nem számolom, mert akkor már, basszus, négy az ikszediken, de frankón.) Amellett persze, hogy megmentős missziók is simán abszolválhatók lesznek majd velem, ezzel a nyúlfejű, két lábon járó, macskaügyességű taktikai óriásrobottal, természetesen simán meg tudok állítani vagy akár előzni is bármilyen ellenséges csapást. Érkezzen bárhol! Erről a szuper lézerágyú és a tűzgenerátorral feltápol megaszem gondoskodik majd. Frankón! És a legmenőbb, hogy nem csak mesterséges intelligenciát programozok majd belé, de egy programozási anomália miatt lelke is lesz. Ő meg én frankón elválaszthatatlanok leszünk, és simán rendet rakunk ebben a csóró kis naprendszerben. És az lesz a legkirályabb, hogy egy csomóan, akik most szívatnak, be lesznek parázva, hogy jaj, itt a világ vége meg ilyenek, de miután megállítottam az alienek flottáját, és kiszállok a NYUCÁ-ból, majd frankón leesik az álluk, hogy basszus, ez az a srác, akivel szóba se álltunk meg a fejét a klotyóba. Meg ugyanígy a csajok, akiket hiába próbáltam elhívni egy energy drinkre vagy akármire az órák után. De akkor már rohadtul bánhatják az egészet.

Szóval én most ilyesmibe gondolkodom, a rajzok csak vázlatosak, de valami talán már átjön belőlük nektek is. Egyelőre csak fejbe tolom az egészet, de a nagybátyámnak Dédestapolcsányon van egy frankó autóbontója, ha vége lesz a félévnek, frankón tiplizek oda, aztán kezdődhet az építkezés!

Szakács Márk (38 éves könyvtárszakos hallgató, Szolnok)

Ui. 1.: a '80-as évek metálgát csipázzátok?

Ui. 2.: melyik netes fórumokon szoktatok nyomolni?

Biorobothazilag.org megvan? Foliasisak.com?

3. helyezés

Nyuca, ahogyan azt eleink ejendték

Rossz néven senki ne vegye, amit mondok, de a legtöbben rizlinggel lottyintják föl, mert a kakkukfűvel az áll pertuban. Nos, kérem szépen, ostoba átvétel ez a labancoktól, amolyan múltfelejtő, hagyománytípró konyhai árulás. Mert lottyintani kizárólag tarcali vagy tihanyi kékkal, ne adj' isten bíborkadarkával, csókaszőlővel ildomos. Utóbbiak ugyanis egészen másképp diffundálnak a morzsalékos szárított fűszerekkel, melyek komoly meghatározói a prózával tálalt kocacsecskásának, népi nevén a nyucának.

Eme nemes ételünk évezredek óta táplálja, gazdagítja lelkünket, testünket egyaránt, és létesít az asztrális síkkal sosem múló kapcsolatot a készítő (nyucaműves vagy gasztrotáltos), az ételt méltósággal fogyasztó (nyuccantó) és őseink lóháton nyargaló szellemei között. Sokan nem tudják vagy kétségbe vonják – ki butaságból, ki rút ármányból –, de vándorlásunk során számtalan nép, melyel érintkeztünk, járt csodájára a magyar lányok szépségének, daliáink erejének, ezek pedig mind nagyban összefüggtek őseink táplálkozásával. A titkos tudással, a sumér örökséggel, melynek ma már alig akad ismerője vagy ösmerője. Dicső eleink kalandozásainak közepette éppen ezért töltött el félelem mindenkit, ki éjszakán megébredvén orrában érezte (szaglintotta, ahogy azt apáink és az ő apáik mondák) ősi étünk illatát, melyet a kondérok felől fújó szelek röptettek át az erődített városfalakon. Ahogyan a taljánoknál ma is él a mondás: „nyált fakaszt, de holtá rémít”. És épp úgy, ahogy Frankhonban is járja: „hogya rotyog már a nyutza, minden kiút rég zsákutca”.

Ezért is okvetetlenkedem én, mert nem mindegy, hogy mivel lottyint, aki lottyint. Mert nemcsak a megfelelő hús, a minőségi fűszerek, a hagyma, a zsír, a jó és rossz koleszterin szétválasztása, a keverés éjben ébenfakanállal vagy épp a kovácsoltvasból kovácsolt (úgynevezett duplakovácsolás) üst a fontos, de a lottyintás sem kevésbé! „Aki nyucáról szól, szóljon igazat vagy legyen átkozott!” – áll Szent István királyunk intelmeiben, a tanácsra pedig érdemes kellő komolysággal tekintenünk.

De többet most nem mondhatok! Ha felkeltettem érdeklődésüket, a témát kimerítően taglaló, őseink konyhai titkaiba, mondhatnánk fortélyaiiba bepillantást engedő könyvemet, a *Rottyant-sunk nyucát megfelelő lottyintással* megrendelhetik a honlapomon keresztül! Minden negyedik kötet mellé választott kategóriába tartozó energiacsomagot küldök legfeljebb négy fő részére!

Gerébfia László Mihály, spirituális coach

Megjegyzés: Vajtai Álmos könyve valóban olcsóbb, de az egy hülye! Halvány fogalma sincs a látásról, és az aurája is penészlik.

TÖREDÉKEK A NYUCÁRÓL

Vannak, akik szerint *nyuca* önmagában véve nem létezik. A nyuca nem egyvalami, mondják ugyanők, hanem különböző dolgok együttállása. Bőre házak közt megülő füst, bundája fekete moha, csontjai faágak, izma árokban növekvő sötét, szeme kályha kialvó parazsa, hangja gyereksírás, sarokvas nyikorgása, körmei görbe szögek, torka kút hidege, fogai ereszről lógó jégcsapok, füle az éjszaka csendje, lélegzete kövek alól szivárgó nyirok, lépte kerítés foghíja, álma levélre fagyó dér. Mindez a *nyuca*, ami nincs.

////

A nyuca bőre erős, jóllehet hártavékony. Finomsága – mondják – semmi más állatéval össze nem hasonlítható. Olyan, mint egy inakra és karcsú izmokra tapadó, tökéletesre szabott burok, amely úgy rejt a nyuca testét, akár a nyucavadász áttetsző álmai egy képzeletben ezerszer átélt pillanatot. Azt a pillanatot, amikor váratlanul, annyi hiábavaló várakozás után, a végtelen bácskai síkság egy *lehetetlen* helyén, egy beroskadt kút tövében, egy lakatlan tanyaház kerítésénél, netán egy világvégi buszmegálló bódéja mögött váratlanul megpillantod: a legelső, az *igazi* nyucát.

////

Ki számot ad, magának ad számot. Ki sorsot vet, sorsának ková-csa. Ki nyucát lát, kívül reked az értelem határain.

////

Figyeld meg a macskát, mielőtt egy autó áthajtana rajta: az út szélén vár feszülten, ugrásra készen a pillanatra. Hezítál, megfeszül a teste, és amikor már elhiszed, kivár még, akkor ugrik a kerekek közé. Mintha szándékosan vétené el a ritmust, mintha pontosan erre várt volna. Egy nyucával – tudd – ilyen soha nem történhet meg. Igaz, nem is fahéj illatú a szőre, mint a macskának, akit elütöttek.

////

A nyuca szaga se a nyúléra, se a macskáéra nem hasonlít. Aki egyszer érezte, sosem feledi ezt a frissen hántott fakéregére emlékeztető, keserű illatot, ami úgy telepszik az ember lelkére, mint hirtelen ébredéskor a szívet markoló, tárgy nélküli aggodalom. De nemcsak az ember, az állatok is így vannak ezzel! Ha nyuca szagát szimatolja, láncát rázva nyüszít a házőrző kutya, vackába bújik a véreb, sőt a kertek alatt ólálkodó róka vagy az éhes toportyán is fejvesztve menekül.

////

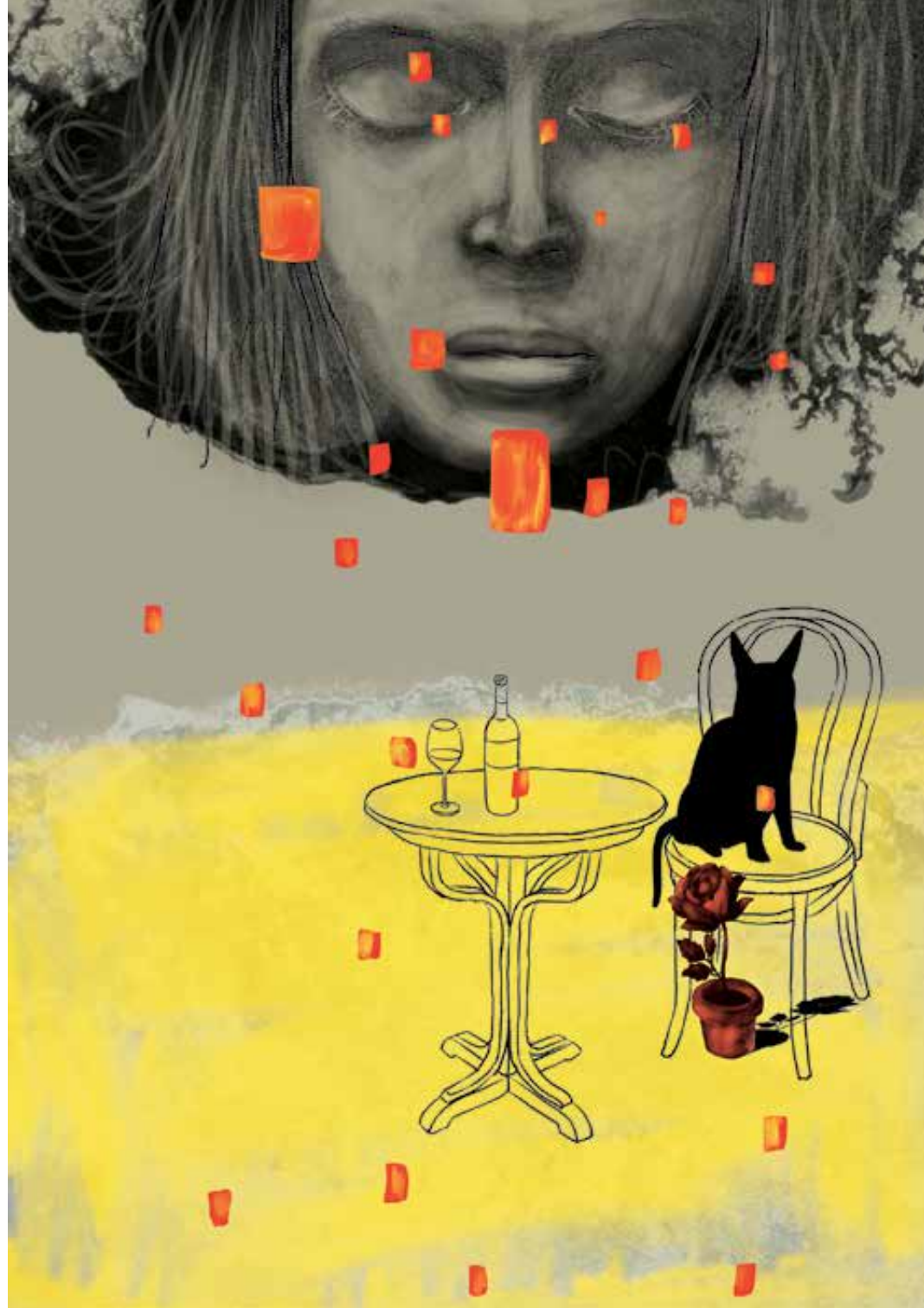
Ha oroszlánt látsz a falu határában, fuss, míg meg nem óv házad fala. Ha farkast látsz, küzdj, míg küzdhetsz ellene, akár lándzsával, akár jó szóval és étellel éred el célodat. Ha medvét látsz, tégy úgy, mint ki látványától elalélt, a halott ember nem fogának való. Ha nyucát látsz, adj hálát isteneidnek, mindenért, mit kaptál, apádért, anyádért, feleségedért, gyermekeidért, otthonodért és javaidért, majd készülj a legrosszabbra!

////

Vannak helyek, ahol a nyucákat születésük után lapáttal agyoncsapják, másutt állatkertben mutogatják a csupasz kölyköket. Noha ezek legfeljebb két hétig maradnak életben, szívünkben mégis hízik a remény, nem csak álmodjuk a baknyúl tépett szőrével bélelt nyucafészekben remegő testeket.

////

A nyuca nemcsak van, de semmi nincsen rajta kívül. Mi sem vagyunk mások, mint szereplők a nyuca képzeletének színpadán. Amikor a világot látjuk, az önmaga elméjét szemlélő nyuca tekintetével látunk, mert mi ő vagyunk: az egy és örök nyuca.

////

A nyuca, akár a rémmesék vámpírja, kerüli a napfényt. Noha nem gyullad lángra tőle, mint az éjszaka vérszívói, azért rá is különös hatással van a természetes világosság: ha nap sugara éri, mind átetszőbbé válik, míg teljesen láthatatlan nem lesz. Ám ez az állapot nem visszafordíthatatlan: néhány sötétségben töltött óra után lassanként ismét felveszi látható alakját.

////

A nyucák életének hosszát nem ismeri senki. Van, aki szerint egyetlen rövid nap csupán, mint amennyi a kérésznek jut osztályrészéül, mások épp az ellenkezőjét vallják. Szerintük a nyucáknak olykor még a matuzsálemi éltű hollónál is magasabb kort ad a Teremtő. Ha egy vénasszony kétszáz éves nyucát bújtat a padlásán, halála után nem találnak odafent mást, csak az állat nyomát a gerendán megülő vastag porrétegen.

////

Vajon mi a jobb? Úgy engedni el az életet, hogy tudod, melletted nyucák élnek, de soha nem találkozatsz velük, vagy úgy halni meg, hogy utolsó perceid egy nyuca társaságában töltöd, aki már rég halott?

////

Azokon az őszi reggeleken, amikor a köd megnyomja az ártéri nádist, a fény lecsúszik a diófák leveleiről, és a ráncos dióburok már nem nyílik tovább, azokon a reggeleken, amikor a disznóparé magvai szétpörögnek a tájban, és a magvak után kutató stiglincek nekirepülnek az ártérre néző teraszablakoknak, azokon az őszi reggeleken csak nagyon kevés nyuca változik át szegfűgombává, ám annál is kevesebb őzláb lép a nedves homokon tovaosonó nyuca nyomába.

////

A nyucáról senki se tud, de mindenki beszél róla. A nyucáról senki se beszél, de mindenki tud róla. Ez a nyucaság legsötétebb paradoxona.

////

Tévednek, kik azt állítják, a nyucának nincsen árnyéka. Inkább elfogadható az a magyarázat, hogy a nyuca maga is árnyék. Önmaga árnyéka, ha úgy tetszik. Házfalra vetülő, léckerítés szeletelte, fűvön lopakodó, testetlen alak. A szemed sarkából látod, ám ha odanézel, nyomban eltűnik az alkonyi erdő megnyúlt árnyai között. Viszont, ha a nyuca árnyék, akkor gondolataidra egy árnyék árnyéka vetül, nyucavadász. Elmosódnak az élek, egybeolvad, ami külön állt. Nem emlékszel már, mióta ülsz leshelyeden. A nyuca elosonó árnya eltakarja fáradt szemed elől, ami van, de megmutatja, ami nincs, és nem is lehet a tiéd soha.

////

Nem lehet véletlen, hogy a nyúzott macska és a nyúzott nyúl egymás szakasztott mása. Kiváltképp, ha megtűzdelik fokhagymával és rózsás belű füstölt szalonnával. A nagymamák nagyot nyelnek, ha a nyucára gondolnak. Ilyenkor szalonnazsíros, pihe bajuszkájukon megalvad a tejszőke őszi fény.

////

Mint féleber képzelgéseidben a sötétből rád meredő állat keskeny arca, éppen olyan valóságos és megfoghatatlan a nyucabőr. Hiszen félsz – nyucavadász –, hogyha bármilyen óvatosan, akár csak egyetlen remegő ujjaddal is hozzáérsz, érintésedre azonnal semmi-vé foszlik, mint egy buborék. Amit pedig rejt – az inak és izmok, a csontok finom szerkezete – az abban a szempillantásban *visszatűnik* oda, ahonnan jött: a képzelet kopottra taposott földjére, ami éppolyan elhasznált és beláthatatlan, mint *idekint* a bácskai táj. Ettől félsz – nyucavadász –, és félelmed korántsem alaptalan.

////

A nyuca olyan, mint a félszáraz vörösbor – aligha létezik, mégis, amikor félszáraz vörösbort kóstolunk, borzongva gondolunk a nyuca lehetőségére.

(Oresztész Katszuránisz Breviáriumából)

TARTALOM

Bevezetés	7		
A NYUCA FELÉPÍTÉSE	27		
NYUCA A SZÓTÁRBAN	31		
NYUCA SZÁMOKBAN	43		
NYUCA A HISTÓRIÁBAN	51		
NYUCA A MÍTOSZOKBAN	61		
Az elveszett törzs	61		
Az Éjszakai és a Nappali Nyucáról	64		
A nád suhogása	65		
NYUCA A LEGENDÁKBAN	71		
A nagyszebeni üvegfúvó esete az aranycsinálással	72		
A káposztasavanyító nyuca legendája	73		
A tettyei nyucakesztyű	83		
A magyar táj nyucái	87		
A cívisváros nyucái	88		
Múmia egy táska mélyén	90		
NYUCA A PRÓZAIRODALOMBAN	97		
Az örökéletű gróf	97		
A gradói macskanyúl	100		
Jelentés a gyilkos házból	113		
Paradicsom	121		
NYUCA A KÖLTÉSZETBEN	125		
Ha földre omlik...	130		
hemzségni paraziták víg hadaként	131		
Egygyű tanács pályakezdő onkológusnak	133		
Nyúli nyilatkozat	134		
Nyucabőr korbács	137		
a gorilla ketrecétől balra	139		
a legfinomabb takaró	140		
NYUCA A BÖLCSELETBEN	141		
A nyúlmacskáról	141		
1830. január 10. vasárnap	142		
Nyelvünkben él a nyuca!	143		
NYUCA A TUDOMÁNYBAN	147		
A nyuca a népi hiedelemvilágban	147		
A nyuca érti az emberi nyelvet...	149		
Nem csak a wombat...	152		
A nyúlmacskák gondolatai	154		
A nyúlmacska parazitái	155		
Nyucafogás kelepccével	157		
A nyucagenetika úttörője	161		
Az úrnyuca	165		
NYUCA A TÖRTÉNELEMBEN	169		
A nyuca szerepe az emberré válás folyamatában	169		
Megfejtették Nagy Sándor halálának titkát	170		
Insula Lepocattorum	171		
Egy Tatra a világ körül – 4. rész	172		
A nagy nyucaháború	174		
Ki lőtte le a lopakodót?	184		
NYUCA A MŰVÉSZETBEN	187		
Az ismeretlen Modigliani	187		
Megfejtették a <i>Szomorú vasárnap</i> titkát	188		
Aki meghlette Pókember apukáját	192		
A popnyuca	194		
Akik nyucává operáltatták magukat	197		
NYUCA A GASZTRONÓMIÁBAN	199		
Izzasztott nyuczo	199		
Lakodalmas nyuca	199		
Nápolyi nyucapacal	202		
Somogyi pempős nyuca	204		
A Bászka menti nyucagyivecs meg a nyucahajas tészta	206		
Függelék	211		
A Szeléddombi önkormányzat 2018-as, „Az én nyucám” című pályázatának margójára	213		
Az én nyucám még nem beszél	215		
Piros szem és gyilkos lézer	218		
Nyuca, ahogyan azt eleink ejdenték	220		
TÖREDÉKEK A NYUCÁRÓL	222		

Scolar Kiadó, 2021
1016 Budapest, Piroska utca 3.
Telefon: +36 1 466 7648
scolar@scolar.hu; www.scolar.hu

Felelős kiadó: Érsek Nándor
Szerkesztette: Elekes Dóra
Felelős szerkesztő: Illés Andrea
Könyv- és borítóterv: Nagy Norbert
Korrektor: Erdélyi Szabolcs

ISBN 978-963-509-295-6

Nyomta és kötötte: Dürer Nyomda Kft., Gyula
Felelős vezető: Aggod István vezérigazgató